Damage Book

UNIVERSAL LIBRARY
OU_204812
UNIVERSAL LIBRARY

Osmania University Library

No. T52 L19B   Accession No. T1263

hor [illegible]

e [illegible] 1932.

s book should be returned on or before the date last marked below

గ్రంథకర్తశ్రేయోభిలాషికి

ఆశీస్సు.

తనరుంగాక చిరాయురున్నతులచే
తగ్ సజ్జనస్తవ్యభ
వ్యనయాలీఢసుశీలకీలితసము
ద్యత్సద్యశోవ్యాప్తిచే,
ధనసాఫల్యముచేత, భోగములచే,
తగ్ బుత్రలాభాప్తిచే
ఘన పోలూర్హనుమన్మనీషి సముద
గ్ర శ్రీకలాపంబులగ్.

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

సిరియాళుఁడు—కథానాయకుఁడు

సుకలుఁడు—మంత్రి

నారదుఁడు—దేవర్షి

భద్రుఁడు—రాజసేవకుఁడు

పరమేశ్వరుఁడు—త్రిమూర్తులలో నొకఁడు

ముప్వురు బ్రాహ్మణులు

భృంగిరిటుఁడు—శివదూత

యతి—మాయావేషధారియగు శివుఁడు

కంచుకి—రాజాంతఃపురసేవకుఁడు

మతిమంతుఁడు—రాకుమారుఁడు

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY HYDERABAD

స్త్రీలు.

బుద్ధిమతి—కథానాయిక

పార్వతి—పరమేశ్వరుని యిల్లాలు

ఓమ్ శ్రీ ర్జయతు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

నాంది.

గంగను నుత్తమాంగమునఁ గన్గొని, యీర్ష్య వహించు శైలక
న్యం గరుణార్ద్రబుద్ధిఁ గని, "యంబరకేశుఁడ గాన మచ్చిర
స్సంగతయయ్యె నా కది నిసర్గముగా" నని బుజ్జగించి, య
ర్ధాంగ మొసంగినట్టి హరిణాంకధరుం డిడు మీకు భద్రముల్.

[నాంది యైనపిమ్మట సూత్రధారుఁడు]

సూత్ర—ఆహా! కాలము మీరినను నటి యింకను రాకున్నది. సింగారించుకొనుట యింకను బూర్తికాలేదు కాబోలు!

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా! కోపము వలదు. ఇదే వచ్చితి.

సూత్ర—సఖీ! భాగ్యవతివి కమ్ము.

చ॥ తలచినకార్య మార్యవినుతక్రమసిద్ధి నొనర్ప, లోఁ గుతూ
హలపడి నిన్ దలంచు సమయంబున కే చనుదెంచినావు, నే
నలరితి నీదుభక్తికిఁ బ్రియా! ధర బుద్ధిమతీవిలాస మి
ట్టులె పతిచింతఁ దీర్పఁగఁ బటుప్రతిభాంచితవాక్యపద్ధతిన్.

నటి—ఏదైన నూతననాటకప్రయోగముచేఁ బూజ్యులైన యీసభాసదుల కానందముఁ గూర్పవలయునని కదా మీకుతూహలము. ఆర్యపుత్రుల యభిప్రాయము శ్లాఘనీయమే కాని యది మనకు సాధ్యమా యని సందేహించెదను. ఏలయన?

గీ॥ శ్రుతిహితుల, గానసుకలానుకృతుల, శాస్త్ర
యుతుల, సువివేకమతుల, నూర్జితసుధర్మ

గతుల, వీరల మననాటకప్రయోగ
ఘనచమత్కృతి మెప్పింపఁగలదొ లేదొ.

సూత్ర—ఓసి ముద్దరాలా! మనసామాజికులు నాటకప్రయోగమున నిరుపమానమై దుషీవిశేషులును ననుభవశాలురునై యున్నా రు గదా! అదియుంగాక పండితులమెప్పుం బడయుటకు మన వా రెంతయుం బాటువడుదురు. చూడు,

గీ॥ సుమతులగువారు తమనాటకములఁ జూచి
మెచ్చునందాఁక నెంతయు హెచ్చరికను
పాటుపడుదురు మనవారు, ప్రాణములను
నర్పణముసేయువారు సద్యశముఁ గొఱకు.

కావున నాటకము నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగుట కేమియు సందేహము లేదు.

నటి— ఆర్యా! ప్రస్తుత మీ సభాసదుల కానందముం గూర్పఁగలనా టక మెయ్యది?

సూత్ర—బుద్ధిమతీవిలాసమె.

నటి—ఆనాటకమును రచించినవా రెవరో నాకుఁ జెప్పకపోయితిరి.

సూత్ర—ఇప్పు డా గ్రంథకర్తనామాదులతో నేమియవసరము?

నటి—గ్రంథకర్తనామమును దెలుపకయే తత్కృత నాటకమును బ్ర యోగించినచోఁ, గొందఱికిఁ దద్గుణాగుణవిమర్శమునందు సం కటము సంభవించునే. అది యెట్లు?

సూత్ర—గ్రంథకర్తపేరుంబట్టియా గ్రంథవిమర్శ మొనరించుట? అ ట్టివారే ద్వేషయుక్తులగు విమర్శకు లని నేఁ దలంచెదను. గ్రంథ కర్త యెవఁడైన నేమి?

చ॥ పరకృతకావ్యమందున సుభావమునన్ గుణము గ్రహించి ద్వే షరహితుఁడైన పండితుఁ డసద్గుణపంక్తిఁ బరిత్యజించు, సా గరమున గుల్లలన్ గలిసి క్రాలెడు మేల్ రతనాలనే గ్రహిం తురుగద నాచుగుల్ల లెడఁద్రోయుచు మానవు లీజగంబునన్.

నటి—ఆర్యా! ఈసభాసదులు కవిపేరు వినఁగోరియుందురు.

సూత్ర—అట్లయిన వినుము.

మ. వెలనాడ్బ్రాసురముఖ్యుఁడుౝ హరితసంవిన్మానినద్గోత్రుఁడుౝ
బలిజేపల్లి నృసింహశర్మ సుతుఁ డప్పయ్యాఖ్య సత్పుత్రుఁ డ
ర్మిలి సద్బోధ్యవిధేయశీలుఁడగు లక్ష్మీకాంతుఁ డుద్యత్సతీ
తిలకం బాదెను గన్న కాన్పు తగురీతిౝ చిన్ననాఁ డెట్టులో.

కం॥ హనుమ చ్ఛ్రీరాములచే
ననిశము బోషింపఁబడుచు నార్యులవినుతిౝ
గను గుంటూర్పుర హిందూ
ఘననాటకసంఘమునకుఁగా రచియించెౝ.

ఆ హిందూనాటకసమాజము నేఁడు చెదరిపోయినందులకు చింతిల్లుచున్నాను.

ప్రేయసీ! ప్రసంగవశమునఁ గాలహరణ మగుచున్నది. నీ వికఁ ఋతుగానము గావింపుము.

నటి—ఆర్యా! ఏ ఋతువును గురించి?

సూత్ర—వికసితకుసుమవిసరప్రసరన్మకరందరసాస్వాదనతుందిలమిళింద సందోహఝంకారబధిరీభూతదిగంతం బగు నీవసంత సమయం బును గూర్చియే గానము సేయుము.

నటి—అలాగున నే.

రాగము-ఖరహరప్రియ. తాళము-రూపకము.

ఔర యీవసంతమాస ॥ఔర॥
అఖిలసుఖసముల్లాస ॥ఔర॥
సారాభినవకుసుమసౌరభవిలాసభాస ॥ఔర॥
అలరు దేనె లాని యళుల
కులము మొఱయఁ గోకిలములు
తలిరుజొంపములను మేసి చెలఁగి కూయఁగా
తలిరుటాకు బాకుఁ బూని
పలపుఱేడు దాడివెడలె ॥ఔర॥

సూత్ర—భళీ! నీగానము.

గీ. రమ్యమగునీదు కంఠస్వరంబు విని
వారు నారదువీణారవం బటంచు
భ్రాంతిచేఁ జూచుచున్నారు పడఁతిమిన్న!
నారదుఁడె యిందువచ్చుచున్నాఁడో యనుచు.

ఇఁక బోదమురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన.

ఆదిభట్లు నారాయణదాసుగారి

హరికథలు

జానకీశపథము	రు 1 0 0
మార్కండేయోపాఖ్యానం	0 12 0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం	0 12 0
రుక్మిణీకల్యాణము	0 12 0
అంబరీషచరిత్రము	0 8 0
భీష్మచరిత్రము	0 8 0
గజేంద్రమోక్షము	0 8 0
ప్రహ్లాదచరిత్రము	0 8 0
పై ఎనిమిదిపుస్తకములు కలిసిన క్యాలికోబయిండు	5 8 0

వలయువారు:—

సరస్వతీ బుక్ డిపో,

బెజవాడ.

ఓమ్ శ్రీర్జయతు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

ప్రథమాంకము.

[పిమ్మట నారదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

రాగము: కల్యాణి. తాళము: రూపకము.

క్షీరసాగరశయనా! సర-సీరుహాదళనయనా!
నారదవీణానులాపా-నంద రసోల్లాస శ్రీశ! ॥క్షీ॥
మాయామానుషకాయ! - మహితగుణనికాయ!
శ్రీయుతవక్షోనివేశ! చిన్మయప్రకాశ యీశ!
నీ - రజభ - వా - దిసుర - సే - వితపదకమలయుగ!
దీ - నజనభరణ కరణ - మా - నితకరుణారసకలి!
తా! - నుపమవిమలహృదయ! జ్ఞా - నధనదాయీ!
శరదిందువ-దన! నిర్భయ - వరదాన! జగన్నిదాన.

ఈలాగునవీణాలాపప్రౌఢిమమై గానలోలుండైన శ్రీహరింబాడుచు త్రిలోకసంచారం బొనరించుచుండు నా కింకను యుద్ధప్రియత్వము పోయినది కాదు. ఆహా! ప్రపంచంబున వీరవిహారము కంటె నానందకరంబగు రెండవక్రీడ లేదుకదా.

మ॥ రణభూమిన్ హతవీరకంఠబిలనిర్యద్రక్తకల్లోలినిన్
ఘనకేళీరతఢాకినీనిచయవాక్సందర్భకోలాహలం
బును వింటిన్, గనుగొంటిభారతరణంబున్ మోదముంజెందితిన్
గనన్నైతిన్ గద నే దదాది ఘనసంగ్రామంబుఁ దద్వైఖరిన్.

అక్కటా! ఉర్వీచక్రంబెల్ల నిర్వీర్యమై, యెందుఁజూచినను బిరికిపందలు జన్మించుచుండఁటంజేసి, నాకు నాప్యాయనముగా రణభోజనము లభింపకున్నది. అప్పటికిని సహజమైన యుద్ధప్రియత్వము మాఱకుండుటవలన, నెచ్చటనేని సకలప్రపంచమున వైరంబే నియుఁ గల్పించి, తన్మూలమున సంతసింపుచుందును. ఇప్పుడు లోకమాతయగు పార్వతీదేవి నాకాజ్ఞాపించిన ముదలమేఱకు భూలోకంబున నెక్కడనైన నిష్కల్మషవీరశైవవ్రతాభిమానియు, సత్యసంధుండును నగు రాజశ్రేష్ఠుండును బత్యనుసరణవ్రతయగు వీరపతివ్రతయు నున్నదేమో వెదకి చూడుటకు నే నీచోళదేశంబు ప్రవేశించితి. ఇక్కడి రాజగు సిరియాళుండట్టివాఁడని యే వింటి. అతనియాస్థానంబున కేపోయెదను.

(నిష్క్రమించును.) (ఇదివిష్కంభము.)

[పిమ్మట నుచితాసనంబుల నుపవిష్టులై, సిరియాలన్నపాలుండును, సుకలుఁడను మంత్రియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

సిరి—సుకలా! ప్రపంచంబునఁ గొఱంత యన్నది లేనివాఁ డెవ్వఁడును లేఁడుకదా! చూడు.

మ॥ ధనమే యుండిన విద్యసున్నయగు, విద్యాశ్రీలు రెండుండినన్
జనుజ్ఞానం, బదియున్ బొసంగినను దానం బుత్తదా, దానమున్
ధనమున్ విద్యయు జ్ఞానమున్ గలుగ సంతానంబుశూన్యంబుక్ర
న్నన సంతానమెయున్నచోఁ గలుగదింటన్ గూటికిన్ గుడ్డయున్.

సుకలా! సృష్టికర్త యగు పరమేష్ఠి సంకల్పమెట్టిదో కాని—

గీ॥ సుతులు సుతు లని వాపోవు నతులభాగ్య
వంతుల కొసంగఁదలపఁ డావనజభవుఁడు
పాడుపొట్టకునై పలుపాట్లుఁబడెడు
బడుగుపేదలు వలదన్న మెడకుఁ జుట్టు.

సుకలు—దేవా! నే నొక్కటి చెప్పెదను. మీరు చక్కఁగా జింపుడు.

మ॥ తొలిజన్మంబునఁ జేసినట్టి సుకృతిస్తోమంబులంబట్టియే
కలుగుంగాని ఫలంబు లీభవమునన్ గాసంతయున్ హెచ్చుగా

వలెనన్నుఁ బరకోటికిఁ గలుగునా భావింపఁగ న్జూపుమే
రల వస్త్రావళియె కాక, కన్పడునె సర్వం బేకదృష్టిన్ గనన్ ?
సిరి—సుకలా! నీవు వాస్తవము పల్కితివి కాని నిక్కముగా సుతసంతా
నము లేనిగృహస్థునిజన్మము నిరర్థకముకదా ! అక్కటా !
మ॥ పరలోకంబున కేగుచుండి, తనుతో వంశంబుపోకుండ నీ
సరికిన్ నిల్పినవంశకర్తలకు నాశ ల్గీరుగా నింక నా
మరణాంతంబున నీళ్ళుచుక్కలకునై, మద్వంశ మీనాఁటి కం
కురహీనంబయి యస్తమించెడుమహాఘోరంబు ప్రాప్తించుటన్.
సుకలా! వీరశైవ వ్రతాచారసంపన్నుండనై యతిథిపూజా
తత్పరుండనై యేకాగ్రబుద్ధి నాపరమేశ్వరుం బూజింపుచున్నను
నా కమ్మహానుభావుండు ప్రసన్నుండు కాకపోయె. నావంశ మీ
లాగు పుత్రసంతానశూన్యంబై యంతరింపవలసినదిగా ధివిధా
నము కలదు కాఁబోలు! ఏమి సేయుదు?
సుకలు—దేవా ! దైవిక బునకు నెవ రేమి సేయంగలరు?
క॥ ఘనమో కొంచెమొ దైవము
తనకిచ్చినయదియె ప్రాప్తధన మనుచు మదిన్
మనుజుం డూరట నొందన్
జనుగా కన్నిటికి బార సాచన్ గలడేఁ ?
(వినుట నభినయించి) దేవా! వీణారవం బెచ్చటనుండియో
వినవచ్చుచున్నది. (భద్రునివంకకు దిరిగి భద్రా! పోయి కను
గొనిరమ్ము.
భద్రు—(పోయి మరల ప్రవేశించి)
గీ॥ హస్తమున వీణె బూని మహాత్ముఁ డొకఁడు
వచ్చుచున్నాఁ డిదే యిటు సచ్చరిత్ర!
తాండవారంభవిలసనోద్దండుఁడైన
ఖండపరశువు చను దెంచుచుండినట్లు.
[నారదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]
సిరి—(ఎదురుగాఁ జని) మునీంద్రా ! నమస్కరించుచున్నాను.
నారదు—పుత్రవంతుఁడవు కమ్ము.

సుకలు—దేవా ! నావందనముల నందికొండు.
నార—ధీమంతుఁడవు కమ్ము.
సిరి—దేవా ! ఈమణిపీఠంబున విశ్రమింపుఁడు.
నార—(కూర్చుండి) రాజా ! నీకును నీ ప్రజలకును క్షేమమా?
సిరి—మీదయావిశేషమున.

నార—గీ॥ శాంతిధనుఁడవు నీవు రాజ్యంబుసేయ
జనులు మితిలేనిసుఖములఁ దనర లేరె
భానుకరరశ్మి బాగుగాఁ బ్రబలుచుండ
పద్మవనములు వికసిల్లవా; నృపాల!

సిరియాళ! నీవు ధర్మగుణాంచితుండవై దేశంబు పరిపాలింపుచుంటివని విని మే మెంతయు సంతసిల్లినారము. కావున నే నిన్నుఁజూడవచ్చితిమి.

సిరి— బేహాగ్ రాగము—ఆదితాళము.

ధన్యుఁడనైతి మునితిలక నే ॥ధన్య॥
పావనమయ్యె మీ। పదరజమున గృహము।
దేవర! తొలఁగెను। నావృజినములు! ధీవరా! మౌనివరా!
వేవరా లొసగుము కరుణను ॥ధన్య॥

గీ॥ ఎంతపుణ్యంబు! నాభాగ్య మెంతకలదొ
తాపసోత్తమ తావకదర్శనమున
నడఁగె మామకపాపచయంబులెల్ల
నంశుమంతునిచేఁ దమం బడఁగినట్లు.

భద్రా! దేవిగారిం బిలుచుకొని బంగారపుభృంగారువుతో విమలసలిలంబులం గొనిరమ్ము.

భద్ర—చిత్తము.(తిరిగిదేవితోఁబ్రవేశించును) అమ్మా!యిలాగిలాగు.
బుద్ధి—దేవా ! నానమస్కృతులు గైకొనుండు.
నార—వంశపవిత్రుని బుత్రునిం గనుము.
సిరి—మునీంద్రా ! పాదప్రక్షాళనం బాచరించెద. మీపాదపద్మముల నిటు లెండు.

నార — రాజా ! మావంటి మునీశ్వరులయందు నీకుంగలభక్తివిశ్వాసములు లోకప్రఖ్యాతములే.

బుద్ధి — (జలంబులఁ బోయును)

సిరి — (పాదములం గడిగి తజ్జలంబు మూర్ధమునఁ జల్లుకొని.)

మ॥ అనఘా ! మామకపూర్వజన్మకృతపుణ్యాం బెంత వర్ధిల్లెఁ బ్రా
మినుకుం బల్లవపాణి తోట్లనిడి కూర్మిఁ జోలలంబాడి యూ
చినచిన్నారికుమారు మిమ్ముఁగని, మీ శ్రీపాదతోయంబు లే
నునుపం గల్గితి నాశిరంబునఁ గృపాళూ! భాగ్య మిట్లొప్పునే?

నార — రాజా ! నీభక్తికి సంతసించితి. చిరకాలమునుండియు నీవాచరించుచుండిన నీవీరశైవవ్రతము నిర్విఘ్నంబుగాఁ గొనసాగుచున్నదికదా.

సిరి — దేవా ! ఇంతవరకు.

నార — రాజేంద్రా ! నీవు ధన్యుండవు. బుద్ధిమతీ! నీ వెల్లాంగ్రడలోకెల్ల బరమపుణ్యవు.

గీ॥ తరుణి ! నిక్కంపుసాధ్వీమతల్లివమ్మ
సుగుణవతివమ్మ నీకు నీశుద్ధవృత్తు
లలవడెను జన్మమాదిగా నలరుతోడ
పరిమళంబు జనించిన భంగిగాగ.

బుద్ధి — దేవా! అవ్విధాము లెఱుఁగని నేను మీయట్టిపొగడ్తలకుఁదగను.

నార — బుద్ధిమతీ! అట్లనకు. నీవినయాదిగుణములునీసతీత్వమునకువన్నె దెచ్చుచున్నవి. మీదంపతు లిరువు రాచరించుచుండిన వీరశైవవ్రతము సిద్ధించి శీఘ్రకాలములోనే మీరు పుత్రవంతు లవుదురు. ఇది పరమేశ్వరునినియమమే.

సిరి — గీ॥ మునికులపవిత్ర ! లోకపావనచరిత్ర!
తావకాశీర్వచనములు దప్పఁ గలవె ?
తలఁగునే చంద్రునకు జల్లదన మొకింత
సుధ కొకప్పుడు కొఱఁతయె మధురిమంబు.

నార—రాజేంద్రా! నీవు శివభక్తాగ్రేసరుఁడవు. సకలార్థంబు లొసంగుటకు శివభక్తి యరచేతిచింతామణికదా!

సీ॥ కామాదిమదవైరికర్తనంబున కిల
శివభక్తి శాతకౌక్షేయకంబు
సకలకామితవస్తుసంధానమునకు నా
ఘారాత్మభక్తి కల్పద్రుమంబు
వితతపాతకభూమిభృత్పాటనక్రియ
కభవునిభక్తి వజ్రాయుధంబు
మాయావిరచితసంసారాగ్నిఁ జల్లార్ప
కౌమారిభక్తి యఖండవృష్టి
గీ॥ అమితదుఃఖంబు లనెడుసర్పముల కెల్ల
నీలకంఠుని భక్తియే నీలకంఠ
మఖిలరోగభయాదిసంగతుల కెల్ల
వామదేవునిభక్తి శ్రీరామరక్ష.

కావున రాజా యెట్టి యిక్కట్టులు తటస్థించినను నీవు పూనిన వీరశైవవ్రతంబును మానకుము. సత్యవ్రతమును, జక్కఁగాఁ బరిపాలింపుము. నీభార్యయును నీవ్రతమును నిర్విఘ్నముగా నెఱవేర్చుచుండు పరమపతివ్రతాశిరోమణి. ప్రపంచంబున నుత్తమసతీగుణంబు లిట్లుకదా యుండవలయు, చూడు.

చం॥ పతిమదిఁ జింత చేకుఱినపట్టునఁ దత్సమయోచితంబుగన్
హితములు పల్కి ధైర్యమువహింపఁగఁ జేయఁగఁ జూచునట్టి యా
సతి కగు సాధ్వినామము విచారనిమగ్నమనస్కుఁడైన యా
పతికడఁ జేరి మూర్ఖపువివాదములాడెసు దాగ మృత్యుదే
వతయగుగాని యామగనిపాలిటికిన్ దగుభార్య యెట్లగున్?

రాజా! ఈబుద్ధిమతీసహాయమున నీకీర్తి దిగంతవిశ్రాంతమై వెలయుచుండు నృపకులతిలకా! నీవు పుత్రవంతుఁడవై సుఖముగా నుండవలయునని మాకోరిక గాన నింత వచించితి.

సిరి—దేవా! నేను మీచేఁ జక్కఁగా ననుగ్రహింపఁబడితిని.

గీ॥ మాకునయి మీకు గోరిక మది జనింప
ఫలము వెంటనె మాకు సంప్రాప్తమగును
ధర సకాలంబునకు వాన కురియుచుండ
పంట లేటికి బాగుగాఁ బండకుండు.

దేవర్షితిలకా! ఇంక రాజ్యాంగవిషయికమైన నీతులం బోధించినన్ను ధన్యునిఁ జేయవలయు.

నార—నృపచూడామణి! ధర్మప్రభుండవైన నీ వెఱుఁగని రాజ్యాంగ నీతు లేమున్నవి? అయినను న న్నడిగితివిగాన వినుము.

సీ॥ కన్నబిడ్డలపోల్కిఁ గాపాడుదువుగాని
ప్రజలతో మిత్రితఁ బాయవలదు
ధనకోశమును నింపఁ దలఁచి నీప్రజలపై
లేనిపన్నులను గల్పింపవలదు
ఆదాయమును బట్టి వ్యయము చేయుదుగాని
భోగంబులను మిట్టి పెరగవలదు
తెగియించి కన్నెలఁ దెగనమ్ము చెనఁటుల
వెదకి దండింపక విడువవలదు

గీ॥ రాజ్యభరమెల్ల మంత్రివర్గంబుమీఁద
నునిచి సోమరివయి కూర్చుచుంట వలదు
మొగమెదుట నిచ్చకములాడు మోసగాండ్రఁ
దెలిసికొని విశ్వసించి వర్తింపవలదు.

నృపకులమణీ! ఇట్లు వర్తించితివా నీసుగుణసంపత్తియు నీరాజ్యభారవహనక్రమంబును బ్రపంచంబునకెల్ల నాదర్శక ప్రాయంబులై యుండు.

సిరి—మునిశిరోమణీ! మీసుబోధనామృతసేచనంబున నాచిత్తమున జ్ఞానాంకురము మొలకెత్తినది. నేను నిక్కముగా ధన్యుఁడనైతి.

నారా—రాజేంద్రా! నీకు శుభమగుగాక. బుద్ధిమతీ! నీవు కొలంది కాలముననే పుత్రవతి వగుదువు గాక. మఱియు,

మ॥ ధణీపాలక! నీతనూజుఁడు మహాధర్మాత్ముఁడై వేదశా
స్త్రరహస్యార్థసుధారసార్ద్రహృదయాంచచ్ఛ్రీరమాపారుఁడై
పరసేనామథనైకబాహుబలసంపద్యుక్తుఁడై, మాన్యుఁడై
యురుకీర్తిస్ఫురితాత్ముఁడై చిరతరాయుష్మంతుఁడై వర్ధిలున్.

సిరి—భాగ్యము.

నార—రాజా! మే మింక పోయి వత్తుము.

సిరి—మునీంద్రా! నమస్కరించుచున్నాను.

బుద్ధి—దేవా! నమస్కరించుచున్నదాన.

నార—సుపుత్రావాప్తి రస్తు. (నిష్క్రమించును.)

సిరి—దేవీ! మనము నేడు నిక్కముగా ధన్యులమైతిమి. ఈమహాను
భావునివచనంబుల కన్యథాత్వ మేల జరుగును?

బుద్ధి—నాథా! ఈదేవర్షితిలకుండు త్రికాలవేదికదా!

సిరి—దేవీ! ఇం కేల సందియము?

ఉ॥ కోరినకోర్కి యింక సమకూరు మునీశ్వరు మాటరిత్తగా
నేరునె? నిశ్చయంబుగఁ బునీతులమైతిమి, నిల్చె నాకులం
బారజనీశమౌళివిమలాంఘ్రిసరోరుహభక్తిగల్గు న
వ్వారికిఁ జేరకుండునె యవారణగా సకలేప్సితార్థముల్.

దేవీ! ఇంక దేవపూజవేళయైనది పోదము పద.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ప్రథమాంకము

ఓమ్ శ్రీర్జయతు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము: రాజమార్గము.

(పిమ్మట, పాపంభొట్లు, నీలకంఠసోమయాజులు, వెంకావధానులు, ప్రవేశించుచున్నారు)

పార్సీవర్ణమెట్టు - త్రిశ్రగతి.

ఎంతభాగ్య మెంతపుణ్య మెంతటిపదవి।
మేలిగోదానాలు వే వేల భూదానాలు వ।
జ్రాలకుండనాలు, రత్నాలయుంగరాలు।
మాపాలు, మాపాలు ॥ఎంత॥

పట్టుపచ్చడాలు హుం బట్టుశాలువాలు।
చుట్టుజరీడాలు, కెం బట్టుశల్లాలు।
మాపాలు, మాపాలు ॥ఎంత॥

నీల—ఓయీ, పాపంభొట్లూ! వేయేండ్లకు మనప్రభువు సిరియాలుండు పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగా వర్ధిల్లవలెనోయీ.

పాపం—నీలకంఠ సోమయాజులుగారూ! ఆమహారాజు యింకా యీలాగే పదిమందికొడుకులను కంటే మనము బంగారుగోడలను పెట్టముషయ్యా. వెంకావధానులుగారూ! కుఱ్ఱవాని నామకరణం యేమని? నాకు మఱపు తగిలింది.

వెంకా—వల్లకాదు, నీ బహుమతుల సంతోషంతోనే నీకు మతిపో యింది. కుట్టువానినామకరణం నీకేం జ్ఞాపకం వుండేటుస్తుంది. మతిమంతుడంవ, పేరుకూడా బాగానే కుదిరింది.

పాపం—పేరుకేం నిక్షేపంవంటిపేరు. కాని ఆలాంటిభోజనం మనం జన్మానా భోంచేశాంవయ్యా? ఆలడ్వాలేమి ఆపోళీలేమి ఆ చిత్రాన్నాలేమి ఆనెయ్యివడ్డించడమేమి? తలచుకుంటే నా కిప్పుడు నోరూరుతూ వుంటేనూ.

నీల—ఆయన కేం మహారాజు. వెంకావధానులూ! నీవు ఆశీర్వచన పనసలు మహాధాటీగా చెప్పావే!

పాపం—చెప్పకేం. ఈమధ్య దేశంగాని దేశానికి పోయి పీనుగులు మోసి డబ్బుసంపాదించడం మరిగాడుగాని క్రమాంతం అధ్య యనం స్వచ్ఛంగా చెప్పుకున్నవాడే వెంకావధానులు.

వెంకా—ఓరీ! నీయిల్లు వల్లకాడు గాను. నీవుట్రా నన్నాక్షేపించేది. ఇక్కడికి ముగ్గురి కుమార్తెలమీద మూడువేలు పుచ్చుకొని వడ్డీకి వేసి కండ నమ్ముకొని జీవించుకసాయిముండాకొడుకువు. నీపెండ్లాము నీకు తగినట్లే దొరికినది. ఆడపిల్లలను తప్ప మొగ ముండాకొడుకును కననే కనదు. నీపంట పండినది.

నీల—పాపంభొట్లూ! ఎందుకోయి నీ కింత దుడుకు? వెంకావధానులు యెంతైన క్రమాంతస్వాధ్యాయపరుఁడు. నిరక్షరకుక్షికి నీ కేమి వచ్చు?

పాపం—నా కేమి రాదుగా! నేను షోడశకర్మాధికారిని. నాతోపాటు అపరం చేసేవాణ్ణి చూపించు. నీవ్వారికే అందరిని యెత్తిపా డుస్తావుగాని నీసోమయాజితనము యెవఁడెరుగఁడు? యేనాఁడు యింట్లో అగ్నిహోత్రాలు లేవుకదా. ఈమధ్య నీవు కోమటి పాపిశెట్టిదగ్గర పిల్లిదానంపట్టినమాట నాకు తెలియకపోలేదు.

నీల—ఓరి నీకడుపుడక! వూరుకోరా నీపుణ్యం. ఈలాటిదురాచారా లు మనరాజుగారికి బొత్తుగా సరిపడవు. తెలిసిందా మనను కొలువతవేయించక మానఁడు.

పాపం—అట్లా అని వూరుకో. మనము అంతా యేకకట్టుగా వుండి, వకరిని వక రాక్షేపించుకోకుండా యేదో యొకతీరుగా డబ్బు సంపాదించుకుందాము. డబ్బు సంపాదించడములో అభిమానం యేడిస్తే అవుతుంది? మనము పోదాము రండి.

(నిష్క్రమింతురు)

(ఇది విష్కంభము.)

రంగము : కైలాసము.

(పిమ్మటఁ బార్వతియు నారదుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు)

నార—(పార్వతిం జూచి స్వగతము) వచ్చినతోడనే నా కీ లోకమాత కాన్పించుట నా కార్యమున కొక శుభసూచకమే. మాతు శ్రీపార్వతీ! లోకమాతా! నారదుఁడు నమస్కరింపు చున్నాఁడు.

రాగము: ధన్యాసి. తాళము: ఆదితాళము.

కోరి నీపదసారసయుగ మును,సారెకుఁదల చెదను ఓజననీ॥కోరి॥
నీకరుణామృతసేకమునను సాకనగును జగదేక పావనీ
లోకమాతా! కరుణా సమేతా॥ అంబ త్రిలోక॥
కళాకలితా! లలితా! హిమాచలసుతా! రాకాసుధాకర
చారువదనా!
పాకారి సురాళినుతగుణసదనా! శ్రీకర శుభంకరీ శాంకరీ
నీ కరుణకే వలచి యే గొలువ॥ కోరి నీపద సారసయుగమును॥

పార్వ—నారదా! అభీష్టసిద్ధి రస్తు.

నార—(స్వగతము) కలహాభీష్టసిద్ధి రస్తు అని యనుము.

పార్వ—వత్సా! నేఁడు భూలోకమునకేనా నీ వేగినది!

నార—అమ్మా! అక్కడికే.

పార్వ—అచ్చట నెచ్చటనైన నే నిదివరకు నిన్నడిగిన శివభక్తిపరాయణు లగు పుణ్యదంపతులఁ జూచితివా?

నార—అమ్మా! నేఁ డొక మహాద్భుతవిషయమును మీకు కెఱింగింప వచ్చితిని.

పార్వ—నారదా! అంతటి యాశ్చర్యదాయక మగు విషయమా?

నార—అత్యాశ్చర్యము అతివిస్మయము.

పార్వ—అట్లైన నా విషయమును సావధానముగా వినవలసినదే. చెప్పుము.

నార—అమ్మా! నా పూర్వభవార్జితపుణ్యవిశేషంబుననే చోళ దేశంబున వీరశైవవ్రతాచారపరాయణు లగు పుణ్యదంపతుల దర్శించితి. అందున నా పతివ్రత గుణశీలంబు లనన్యసామా న్యంబు లని నాకుం దోచుచున్నది.

పార్వ—నారదా! అంతటి నిశ్చలభక్తులును నంతటి వీరపతివ్రతయు భూలోకంబున నుండెగా! తచ్చరితం బాద్యంతం బెఱిం గింపుము.

నార—అమ్మా! అవశిష్ట మేమిగాని యింతదనుక బతివ్రతాత్వ మహిమాతిశయంబున మిము మించెడికాంత త్రిలోకముల నుండ దని తలంచితి. అకటా నేటికి మీ కీర్తి నలుపు గావింప నొక్క మానవాంగన వెలసెఁ గదా!

పార్వ—ఏమి నారదా! ఆ నారీమణి మమ్మపహసించునంతటిదిగా! ఇది నిక్కముగా నతిశయోక్తియే.

నార—హైమవతీ! నే నెప్పుడు లేనివిషయముల నిదమిత్థమని వాదింపను. నేను మీ భక్తకోటిలోనివాఁడనే కనుక మీ కీ వృత్తాంత మెఱింగింపవచ్చితి. అమ్మా! మీకుం గోపము వచ్చిన నే మాటాడఁజాలనుగాని నిక్కముగాఁ ద్రిమూర్తుల దారలగు నాదిశక్తులు మీరు ముగ్వురును నా నారీమణికాలి గోరునకైనసమము కానేరరనిన నతిశయోక్తి కానేరదు. మీ కాగ్రహంబున కవకాశము లేదు. ఆ పతివ్రతాశిరోమణి విభుండును మూర్తీభవించిన సత్యశీలాది గుణగణంబు.

పార్వ—అట్లైన వారి నామధేయాదుల నెఱింగింపుము.

నార—తల్లీ వినుము. భూమండలంబునకెల్ల నాయకమణి యనందగి, సకలార్థంబుల వెల్లిగొల్పఁ గల్పకవల్లియై, సజ్జనులకుఁ బుట్టి నిల్లయి, చోళదేశంబు కడుంగడు నలరారుచుండు. అందు

సత్యమునకు జన్మస్థాన మనందగి, నిరంతరదానైకనిష్ఠాగ రిష్ఠతచే నలశిబికర్ణదధీచుల మఱపించి, శివభక్తిపరాయణతచే నపరమార్కండేయుం డనంబరగి, నిజాశ్రితప్రజాపోషకపరుండై, సత్యవచోధురంధరుండై, హరిశ్చంద్రవసుంధరారమణునిభంగి నిజయశశ్చంద్రికలచేతను, బ్రతాపాతపంబులచేతను జంద్రసూర్యులవిధంబునఁ బ్రకాశింపుచు శిష్టజనపరిపాలుండై, దుష్టజననిగ్రహుండై సిరియాళుం డను నృపాలుండు పరిపాలించుచుండు. ఆభూపాలశేఖరుని లోచనంబులు పరనారీముఖచంద్రాలోకంబున ముకుళీభావము జెందుటచే సరసీరుహంబు లని నొక్కి వక్కాణింపనగు. ఆధారుణీశుని రమణీయాననంబు యాచకచకోరంబులకు నిరంతరామోద మాపాదించుటచే శరదాకాసుధాకరబింబం బనిన నతిశయోక్తి కాదు. పలుమాటలేల? ఆచక్రవర్తి దివ్యతేజోమూర్తి సకలధర్మస్ఫూర్తియే. అమ్మహాత్ముని సద్గుణంబు లహోరాత్రంబులు వర్ణించినను దఱుగక భారతభాగవతంబులై పెరుఁగు. నేనెంతయని వర్ణింతు? ఆ రాజేంద్రుఁడు

సీ॥ నిరతంబు చంద్రశేఖరుఁ దలంచునుగాని
 పరచింతలను బొద్దుజరుపఁబోఁడు
పరజలనందఱి నొక్కభంగిఁ జూచునుగాని
 తనవార లని ప్రేమ దలఁపఁబోఁడు
నిద్రనైనను సత్యనియతినుండునుగాని
 కలనైన ననృతంబుఁ బలుకఁ డెపుడు
శరణన్నవాని రక్షణముఁ జేయునుగాని
 భీరువులను జంపఁగోర డెపుడు
గీ॥ సజ్జనస్నేహముల సల్పఁ జనునుగాని
యాతతాయులఁ గూడంగ నరుగఁ డెపుడు
చేతనయినంత మేలునే జేయుగాని
పరులకొంపలు దీయంగ బాలుపడఁడు.

ఆమహానుభావున కదెక్కడి ధర్మగుణమొకాని-

గీ॥ శైశవమునందుఁ దనపాఠశాలలోన
లదలవర్ణక్రమంబులఁ జదువువేళ
వచ్చియుండిననోట రావచ్చుగాని
లేద నెడుమాట యితనికి రాదు గౌరి!

పార్వ—ఎక్కడనైనను సజ్జను లుండగూడదా! తరువాత.

నార—అమ్మా!

ఉ॥ ఆతనిభార్య బుద్ధిమతి యర్ణ దరుణీమణి సర్వసద్గుణ
వ్రాతసమేత, భర్తృపదభక్తినిరూఢమనోంబుజాత, సా
ధ్వీతిలకంబు, సంతతసుధీజనపాదసమర్చనైకసు
జ్ఞాత, పరోపకారకరణక్రమసత్కరుణాసమేతయౌ.

ఆపతివ్రతాశిరోమణికి బుద్ధిమతి యని పేరిడుటయందుఁ దజ్జననీజనకు లించుక యయినఁ బొరపాటువడ లేదు. అలవిధాత సద్గుణంబుల సారంబెల్ల గ్రహించి బుద్ధిమతియను సతీమణిగ సృజించియుండునేమో యని తలంతు. ఆనారీమణిని వర్ణింప శేషునకు వేయినోళ్లు చాలవు. మరియు,

సీ॥ రమణీమణి కలంకరహితయౌ టెఱిగింప
జిగిమించు నాపె నెమ్మొగమె సాక్షి
ఇభరాజగమన సువృత్తప్రథితయౌట
పసమీరు తత్కుచద్వయమె సాక్షి
నాళీకనయన సన్మార్గసంస్థితయౌట నగజాత!
యాపె నెన్నడుము సాక్షి
సతిక్షమాగుణ సముంచితయౌట జాటింప
లాలిత కటిమండలంబె సాక్షి

గీ॥ వనితలోకైకవినుతసద్గుణకలాప
గా నొనర్చి తదీయాంగకముల చక్కఁ
దనము సార్థకపఱచి మోదంబు గూర్చు
ధాతచతురత వర్ణనాతీతముగద!

మరియుఁ బతివ్రత యన నామెయెకాక మీా కెట్లు పతివ్రతయను శబ్దంబు సరియగు? అమ్మా! నావచనంబులకుశాంతి

వహింపవలసినసమయమిదియే. ఆయా మసద్గుణంబులు స్వాను భవమునం దెలిసికొనుటచే నుద్భవించిన పెల్లుసంతసంబున నా నోటివెంట నొకవేళ మి మ్మధిక్షేపించు వాక్యములు వచ్చినను వానిని మీరు పాటింపకుందురుగాక! ఆనారీ మణిమహిమంబులం గనినదిమొదలు పతివ్రత యనుశబ్దంబు మీకుం దగదనియే నా యభిప్రాయము. ఎట్లయినను నాదిశక్తివైన నీ యెడల గౌరవభావ ముంచందగినదే కాని మి మ్మధిక్షేపింపరాదు. అమ్మా! మీకుం గోపమురాదుకదా! నేను మొదటనుండియు క్షమాపణము లే కోరుచున్నానుగాన నాపై మీకుం గాసంతయైన నాగ్రహంబున కవకాశము లేదు. మీ మీ పతివ్రతాత్వమహిమంబులంగూర్చి నిష్పక్షపాత హృదయమున మీరే యాలోచింపుడు.

సీ॥ పొరుగిండ్లం బెత్తనా ల్జరుపుచు, ధవుని వ
                    క్షము నెక్కి లచ్చి యేసాధ్వియన్న
గయ్యాళియై నాథుకంఠంబు నొత్తుచు
                    వాగెడివాణి యేపడంతియన్న
మగం డుండంగా మాఱుమగనిం జేపట్టి బి
                    డ్డలంగన్న గంగ యేకలికియన్న
మగనిదేహములోన సగము గైకొనిన నీ
                    వేలాటి దొడ్డ యిల్లాలివైతి
గీ॥ మగల మీరెల్ల గీలుబొమ్మలుగం జేసి
   యాటలాడించుచును మరుమాటలాడ
   వార్ధిం బడంబోవు నొక్కతె, వదరు నొకతె
   చీలిపోయెడు నొక్కతె, సింగ మెక్కు
   చండివౌ నీవు నొక్కతె సాధ్వులెఱు లె?

పార్వ—(స్వగతము) ఆహా! ఈతండు మమ్ము బాగుగా నధిక్షేపించుచున్నాండు. ఈతం డెప్పుడును గలహప్రియుండుగదా! ఇతని మాట లెంతవరకు నమ్మనగునో కనుగొనియెదంగాక. (ప్రకాశముగా) నారదా! ఏమనియెదవు?

నార—అమ్మా! కోపమా? వలదు. నీ భర్తాగ్రేసరుండ నగు నాపై నీకేల కోపము? ఉన్నవిషయమునే నేను వక్కాణింపుచున్నానుగాని వేఱుగాదు. నే నెప్పుడు ఖడ్గవాదిని. అందుచేత నా తొందరమాటలకు మీరును తొందరపడవలదు. ఖండితముగా మాటలాడువారి కందఱు విరోధులగుట సహజమే.

పార్వ—నారదా! నీపై నాకేమియుఁ గోపములేదు. ఆ నారీమణి పతిభక్తి యెంతయుండునో పరీక్షింతుఁగాక.

నార—అమ్మా! నిశ్చయముగాఁ బరీక్షింపవలసినదే. నీకు నీ నాథుండును దోడ్పడఁగలఁడు.

భృంగి—అమ్మా! నాయనగారు ప్రవేశించుచున్నారు.

పర—(నారదునిఁ జూచి) నేఁడు నారదుఁ డిచ్చటికి రాగతమేమో? ఏదియో కలహాపేక్షచేతనే వచ్చియుండును.

నార—శంకరా! నమస్కారము.

పర—సుఫలప్రాప్తిరస్తు.

పార్వ—నాథా! నమస్కరించెద.

పర—చింతితార్థసిద్ధిరస్తు (నారదుం జూచి) నారదా! నేఁ డిటు వచ్చితివి?

నార—దేవర దర్శనార్థంబుగాక మరి యేటికి?

పర—మీ రేదియో సంభాషించుచున్నట్లున్నారు?

నార—బుద్ధిమతీసతీమణివిషయమై ప్రసంగించుచుంటిమి. ఇంకేమున్నది? సజ్జనకీర్తన లెప్పటికిఁ బుణ్యదము లేకదా.

పర—నారదా! బుద్ధిమతి యంతటి ధన్యాత్మురాలుగా? నీ వెప్పుడు గోరంతలు కొండంతలు చేసి చెప్పుచుందువు.

నార—ఏమి శంకరా! నాకీయెడ నబద్ధమాడు నవసరం బేమి? నే నెప్పుడు నిష్పక్షపాతహృదయంబున నిజముకాని వక్కాణింపను. మరియు లోకవృత్తాంత మెఱింగింపు మని యడిగిన చో నబద్ధ మేలయాడవలెను? ఇన్నాళ్లు ఘోరతపం బాచరించి, మహానుభావుండ వగు నీకరుణకుం బాత్రుండనై, దేవర్షి యను దొడ్డపేరువహించి, ఇంకను నబద్ధమాడునంతటి పాత

కంబున కొడిగట్టవలెనా ? నా తల్లుల నేనే హీనోక్తులాడ వలసివచ్చినందులకు సిగ్గుపడుచున్నాఁడ గాని నిక్కముగా రమా గౌరీవాణులా బుద్ధిమతి కెందును బోలరు. జగజ్జనులహీనోక్తులఁ బలుకు నాపాపము క్షమింపఁబడుఁగాక. మహాదేవా!

గీ॥ మహితగుణవతి నాబుద్ధిమతిఁ దలంచు
నతఁడు మితిలేని పుణ్యసంగతుఁడు గాఁడె
తత్సతీమణి నామామృతంబు సువ్వె
యఘములను రోగములకెల్ల నౌషధంబు.

ఆసాధ్వీమణి నాథుండు సిరియాళుండు. అతండు సత్యవ్రత దీక్షాపరుండు. వీరశైవవ్రతపరాయణుండు. అట్టి పుణ్యదంపతులీ రేడులోకంబుల లేరనుమాట నిక్కము, నిస్సందేహము, నిర్ధారణము, నిర్వివాదము. ఆహా! మాటలసందడిఁ గాలంబుఁ దెలియనైతి. దేవా! దేవీ! నే నింక పోయివత్తు.

పర—నారదా! పోయి రమ్ము! నీవు బహుకార్యము లున్నవాఁడవు.

నార—(స్వగతము) ఇక్కడి కిది యొక్కటి నైనదికదా. (కొంత దూరము పోయి తిరిగి వచ్చి)

ఓ హిమాచలతనయా! తెలుపవలసినవాఁడనుగనుక నింత తెలిపితి. ఇఁక మన మాబుద్ధిమతీప్రభావమును నా సిరియాళుని భక్తితాత్పర్యంబు లెట్టివో పరీక్షించితీరవలయు. ఈ విషయమై మన మశ్రద్ధతో నుండగిట్టదు.

పార్వ—నారదా! నా కన్నియుం దెలియును, పోయిరమ్ము.

నార—(పోవుచు) ఈ పార్వతికి బాగుగా కోప మెక్కించితిని. ఈ వినోదముఁ గన్నారఁ గాంతును. (నిష్క్రమించును)

పార్వ—నాథా! వింటిరా నారదుని పలుకులు!

పర—విన్నాను. నారదుఁడు కలహప్రియుండుకదా!

పార్వ—మమ్ము బొత్తుగా నధిక్షేపించినాఁడు.

పర—నెచ్చెలీ! నీ వతని లెక్కసేయరాదు సూఁడు.

గీ॥ హైమవతి! నిన్ను నారదుఁ డాడినట్టి
పలుకులకుఁ దగ్గనే నీదువాసి సుంత

ఈసునను దుమ్ముచేఁ జల్ల మాసిపోనె
ప్రాబలుకు టెంకి వెలుగుల పస యొకింత.

పార్వ—నాథా! ఆతని పల్కులకు నా కేమియు నలుకగలుగదు గాని, యీ దంపతులదృఢభక్తి యెంతయుండునో పరీక్షింప నాకుఁ గుతూహల మగుచున్నది. నా కౌతూహలము మీ రెట్లు దీర్చెదరో?

పర—దేవీ! స్వలాభమైన గణింపక త్వదీప్సితార్థంబు నే నెప్పుడు దీర్పకుంటిని చూడుము.

గీ॥ నీదు సవతిని శిరమున నిల్పితి నని
ఘనసపత్నీర్ష్యచే నీవు కనలియుండ
స్త్రీసముఁడ నని నన్ను ఛీసీ! యనంగ
నోర్చి నీ కర్ధదేహంబు నొసఁగ లేదె.

కావున వెంటనే నీ మనోభీష్టంబు నెఱవేర్చెద. ఆ రాజదంపతులఁ బరీక్షించెద. నా పరీక్షల కించుకయైనఁ జలింపక నిల్చిరేని వారికీర్తి ప్రపంచంబున వ్యాపించు. లోకులకు నుత్తమనీతియు వెల్లడి యగును. నే నీ విషయమున నీలాగుఁ బ్రవర్తించెద. (చెవిలో నేదియో చెప్పును) మన మిఁకఁ బోదముపద.

(నిష్క్రమింతురు) ఇది ద్వితీయాంకము.

భీమప్రతిజ్ఞ.

ఆఱుంకముల చక్కని నాటకము.

గ్రంథకర్త: కర్లపాలెం కోదండరామయ్యగారు.

భీమద్రౌపదుల వనవిహారము, భీమాంజనేయుల తీవ్రసంభాషణము, కౌరవయోధుల అంతఃకలహములు, కర్ణఘటోత్కచుల సంగ్రామము, భీమనలకూబరుల యుద్ధము చక్కఁగ ప్రదర్శింపబడినవి. శైలి సులభము. ప్రదర్శనానుకూలము. వెల 8. అణాలు.

మ॥ కనుఁగొంటే! కురుసైన్యసంహరణదీక్షాత్ముండు, దైత్యేభర్యుఁడో
జననాథాగ్రణి! సూతపుత్రకు వడిన్ ♦ జక్కాడి తా భీకరా
ననుఁడై వచ్చె, నిఁకేను నిల్వఁగలనా? ♦ సన్నాచి యానీచున్
దునుమాడన్ జనుదేరవే కురుపతీ! ♦ దుర్వారశౌర్యోన్నతీ!

ఓమ్ శ్రీర్జయతు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

తృతీయాంకము.

రంగము: రాజమార్గము.

(అతిథులకై వెదకుచు సిరియాలుండు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

(విచారముతో) ఆహా! ఏమిచోద్యము! దేశంబబ్రాహ్మణమైనట్లున్నది.

మ. పరికింపన్ వసియింత్రు నాగవనిలో బ్రహ్మణ్యులౌ బ్రాహ్మణుల్
హరపాదద్వయసమ్మిళద్దృఢతరధ్యానైకచిత్తాంబుజుల్
స్ఫురదాచారులు, వేదకోవిదులు, ఱేపున్మాపు నిట్లేలకో
కఱవై రక్కట యింక నావ్రతము భంగంబౌనో యేమోకదా.

నాలుగుదినంబులనుండియు నావ్రతంబున కేరును నతిథులు చేకూరకుంటచే సతీసుతులతో నేను ఘోరోపవాసంబులఁ గృశించుచున్నాను. నే నెట్లయినఁగాని, చిన్నకుమారుఁడు మతిమంతుఁ డెట్లాఁకటికోర్వఁగలఁడు? నీకేలయీవ్రతఁబు. నీవింత ఫలాహారమైనఁ గావింపు మని యెంత చెప్పినను మతిమంతుఁ డంగీకరింపఁడయ్యె. అక్కటా! ఆఁకటిబాధ యెంతనవచ్చు?

మ॥ తడిలేదించుకయైన నాలుకపయిన్, దాహ్మాఱగున్ మాట, తూ
లెడు దేహం బెటులో, శరీరబలమీగ్రైన్, శ్వాసముల్ మ్రాన్పడెన్
మెడ దూలుం గనుదోయి మూతపడియెన్, మే నెల్ల శుష్కించె, హా
కుడువన్ గట్టుట కుండి కాలవశతన్ క్షుద్బాధకుం జిక్కితిన్.

అయ్యో! మధ్యాహ్నము మీఱుచున్నది. నేఁడును నాకవనీసురుం డొక్కఁడైన జిక్కఁడు కాఁబోలు. ఈరాజమార్గాంతమువఱకు వెదకిచూచెద (నడుచుచు)

రాగము : కన్నడ — ఆదితాళము.

భవహర సురవర గిరిజావరా ! ఓ॥ భవ॥
పవిధర సురనుత పదజలజా ! ఓ
దీనజనావన దీక్షాకరుణాం। భోనిధీ ! పురాణపురుషా !
మానితగుణరత్నాకరా! శ్రీకరా! శుభకరా! దయాకరా॥భవ॥

(పిమ్మటనొకానొక వృద్ధయతీశ్వరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

యతి—సిరియాలుం డీమార్గముననే వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు. నే నీతనిగృహంబున కభ్యాగతునిగాఁ బోవుటకు నిక్కడనే యుండెద. (క్షుద్బాధ నటించుచు)

మ॥ అకటా ! నాల్గుదినంబులయ్యెఁగద యాహారంబు సంప్రాప్తమై యిఁక నీయాఁకటిబాధ కోర్వఁగలనా? యీనాఁడునన్ నాకుభు క్తికిఁ గాలంబు గతించిపోయెఁగద క్షుత్పీడన్ శ్రమం బెందుమా నికి భిక్షాన్న మిడంగ దాతయొకఁడేనిన్ లేఁడుగా నూరిలోన్.

సిరి—(ఆకర్ణించి) ఎక్కడి దీయార్తధ్వని! యెవ్వడో యాఁకటికిఁ దపించుచున్నట్లున్నాఁడు. (యతింజూచి)ఆహా! ఈతం డపూర్వ మహిమాతిశయుం డగు నొకానొక దివ్యపురుషుఁడుగాఁ గాను పించుచున్నాఁడు.

సీ॥ చిరకాలవర్ధిత శ్రీతపఃకుజమునన్
బరిపక్వదశనున్న ఫలమనంగ
కమలసంభవదివాకరుల తేజము లొక్క
మొగిఁ దాల్చినట్టి సన్మూర్తియనఁగ
అలరి నావ్రతరక్షణార్థ మేతెంచిన
విమలశివావతారమె యనంగ
మామకపూర్వజన్మకురిపాకఫలంబె
యీరీతి నాఁకు జేకూరెననఁగ

గీ॥ తేజమున మించు నీయతిరాజు నాకు
వెదకఁబోయిన తీవియె పదములఁబడు

గతినిఁ గాన్పించె నిమ్మహామతియుతుండు
తాపసులపాలిఁ డయును లీతనికి నీడ !

కావున నిమ్మహాత్ముని నాగృహంబునకు రావేఁడెద. (స
మీపించి) మహాత్మా! యతిచంద్రా!

సీ. వందనమయ్యా! మీ కిందుశేఖర నామ
మకరందరసపానమత్తచిత్త
అభివాదనము మీకు నైకాగ్రదృఢతపః
ప్రతిభాప్తమహిమ ప్రభావిలాస
జోహారు మీకుఁ బాపాహార్యపాటన
పాటవశితశతకోటిధార
దండంబు మీకుఁ బ్రచండతేజోరాశి
పరిహాసితాంభోజబాంధవుండ

గీ. నతులు వేవేలు, సచ్చిదానందమూర్తి
లలితలోచనకోణగళద్దయాన
పీనతైలప్రవర్ధితజ్ఞానదీప
కాంతిభిన్నేంద్రియవికారఘనతపస్వి!

యతి—అభీష్టసిద్ధి రస్తు. ఓయీ నీవెవఁడవు? నీ విందు రాఁగత మేమి?

సిరి—దేవా! నావృత్తాంత మెఱింగింతు. మహాత్మా !

సీ. కుల మేది మీది నిస్తులతపోదృఢచిత్త
వచియింపు మేది నివాసభూమి?

యతి—కుల మేల యగ్రజన్ములలోన ఘనుఁడ నా
వాసస్థలంబు ప్రపంచసమితి

సిరి—శివపూజ నెందేనిఁ జేసితిరా? మీర
లేయింట భుక్తి గ్రహించినారు?

యతి—లేదుగా మా కెట్టిభేదము శివునితో
భుక్తిభిక్షాపాత్రయుక్తి యెకద

సిరి— గీ. యతికులోత్తమ శివపూజ కరుగుదెందు

యతి— వచ్చెదనుగాని నీదు నివాస మేది?

సిరి—చోళదేశంబు.

యతి—(క్రోధముతో) కూళ! పిసాళి! నీవు
పాపసిరియాళ నృపకులపాంసనుఁడవె?

సిరి—(స్వగతము) అక్కటా! ఇమ్మహాత్మున కకారణంబుగ నా మీఁద నాగ్రహముకలిగిన దేల చెపుమా.

యతి—ఛీ! దుశ్శీలా ప్రొద్దుటనుండియు, నాఁకలియాఁకలి యని తపించుచు, నీయూర నింటియింటిముంగిట నఱచినను నొక్కండైన నక్కటికమున నాకుఁ బిడికెఁడు కబళం బిడ సాహసించి నాఁడు కాఁడే, మూర్ఖా! ఇంతదనుక నీ వెక్కడ నుంటివి? ఏమిరా నీ ధర్మపాలనము! అభ్యాగతులమైన మావంటివారి కింత నిలువనీడనైన నీయక నీదేశమంతయుఁ దలపైఁ గట్టుకొని పోఁదలంచితివో! ఛీ! మే మిట్టి ధర్మహీనునిముఖం బెన్నటికిఁ జూడము. కాన నీదారిని నీవు పొమ్ము.

సిరి—అక్కటా! ఇ దెక్కడి గ్రహచారఫలము? దేవా! నామనవి నింత యాలింపుఁడు. ప్రతిదినంబును నాయింట నభ్యాగతుండగు భూసురుం డొక్కండైన సాపడక పోయిన నే భుజింప నని యొకదీక్షం బూనియుంటి. అ దేమి మాయమో గాని నేఁటికి నాలుగుదినంబులనుండియు నవనీబృందారకు లెందును నాకు సందర్భపడకుండుటచే సతీసుతులతో ఘోరోపవాసనియతిచేఁ గృశింపుచున్నాను. మఱియు నోయతీంద్రా!

ఉ. బాలునితోడఁగూడ నుపవాసముఁ జేయుచు, శైవపాళికై
నాలుగునాళ్లు నే వెదకినన్ గనుపత్తులతో, మిముఁ గనన్
జాలని నాదు పూర్వభవసంచితపాప మ దెంత యుండునో

యతి—రాజా! నిజమా? నీ వట్టివ్రతము పూని యుంటివా?

సిరి—నామాట మీకు నమ్మకము లేకపోయిన నే మందును?
గాలముగాని యప్పు డుపకారముసేసినఁ గీడె గల్గెడిన్.
మఱియు నా దురదృష్టదేవత మిమ్ము నాకంటఁబడకుండఁ జేసినను జేసియుండవచ్చును. అట్లుకాకున్న మీరు నామందిరంబునకుఁ దోడ్కొనిపోకుందునా?

గీ॥ ఆఁకటఁదపించువారి కాహార మిడక
పుడమి ధనికుండు సేయు నపుణ్య మేది?
సకలధనధాన్యరాసులఁ జచ్చునపుడు
వెంటఁ గొనిపోవ నెంచిన వీలుపడునె?

రాగము : బేగడ. తాళము : ఆది.

స్వాగతము మీకు- సంయమీంద్రచంద్రా! జాగుసేయక నడు స్వామీ ధర్మగామీ ॥స్వాగత॥ నేడు నిమ్ముఁబోలు-నియమవంతులను జూడఁగలిగె పాప మేడకో తొలఁగె ॥స్వా॥

చ॥ యతివర! మామకీయనియమావనకార్యధురంధరుండవై
హితమతి నాగృహంబున గ్రహింపుమి యోగిర మీదినంబునం
దతులితసత్త్వపోషితహితాత్ములరౌ భవదాగమంబుచే
వ్రతము ఫలించు, మానికులవార్ధిశశీ! దయచేయ వేఁడెదన్.

యతి—రాజా! నీవు నిక్కముగా నాయాగమనం బపేక్షించెదవా? నీకుమారుఁడును వ్రతహితవృత్తిచే నుపవసించుచున్నాఁ డని తెల్పితివి కనుక నాకు గడుజాలి గలుగుచున్నది.

చ॥ వ్రతపరిరక్షణార్థము ధ్రువంబుగ ఘోరతరోపవాసస
ద్వ్రతనియతిన్ గ్రహించెనె భవత్సుతుఁ డట్టి సుధర్మశీలుఁడౌ
సుతుఁడొకఁ డున్నజాలును విశుద్ధగుణాఢ్యుఁడు నాయభీష్టమున్
జతనము సేయఁగాఁ బురుషసంతతిహీను లనర్హు లిద్ధరన్.

కావున నీవు భిక్షసేయ నెంతయు నర్హుండవు. ఒక్కకుమారుఁడున్నాఁడుగదా చాలును. అయినను నీమాటపయి నాకు నమ్మకము చాలదు. నీవు రాచబిడ్డవు. తలతడిపి బాసఁజేసినను మేము రాజుల నమ్మజాలము. ఏలయన—

ఉ॥ రాజులు వైభవార్తినిజరాజ్యమదాంధులు, భూరిపాపని
స్తేజులు, ధర్మహీనులు, సుధీజనదండనదుర్విదగ్ధులు
ద్విజనసంపదాహరణవేదులు, క్రూరదురాగ్రహుల్, కటా!
రాజులమానసంబులు కరాళవిషానలతుల్యము ల్గదా!

సిరి—అయ్యో! యతీంద్రా! నన్నిట్లేల తర్కించెదరు? తొలిపుట్టువు నంజేసిన పుణ్యవశంబున నిరుపమానభాగ్యభోగంబులం దుల దూఁగుచుండు రాజునైన నాకు నొక్కబ్రాహ్మణున కన్నం బిడుట కష్టంబగునా? ఎంత మాటాడితిరి!

చ॥ సిరి తనకున్నమాత్రమునఁ జెందఁగలాఁడె నరుండు కీర్తి సి
ద్ధర, సుగుణాభిరాముఁడయి ధర్మగుణాప్తి సతంబు సత్యవా
క్స్థిరతఁ జరించినన్ యశము సేకుఱుగా కనఘాత్మ! సత్యముల్
దొఱఁగి చరించు నాపరమదుష్టుని భాగ్యము కాల్పనే మహిన్.

యతి—నీవు చెప్పినదంతయు వాస్తమే కాని,

గీ॥ పరులకు సుబోధ లొనరించువారు భువినిఁ
గలుగుదురుగాని వారిలోపల నృపాల!
యితరులకుఁ దాము సెప్పినగతిని నడచు
పరమునీరుఁడు కోటి కొక్కరుఁడు లేఁడు.

సిరి—మునీంద్రా! మీకు నాపై నట్టి సందేహమున్నచో నాప్రమాణవచనంబు లాకర్ణింపుఁడు.

సీ॥ చలమూని నన్ను రాజ్యభ్రష్టుఁ గావించి
కడగండ్ల ముంచినఁ బడుదుఁగాక
నిశితాసిధారకు నిజకంఠ మిమ్మన్న
సంతసంబున సమ్మతింతుఁగాక
కడుపేర్మిఁ బెంచు నాకన్నపాపని నైచి
కత్తుకఁ జేసేతఁ గోతుఁగాక
బలిమిమై స్వారాజ్యపదవి నిచ్చెద మంచుఁ
దివిదపు లేతెంచి చెప్పుదురుఁగాక

గీ॥ కులము మానము గూలినఁ గూలుఁగాక
పుణ్య మే దెల్లఁ బోయినఁ బోవుఁగాక
భాగ్య మే దెల్ల వచ్చిన వచ్చుఁగాక
నాల్కగోసిన నన్నృతంబు వల్క నయ్య!

యతి—రాజా! నీసత్యవ్రతంబునకు మెచ్చితి. ఇఁక నీగృహంబునకు

రా నాంతంక మేమియు లేదు. నీభార్యయు నా కిష్టమైన పదార్థము లతో నా కాహార మీయ సమ్మతింపవలయుఁగదా!

చ. ఇలపయి నర్థికోటి దనియించెడు ధర్మగుణావలంబవృ
త్తుల గణియింప లక్షకు పదు ల్గల రందు విశేషసంఖ్య కా
తలఁపు జనించియుండియు స్వతంత్రతఁ గాంచి నిజాశ్రితాళి కీఁ
దలఁపఁ దెగింప లేరు నిజదారలపోరు దురంతమౌటచేన్.

ఇది లౌకికవ్యవహారవిషయంబె కాన నాసందేహం బకారణంబు కాదు. కావున నా యాగమనంబునకు ముందు నీయిల్లాలిసమ్మతిం గైకొని రమ్ము.

సిరి—అక్కటా! మునీంద్రా! ఇట్టివిషయ మెక్కడనయినా నున్నదా? ఒక్క బ్రాహ్మణున కాహారమిచ్చుటకు నేను నాభార్య యనుమతిం గొనవలయునా! కట్టా! నా కెట్టినిందఁ బుంటఁబని బెట్టితిరి? నాభార్య కెట్టిదౌష్ట్యమును గూర్చితిరి! మీసందేహము నిజముగా నాకు నవ్వుపుట్టించుచున్నది. కుజాతిశరుణుల సహజవృత్తుల నాభార్య కారోపింపక మీ రింక నావెంట రండు.

యతి—రాజా! నిజముగా నీ సతియు త్తమసతియయిన నాయభీష్టము నెఱవేర్పక మానదు. ఇఁక నేమయినఁ గానిమ్ము. బయలుదేఱుము.

సిరి—శా. దారిద్ర్యాతురుఁడవ్రియత్నమునఁ దా ద్రవ్యంపునిక్షేపమున్
దారిం గాంచిన భంగి గంటకపరీతంబౌ తమోజాలకీ
ర్ణారణ్యంబున నర్థరాత్రి జను మార్గాటుండు దీపంబుఁ గన్గొ
ర్న్ గాంచినరీతి డెంద మిపు డత్యానందమున్ జెందెఁగా.

యతి—రాజా! నన్నెట్లుతృప్తిఁగావింతువో! మీయింటికి దారియెటు?

సిరి—దేవా! ఇటు ఇటు.

యతి—రాజా! నీభార్య నీకుఁదగిన సద్గుణధుర్య యని నీచెప్పినపలుకుల నమ్మి నే బయలుదేఱితి. తుదకు న న్నక్కడ పరిభవించెదు సుమీ!

సిరి—అ ట్లెప్పుడును కాదు. మీరు దారిఁ జూచి నడువుడు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు) ఇది తృతీయాంకము.

ఓమ్ శ్రీర్జయతు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

చతుర్థాంకము.

రాగము : రాజభవనము.

యతి—ఏమోయీ! రాజా! నాకు భోజన మిడుటకు నీభార్య సమ్మతించినదా?

సిరి—అక్కటా! ఇ దెక్కడి యనుమానము?

బుద్ధి—దేవా! మీవంటి తపోధనులు గృహంబున' కేతెంచిన భిక్షఁజేయకుండునంతటి యధర్మశీలనుగా భావించితిరా?

సిరి—మ. పరమోదారగుణప్రసిద్ధులు తపఃప్రాంచన్మనీషావిశేషరుచిజ్ఞానపితామహుల్ విధిహితాచారాత్ములౌ మీర లాదరమున్ జూపి గృహంబుఁ జేరు టశనార్థం బెంచి చూడన్ యతీశ్వర! భాగిరథి చౌటినేలఁ బ్రవహింపన్ బొర్లినట్లగదా!

యతి—భూపాలశేఖరా! నీవు కేవలము ధర్మహితుండవు. నామనోభీష్ట మెట్లో యట్లే నాకు భిక్ష గావింపవలయు.

సిరి—దేవర యానతిమేరకు.

యతి—రాజా! నాయభీష్ట మెఱింగింతు వినుము.

సీ. కర మర్థచంద్రశేఖరుఁగూర్చి మున్ను నే
ఘోరవ్రతంబుఁ గైకొనినవాఁడ
నుపవాసములఁ జేయుచుంటిని గాన నా
కుద్యాపనంబు నేఁ డుద్యమంబు

ఘనమైనతద్వ్రతంబునకుఁ బశూపహా
రము నేఁడు భోజ్యంబు, రాజచంద్ర!
అప్పశు శ్రేష్ఠ మన్యం బేదియును గాదు
మానవశ్రేష్ఠుండు మాకు వలయు
గీ. నట్టి నరమాంసమును బాక మాచరించి
భక్తి వడ్డింపఁ బార్వతీభవుల కొసఁగి
భోజన మొనర్తు నీవు నీపుత్రుతోడ
నాదు పజ్క్తిని గూర్చుండినట్టి నృపాల!

సిరి—అకటకటా! ఇ దెక్కడి వైపరీత్యము! సతీ! మన మీయతీశ్వరుచే మోసపోయినారముకదా!

బుద్ధి—అయ్యో! ఇ దెట్లు వచ్చె మాకు?

సిరి—మునీంద్ర! నరమాంసమా? అయ్యో! ఇట్టివిపరీతపుఁగోర్కె యెందైననర్హమగునా? నరమాంసమెక్కడలభించు? ఘోరంబగు పాతక కార్యంబునకు నన్నుఁ బురిగొల్పుచున్నారే!

యతి—(సక్రోధుఁడై) ఆ పాపిష్ఠా! భ్రష్టా!! ఏ మని యెదవు?
ఉ. అక్కఱతోడ నాకుఁ గడుపారఁగ నోగిర మిత్తునంచు న
న్నిక్కడి కీడ్చి తెచ్చి పొగ రెక్కినమాటల మాటలాడెదో
టక్కరి రాజపాంసన! శఠా! పరిహాసమ? నాసమక్షమం
దక్కడఁ జేసినట్టిసమయంబులఁ దప్పెదవా? నృపాధమా!

సిరి—దేవా! కోపం బుపశమింపుఁడు. సమస్తధర్మవేత్త లగు మీరె యిట్లు కోపింప నే నిం కే మనం గలను?
చం. మనము కలంగు, జ్ఞానము సమంబు దొలంగు, నశేషపావ
ర్తనలు నెలంగు, యత్నములఁ దాల్మి తలంగుఁ,బొసంగు వేగ మె
ప్పనికయినన్ దొసంగు, శఠభావ మెసంగు, యశం బడంగు, నో
మునివర! యెట్టిపాపములమూలముగాదు దురాగ్రహం బహో!
అట్టినీచతమంబయిన దురాగ్రాహంబు విడచి, శాంతభావంబున నామనవినిం దాలింపుఁడు.

యతి—ఏది! శాంతస్వరూపుఁడ వగు నీహిత మేదియో విందము.

సిరి—దేవా! ప్రాణిహింస యెట్టిఘోరనరకంబున కాకరంబో మీ రెఱుంగనిదియా? "పరోపకారార్థ మిదం శరీర" మ్మనునార్యోక్తిచే బరులకుపకారంబుసేయనగుఁగాని హింసింపనగునయ్యా. ఈ శరీరం బిల జన్మించినందులకుసత్కర్మ లాచరణీయంబులుకాని ప్రాణిహింసాది దుష్కర్మ లెట్లాచరణీయంబు లగు? అదియుంగాక-

సీ. తనప్రాణములపైనఁ దన కెంత తీపియో
పెరవారి కట్లకా నెఱుఁగవలదె
ధర నహింసయె మేటిధర్మం బటంచు పె
ద్దలనీతి వాక్యము ల్దలఁపవలదె
పుడమి నేకులమందుఁ బుట్టితిమో యట్టి
కులహితాచారము ల్నిలుపవలదె
బలవంతముగ నిండుప్రాణంబుఁ దీయుట
కడుఘోరగతి యంచుఁ గరుణవలదె

గీ. మనల నేలాగు మనతల్లి గనెనో, భువిని
పరుల తల్లులుగూడ నాభంగి యెకద
'ఆత్మవ త్సర్వభూతాని' యనెడుపల్కు
తలుపునకు రాదె మునివంశతిలక! మీకు.

కటకటా! అనుచితంబగు వ్రతంబుఁబూనితిరికదా మునీంద్రా! ఇట్టిధర్మబాహ్యం బగు వ్రతం బాపశుపతికి హితంబగునా? అతులితతపోధను లగు వసిష్ఠాదిమునిగరిష్ఠులు వాతాంబుపర్ణాహారులై యుక్తయ్యంగు మోక్షపదవి నధిగమించిరికాని, కేవల తామసాహారం బగు నరమాంసభోజననియతిం బూనియుండిన భ్రష్ఠులు గాకపోదురా? పుడమిజన్మించినవారిలో నొక్కకటికవానికిఁదక్కఁ దక్కినప్రతివారునకుఁ బ్రాణిహింస యనిన నించుకసందేహము గలుగుచుండ వేదవేదాంగకోవిదులై, యపారతపోవ్రతవ్యాపారపరాయణులగు మీ కేల కరుణ రాదు? వ్రతనియతిచే మితిలేనిపుణ్యంబు సంపాదించుటకు మారుగా నయ్యయో నిష్కారణముగా ఘోరపాతకంబు గణించి యిహపరములకు రెంటికిం గొరగాకుండ నుండఁ

దలంచితిరే! నామనం బారయ నెంచి లోకాచారవ్యతిరిక్తమై, దుర్వారనరకోత్పాదనకారణంబై, దురంతసంతాపహేతుభూతంబైన యిట్టి యవాచ్య మభోజ్య మసహ్యాపదార్థం బపేక్షించితిరా? న న్నిట్టి క్రూరవిషమపరీక్ష నేల సేయవలసె? విధి కెయ్యదిహితం బయ్యది నాకును హితంబు.

యతీ—ఓరీ! రాజాధమా! నీయుపన్యాస మింతటితో ముగిసినదా? దురాత్మా! నీవలన నేఁడు మేము మోసపోయినారముగదరా. నియమితవ్రతంబున కుద్యాపనంబు సల్ప శక్తిలేక, దానికై పెక్కువాసరంబులనుండియు ఘోరోపవాసంబులఁ గృశించుచున్న యొక్క మునివృద్ధుని కన్నం బిడుటకుఁ జేతఁగాక, పాతకకర్మం బని భీతిలేక నోటికి వచ్చినట్లెల్ల నిచ్చకంబులాడుచుంటివిగదరా! ఓరీ రాజాధమా! సూనృతవచోవిశ్వాసివనియు, నిరంతరదానధర్మైకనిష్ఠాగరిష్ఠుండ వనియు నీయిచ్చకంపుఁగల్లమాటల నమ్మి నీగృహంబున కాహారమునకు వచ్చి చెడిపోయితిగదరా! ఇట్టి దుర్మదాంధుఁడవు, లోభివి, సూనృతవచోవిఘాతుండవు, నాకుం గోరినరీతి నన్నం బిడుము నని యుక్తాయుక్తవిచారణ మాని యేల పల్కితివి? సకలశాస్త్రవేత్తవలె నాయంతటివానికే హిత ముపదేశింపవచ్చితివిగా? ఎంతమీను వచ్చి యెంతమీనును మ్రింగినది! నా కింక పలుభాష లెందులకు?

ఉ. ఆఁకటఁ జావనుంటిని నృపాధమ నిశ్చయమున్ వచింపవే
రా! కలుషాత్మ! పొమ్మనెదవా? కుహనావచనప్రవృత్తిచే
మాకుహితంబుఁదెల్పుదు ప్రమాణవచోవిధిదప్పి, తుచ్ఛమా
స్తోకకృశానలార్తిఁ బడఁద్రోయుదువా నను వృద్ధసంయమిన్.

బుద్ధి—మునీంద్రా! మీవంటి సంయమీశ్వరుల నింటికిఁ దోడ్కొని వచ్చి యూరక పొమ్మనుదుమా?

యతి—ఊరక పోనీక చంపనుగూడఁ జంపుదురా యేమి?

బుద్ధి—అయ్యో! యెంతమాట? మీరు భోజనము చేసియే పోవచ్చును కాని, మహాత్మా!

సీ. ఘనపాయసాన్నభక్ష్యము లుండ దుర్గంధ
యుతమైన నరమాంస మొల్ల నేల?
గమగమ వలచు శాకము లెన్నియో యుండ
కడునీచ మగు నరక్రవ్య మేల ?
నోరూరఁ జేయు మేలూరుఁగాయలు లేవె
పాపంపుమానవపలల మేల?
సారంబులౌ దధిక్షీరంబు లుండంగ
హేయమౌ నరమాంస మేలవలయు?

గీ. వేదవేదాంగపాఠకవిప్రు లేడ ?
నీచనరమాంసభోజననియతి యేడ ?
ప్రాణిహింసలు ధర్మబాహ్యములు కావె?
యతికులోత్తమ! యిట్టి దుర్వ్రతము తగునె ?

యతి—ఓనారీ! నీ యిచ్చకాల కుబ్బి తబ్బిబ్బులగువాఁడను గాను. నీధర్మోపన్యాసములకు సంతసించి నీకు బహుమానకృతులొసఁగ నే నేమియు సిద్ధుఁడనై రాలేదు. నిష్కారణముగా నేల కంఠముఁ జించుకొనియెదవు? నను స్తధర్మంబుల నెఱింగిన బ్రహ్మవేత్త వలె నటింపుచు, లేనిపెద్దరికము పై వేసికొని, నిర్భయంబుగ శంకింపక నోక్కటీరుగాఁ గంచుగీచినట్లు వాగుచున్నావు! • ఈధర్మ సందేహము దీర్చు మని ని న్నెవరును బొట్టును గాటు కయుఁ బెట్టి పేరంటమునకుఁ బిలువలేదు. స్త్రీవచనంబులందఱు విశ్వసింతు రనియు నేనును నీమాయభాషలకు లోనై నీపై జాలిదలంతు ననియు నమ్మియుంటివేమి ? నీ వీపాటి ధర్మాత్మురాల వని నాకుఁ దెలిసియే తొలుత న న్నాహారము నకుఁ బిలుచుటయందు నీభార్యయనుమతిం గైకొనకుండ నక్కఱకురాని స్వతంత్రత గలిగించుకొనవల దని నీమగనితో నెంత చెప్పినను (సిరియాళునివంకకు దిరిగి) నీపంద నీ వేమో మహాధర్మాత్మురాలి వనియుఁ దా నేమో మహాసత్యసంధుం డనియు నాకు నమ్మకముఁ జెప్పి, నామెడలు విరచి న న్నిక్కడి కీడ్చి తెచ్చినాఁడు. ఓరీ! నృపాలా! రాజాన్వయపయోధిబడ

బానలకీలా! నామనంబుఁ ద్రిప్పుటకు నీభార్యను బురికొల్పితి వేమి? ఛీ! దురాత్మా! హరి హర పితామహులు లేకమై వచ్చినను నాపట్టినపట్టు విడుచువాఁడను గాను. బాసచేసిన తెఱంగున మదర్థంబు సిద్ధపరుపుము.

సిరి — మునీంద్ర! మీ కిది బొత్తుగా దగనిపని.

రాగము: శంకరాభరణము. తాళము: రూపకము.

వలదు వలదు మీకు నిట్టి వ్రతము యతివరా!
కలుగు దీన ఘోరకలుషఫలము మానివరా

యతి — కలుషహరుల మమ్ము నెట్టి కలుషము జేరు
తెలిసికొనుము మమ్ము బోలు ధీరులు లేరు॥ కలు॥

బుద్ధి — ధీరుల మసి పాపకర్మపు లేరుపు బోజనునె
ఏరిపాపము వారిఁజేరక యూరకచనునె? ॥ధీరు॥

యతి — పుల్లవిరుపుమాటలాడక మూయుము నోరు
గిల్లిజగడమాడు నీతో గెలుతు రెవ్వారు ॥పుల్ల॥

సిరి — చేతులార ఘోరహింసఁ జేసి చతురుల పాతకంబునకుఁ బాలు

యతి — ఛీ దురాత్మ! [వడుదు నే నెటుల.

చ. జడమతి! నాదువాంఛిత మసాధ్యమఁటంచుఁ దలంచితేని, ని
ప్పుడ నను లేచిపొమ్మనుట పోలును గా కిటు నావ్రతంబునుఁ
గడునిరసించి పల్కుటకు, గన్నులఁ దట్టినదే మదంబు, "నీ
కపఁదొలిబాసఁజేసి యెటుఁగఁ జను"మంచు వంచిపరాదొకో.

సిరి — (బుద్ధిమతిం జూచి).

గీ. ముందు బావియు వెన్కకుఁ బోవ గోయి
యయ్యెగద నెచ్చెలీ నేఁడు నియ్యవస్థ
కటకటా! చిక్కితిమి యడకత్తెలోని
పోకచందాన నీమునిధాటి కిపుడు.

తరల. చలమువీడఁడుగా మునీశుని శాతరోషవచఃకృశా
నలమునం బడి చావనయ్యెడి నాతి? నేఁ డకటా! కృథా
కలితుఁడై మనమాట కీతఁడు గాఁ దటంచు నసాధ్యమా
తలపుఁబూనె న దెట్టు తీర్చుదు ధర్మహీనత మానినీ!

బుద్ధి—నాథా! అధైర్యపడిన నెట్లగు? ఇంకను బలువిధంబుల నీము నిం బ్రార్థింతము. కరుణజనింపకుండుట కీమానిహృదయము పాషాణమా?

సిరి—కాకున్న నింతకాఠిన్యముఁ జూపునా!

యతి—ఓహో! కపటశీలా! నీవు మాటలసందడి కాలంబు గడుపుచుంటివి. ఏల నీకీ వృథాశ్రమ? నేను నిన్నుం బిలువలే దని చెప్పిన, నీకు నావలన బాధ తప్పునుగదా! నీ వట్లు చేయుము. ఉపాయంబు దెలియుసి వట్టిపందవులాగున్నావు నీవు.

సిరి—దేవా! నా కిట్టియుపాయములు తెలియవుకాని,

మ. మునివంశోత్తమ! సామవాక్యముల మిమ్ముం జేరి యెట్లైనమీ
మనమందుఁ దయఁగల్గులాగు మిము సంప్రార్థింతు మట్లైన, భృ
త్యునిపై జాలిదలంప రేని, విధి యెట్లో యట్లు కానోపుగా
కనఘాత్మా! వచియింపలే నన్నృతముల్ ప్రాణంబులన్ బాపినన్.

బుద్ధి—దేవా! మీవంటితాపసోత్తములు మాకిట్టి పాపోపదేశంబులఁ జేయవచ్చునా? యెట్టి యిక్కట్టులు మాకుఁ దటస్థించినను మమ్ము మా సత్యవ్రతంబ రక్షింపవలయుగాన మునీంద్రా!

గీ. ఇనుఁ డపరదిక్కునం దుదయించుఁగాక
అగ్ని కుష్ణత నెడి శైత్య మమరుఁగాక
గ్రహసమూహంబు జలజలరాలుఁగాక
మఱపునకునైన నాడినమాట దాఁట.

యతి— (స్వగతము) బుద్ధిమతీ! నీవంతటిదానవు లాగున్నావు (ప్రకాశముగా) బుద్ధిమతీ! నీసత్యవ్రతదీక్షనుగురించి నీవుపొగడుకొనుటయేనా, నా కేమైన భిక్ష గావించుప్రయత్న మున్నదా?

బుద్ధి—అవశ్యము భిక్షగావించెదము కాని నరమాంసభోజనవ్రతము మాని వేయవలయు నని ప్రార్థనము.

యతి— బుద్ధిమతీ! నీ వింక లక్ష చెప్పినను నేను వినను. నా కితర పదార్థములతో నేమి పని? నే నర్థించినది నరమాంసమే. అయ్యదియె మద్వ్రతహితపదార్థంబు.

సిరి—ఇఁక సీతనికడ మనవాక్యములు నిరర్థకములే. సతీమణీ! ఈ తండు పట్టినపట్టు విడుచువాఁడు కాఁడు. ఇప్పు డెయ్యది కర్తవ్యము?

రాగము- నాటకురంజి. తాళము- రూపకము.

ఇంతిరో మన కేదిదారి-యెటుల తప్పు నీముని బారి
చింతసేయ మనకు నేఁడు-చేటేని యూ కలుగనుండె॥ఇంతి॥
కటకటా యీమానికింత-కరుణగలుగ దేమి మదిని
కటికతన మూని ప్రాణి-ఘాతచేత కూనె నేఁడు
పటుతరపాతకనిష్కృతికిఁ-బాల్పడి దయ వీడి యెవ్వని
కుటిలత గుత్తుకగోయుదు-కోరియెవఁడుమృతికొప్పును॥ఇం॥

సీ. ఏదారి బోవుద మెవ్వరిఁ బ్రార్థింత
మేరీతి నీముని బారి దప్పు
నెవ్వని ప్రాణంబు లెవనికి రుచిగావొ
యెవ్వఁ డీయతి కొడ లీ దలంచు
యతిహితార్థము ప్రబలాజ్ఞ నెవ్వనినైనఁ
బట్టిచంపినఁ బాప మెట్టు లడఁగు
నిష్కారణముగఁ బ్రాణిని బట్టి కంఠంబు
చేసేత నెట్టులఁ గోసినైతు

గీ. కటకటా! సంభవించె సంకటము లెన్నొ
సంయమీశ్వరు నిరసింప సత్యనియతి
భంగమగుఁ దత్పదార్థ మొసంగఁ బ్రాణి
హింసఁజేయంగనౌను యింకెట్టులౌను.

యతి—ఏమోయి సిరియాళ! మాంసాహారంబు సిద్ధపఱచెదవా? యేదియో యొకటి స్పష్టముగాఁ జెప్పుము. ఏ మిది మారు వల్కవు? నీమానమె నన్ను బొమ్మనుటయా? అలాగునసే యున్నది. నే నిక బోవుచున్నాను.

బుద్ధి—ఎక్కడికి మీ రేగెదరు?

యతి—నా యిష్టమైనచోటికి. స్వచ్ఛందవిహారు లగు మావంటి మునీశ్వరులకుఁగూడ మీ యాజ్ఞయా?

బుద్ధి—మాయాజ్ఞ మీ కెందులకు ? కాని మీ రేగుటకు గారణము?
యతి—అయినదిక దా?
బుద్ధి—ఏమైనది ?
యతి—ఆశాభంగము.
బుద్ధి—ఎవరికి ?
యతి—నాకే.
బుద్ధి—ఎవరివలన ?
యతి—మీవలననే.
బుద్ధి—ఎందువలన ?
యతి—బొంకినందువలన.
బుద్ధి—బొంకిన దెవరు ?
యతి—నీపతియె.
బుద్ధి—మీరు వింటిరా ?
యతి—ఆహా ! నేఁ జూచితి.
బుద్ధి—మాటను జూచితిరా ? ఎట్లు !
యతి—ఎట్లులా ! నీమగనిమానముద్రివలన నిరుత్తరకైతవంబున నన్ను బొమ్మనుటకాక యామానమున కేమి యర్థము ?
బుద్ధి—దేవా ! ఇదియా మే మబద్ధమాడుట? నరమాంస మెట్లు సంఘటిల్లునా యని విచారించుచుండిరి గాని నానాథుఁ డేనాఁడైన బొంకునా ? మహాత్మా ! మీ రిట్లు వేగిరపడ నెట్లగు? ఒక్క మానవుని బట్టి వధించుట సులభకార్య మని తలంచితిరా ? పాపభయంబు విసర్జింపవలయుఁ, దన్నరపశువు నీ కార్యంబున కొప్పింపవలయుఁ, దదనంతరముగదా కఠినకర్ములమై తన్మాంసము సంగ్రహింపవలయు. ఊరక తొండ్రించిన నెట్లగు? అక్కటా! ఇది ఘోరపాతకం బని మే మిరువుర మొక్కరీతిగా మొర వెట్టినను మా హిత మంగీకరింపక పోయితిరి. ఇఁక నెట్లయినఁ గాని మీ రించుక శాంతింపుఁడు.
యతి—ఔరా ! నారీ ! నీ వింతదనుక మెట్టవేదాంతము లేకరువు బెట్టి కట్టకడకు నా కిచ్చు ప్రత్యుత్తరం బిదియా ? ఏకాగ్ర

చిత్తవృత్తి ననుష్ఠింపుచున్న మన్నియమిత వ్రతంబునకు భంగం బొనరింపఁ గారణభూతులరై, వీసంబైన దోసంబుకుఁ దీసిపోక మోసంబుసేయ దురాలోచన మొనరింపుచు, మీ దంపతులిరువురు నాగోడవయే విచారింపక, నిరుత్తరులైయుండ నేఁ బోవ రాదో? ఆకటిచిచ్చునకు జచ్చు బిచ్చగాని వాకిటఁ బడవేసి, నీవు నీమగనితో నేమేమో గుసగుసలాడుచుండ నేను నెత్తిననోరు పెట్టికొని, మొత్తో యని మొత్తుకొనుచు, నా కేదియుత్తరం బని మిమ్మడుగుట నే త్వరంబడుటగా? నా కెన్నియో నమ్మకములు చెప్పి యెన్నియో యప్రమాణము లాచరించి, నన్నిచ్చట కీడ్చి తెచ్చిన నీ యీమగండు బెల్లము గొట్టిన చట్టాయివలె మౌనముద్ర ధరించి, పీఁడ పోయిన దే చాలు నని, యూరకుండ నింకను నే నిక్కడఁ గూరుచుండి యేల మలమలమాఁడుచు నేవలయు? తెలిగి నీవు పిలిచినప్పు డీ వేమియో నెలిగించుచు నని, కొంతయూనచే నేను నీమాట లాలించినందులకు, "నరమాంస మూరక లభించునా" యని, నాపరిశ్రంబునకుఁ బాము చావకుండను బడితె విఱుగకుండను పచించి, నన్ను మోసగింపఁ బూనినావుగా? (సిరియాఁసుఁజూచి) ఛీ దుర్మతీ! దారింబడిపోవు వాని నట్టుపోనీక, యిచ్చకంబులాడి నామదికి నచ్చంజెప్పి, యింతదూరమునకునున్న నీ యీపాడు గృహంబునకు నన్నీడ్చికొనివచ్చి, యింత కాలంబు మీ భార్యాభర్తలిరువురు లోకరిచెవి నొకరు కొరుకుకొనుచు, వృథాలాపంబులఁ గాలంబుగడపి, తుదకు నీవు చెప్పుటకు మాయుఁగాఁ గపటక్రియాధుర్యయగు నీభార్యకు నన్నేలాగునైన దరిమి వేయు మని యాజ్ఞయిచ్చితివిరా? క్రూరిరా! నా కాహార మెవ్వరియింటను జేకూరకుండ భోజనకాలంబతిక్రమింపఁ జేసితివి గదరా! (దుఃఖముతో) కటకటా! నాదుర్గతి! దైవమా! తాటాకులమంటరీతి నాజఠరంబున నాఁకటిచిచ్చు భగ్గుభగ్గు మని మండుచుండ మాటాడుటకునైన శక్తిలేక అయ్యయో! చూచువారు లేక యాదరించువారు లేక దిక్కుమాలిన పక్షినై

నిష్కారణముగా నేఁ డీ కపటరాజాధమునియింటఁ జావవలసి వచ్చెగదా! దుర్మతీ! ఎంతపనిజేసితివిరా! ఇచ్చకంబుల నమ్మించి గొంతుగోసితివిగదరా! హా! పరమేశ్వరా! నీవ్రత మీదినమున నీరాజాధముని కారణమునఁ దీరినది. నాబల ముడిగినది. నేను చావసిద్ధముగా నున్నాను.

సిరి—అకటా! నేఁ డెట్టి దుర్దినము!

బుద్ధి—మునీంద్రా! మీవ్రతము భంగమౌ నని చింతింపవలదు. మీ కిఁక నరమాంసభిక్ష సిద్ధముజేసియుంచెదను లెండు.

యతి—ఛీ! మిమ్ము నమ్మరాదు.

బుద్ధి—నాథా! మీరింక విచారించుచున్నారేమి?

క॥ ఎప్పుడొ కానీ దేహము
తప్పదు ప్రాణంబు వీడ ధరణీశ్వర! నే
నప్పని మొనర్తు నిప్పుడ
యప్పుణ్యాత్మునకు భోజనార్థం బొడలిన్.

యతి—ఏమీ బుద్ధిమతీ! ఏ మున్నావు? నీశరీరమాంసము గోసి యిచ్చెదవా? ఛీ! ఛీ! స్త్రీదేహమాంసము కడునింద్యము. నావ్రతంబున కనుపయోగము.

సిరి—అట్లైన బుద్ధిమతీ! గుణవతీ!

గీ॥ నాశరీరముఁగోసి యతీశభోజ
నార్థమిచ్చిన ధన్యాత్ముఁ డగుదుగాన
చంద్రహాసంబు జేఁబూని సరగఁ నాదు
కంఠమును గోసి మాంసపక్వం బొనర్పు.

బుద్ధి—హా! దైవమా! నా కెంతటి దుష్కాలముఁ దెచ్చితివి. బుద్ధిమతీ! నీ వెంత మందభాగ్యురాలవే.

సిరి—సతీమణీ! యేల సందేహించెదవు?

బుద్ధి—ప్రాణపతీ!

సీ॥ వరియించితిని స్వయంవరమున నేవాని
నవరూపకాంతివైభవము గాంచి

గణియించితిని మనోజ్ఞయశంబు నేజేని
పాణిగ్రహణభాగ్యఫలముచేత
రాణించితిని సతీరత్నాగ్రగణ్యనై
యేవాని ధర్మప్రవృత్తిచేత
సమయించితిని పాపచయముల నేపుణ్య
పావనపాదాబ్జసేవచేత
గీ. అట్టి నవమోహనాకారు ప్రాణనాథు
సారగుణధారుఁ గలుషవిదూరు మిమ్ము
దార నగు నేను వధియింప ఘోరపాప
కర్మమొందైన గలదె వినిర్మలాత్మ ?

నాథా! చేసికొనినమగని వధించినకులాంగనకు సద్గతి యెక్క-
డిది? అయ్యో! నీచప్పుఁబని నా కేల కల్పించెదరు?

సిరి—అట్లయిన స్వయముగా నేనే యీమహోత్సవ మాచరించుకొని
యెదను. చంద్రాయుధము నాయొద్ధనే యున్నదికదా.

బుద్ధి—అక్కటా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము!

సిరి—బుద్ధిమతీ! ఎప్పటికైన నీప్రాణికి నిర్యాణంబు కలిగియే యున్నది.
నీ వేల చింతిల్లెదు ? చూడు,

సీ. వంశంబు నేటితో ధ్వంసంబుగాకుండ
వరసుతుఁ డొకఁ డున్నవాఁడు నీకు
కలికి! కంటికి రెప్పవలె వానిఁ గాపాడి
నైవాహికాదిశుభముల నెఱపి
సర్వసర్వంసహాచక్రంబునకు వాని
శీఘ్రంబె పట్టాభిషిక్తుఁ జేసి
తరుణి! నీకొడుకు కాపురము దిద్దుచునుండఁ
గన్నారఁ జూచు సౌఖ్యంబుఁ గాంచి
గీ. అతివ ! నీ విఁక మవ్వయోగార్తిఁ బాసి
నందనునిఁ జూచుకొనుచు నానంద మొందు
లేమ! మతిమంతుఁ డిపు డింట లేకపోయె
లేదు సుతుఁ జూచుభాగ్యంబు లేదు నాకు.

కావునఁ బరలోకమునకుఁ బోవు నాపలుకుగాఁ గులశేఖరుండగు మతిమంతునితో నిట్లు చెప్పుము. కుమారా! మతిమంతా! నేఁటికి నీవు తండ్రిలేని బిడ్డవైతివి. అయినను నీతివిశారదుండవైననీవు దుఃఖమును వదలివేసి తెలిపిచే రాజ్యభారంబు వహించి చక్కఁగాఁ బాలింపుకొనుచుండుము. మఱియు,

మ. ధరపై నిల్చితి నొక్కరుండ వివు డేతద్వంశమున్ నిల్వ సంకురమై నేఁటికిఁ బుత్రకా! యెటులఁ జేకొందో యశం బింతటం బరలోకంబున కేగునాపయిని బేర్మింబెల్ల వర్జించి, యక్కఱతో దోసెమునీళ్ళు వీడు మిఁక నాకై తండ్రి నీకొటచేఁ.

బుద్ధిమతీ ! ఇఁక నేఁ ద్వరంపడవలయు. ఇదియే నిన్ను నే నిహంబునం జూచుట. మునీంద్రా! నే నిప్పుడు మీకు నభినందనమ్యోదను. కావున-

చ. దినకరకోటితేజ ! త్వదగీనమునే చేసితినయ్య నాయొమల్ కనికరమొంచి నన్నిపుడు గా నిపు మీారలే, లేక లింత్యమున్ దుసిమిన మీారె, మీామదికిఁ దోఁచినయట్లుల నాచరింపవచ్చును మునినాథ! మాంమకివచోవిధి కింతి కొఱంత గల్గునే!

యతి—(స్వగతము) ఆహా! ఏమిది ! ఈతఁ డింకను జలింపకున్నాఁడు. తనశరీర మిచ్చెద నని సిద్ధపడినాఁడు. ఇప్పుడు నేను మరి యొకపన్నాగము పన్నెదను. (ప్రకాశముగా) ఔరా! రాజా! ఎంత కుచ్చితంపుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చితివిరా! యాచకుం డొక్కరూక నిమ్మని ప్రార్థింప, నాలాగుననే యని సత్తురూక నిచ్చు మహాధర్మాత్ముని భంగి, నే నర్థించిన పదార్థమయ్యది నా కనుపయోగమగునటు లెంచిదలంచి, నన్ను మోసగింపఁ బూనితివిగదరా! ప్రాణంబులఁ బాసిన, నానోటివెంట నసత్యంబు రానీయ నని, నాకడ నెన్నియో యాకాశపంచాంగంబు లేకరువుబెట్టి, యమాయకుఁడ నగు నామానసున కెక్కన ట్లెన్నియో యసత్యప్రమాణంబు లాచరించి తుదకు నాశాభంగము గావించితివిగదరా ! ఔర! నీసత్యవచశ్శీల మేమిరా! హరిశ్చంద్రనరేంద్రుఁ డన నీవకాఁబోలు ఛీ! ఘోరపాతక

కర్మాండ వగు నీముందర పుణ్యస్వరూపుఁడగు హరిశ్చం దురిని పేరు దలంచితి? సత్యవచోధురంధరుండైన, యమ్మ హానుభావుండు, సద్యశశ్చంద్రికల లోకమెల్ల వ్యాపింపఁ జేసినాఁడు. ఇఁక నీవో, నిరంతర మసత్యభాషణవిశేష మనీ షాంచితుఁడవై యీ చతుర్దశభువనములయందును, దుష్కీర్తి యను కటికచీఁకటుల గ్రమ్మఁజేయుచున్నావు. ఓరీ! అసంబద్ధ ప్రలాపీ! అసత్యవచోదుశ్శీలా! ఇంతవరకు మీయింట నను బందెవెట్టి తుదకు " నాశరీర మిదిగో" యని మోసగింపఁ బూనినావురా? నీశరీర మెవ్వరికిఁ గావలయు? "రాజ్యాంతే నరకమ్ ధ్రువ"మ్మను పెద్దల వాక్యము నే నెరుంగనా? ఓరీ! మానుషాధమా!

మ. పలితంబా శిరమెల్ల నుద్ధతజరాభారంబు చేతన్ వడం
క,లవంబేనియుఁ గ్రొవ్వు లేక తనువున్ గామోపభోగార్తిఁ గ
శ్మలమై కాటికిఁ గాళ్లు సాచిన జరామాంద్యుండవో నీయస
త్పలలంబున్ భుజియించినన్ వ్రత మెటుల్ భంగంబు గాకుండురా.

క్రొవ్వు లేక రుచి లేని మాంసశోణిత విదూరమైన నీశరీర మా శిశువునకు ఫలహారముగా నిచ్చుట? చాలు నీభిక్ష నాకక్కర లేదు కాని నన్నీ పాటికిఁ బోనిమ్ము. నీవు ప్రాణములనుగూడఁ దీయగలవాడవు. నీవు బ్రహ్మఘాతుకుడవని నీముఖము నాకుఁ జెప్పుచునేయున్నది. నిన్నుజూచిన దురితము, ఘోరపాపము, కలుషము. (పోబోవ)

బుద్ధి——మునీంద్రా! మీ రేల మమ్ము సంకటముల ముంచెదరు? మా ప్రార్థన మాలింపుడు.

యతి——ఛీ! యిఁక నీమాట వినను.

సిరి——దేవా! కోపం బుపసంహరింపుడు.

యతి——దుశ్శీలా! నీవు ఘోరపాతకుడవు.

సిరి——దేవా! మీయభీష్ట మేదియో తెలుపక యీలాటి పరుషవాక్యముల మమ్ము గాసిపెట్టిన మే మే మందుము?

యతి——రాజా! నాకిఁకఁ జుట్టుమాటలు పనికిరావు. నాకు నీవలె

బూటకంబును మొగమిచ్చకంబులును తెలియవు. కాన నా కోర్కె మాటుగాఁ జెప్పుచున్నాను వినుము.

సిరి—వినుచున్నాను.

యతి—చ. జనవర భిక్షనీయఁగ నిజంబుగ నిష్టముగ న్నైనేని నా
కనువగువానిఁ జెప్పెద బదారవయేటికి మించనట్టి చ
క్కని యొకబ్రాహ్మచారుని నగణ్యతరాగమశాస్త్రవేది యు
ద్ధ్యనిఁ దలిదండ్రులుఁ గలిగియుండిన బాలుఁడు మాకు నర్హుఁడౌ.

ఈరీతి నా కోర్కెఁ దీర్చెదవా యందులకుం గడంగుము. లేదా ననుఁబొమ్మనుము.

సిరి—అక్కటా! ఇదెక్కడికోర్కె మునీంద్రా!

సీ. చావన్న మాటకే సంతాపపడునట్టి
మానవుండొప్పునే మరణమునకు?
మరణంబునకు నొప్పు నరుఁ డుఁడు నేచూడు
చదువరియే యెట్లు సంభవించు?
పదియునారేండ్ల లోపల నట్టి షట్చాస్త్ర
కుశలుఁడై చావురా గోరు నెవడు?
అట్టియుత్తమశీలుఁడౌ బాలునకు తల్లి
దండ్రులు బ్రతికియే యుండ విధియె?

గీ. తల్లిదండ్రులు తమకన్న తనయువరుని
చంపుమని చేతి కిత్తురే సంయమీంద్ర!
కోరరానట్టి విషమంపు గోరికెలను
శ్రమల ముంపఁ దలతురే జాలిమాలి?

యతి—అవును. నావలన నీకు శ్రమయే కావున నేఁ బోయెదను. నీ వన్నృతమాడినను సరే.

బుద్ధి—మునీంద్రా! కొంచ మోపిక పట్టుడు.

యతి—బుద్ధిమతీ! నేనిక క్షణ మాగను. మీ రెట్లయిన నన్ను శ్రమల బెట్టతలంచుచున్నారుగాని నిశ్చయముగా నాకోర్కె దీర్పవల యునను దృఢభక్తి వెదకిన నావ్రతంబునకు దగిన పదార్థంబు మీకు లభింపకుండునా? దుర్మార్గులరు మీరట్లుచేయరు కాని

సిరి——దేవా! మీ రర్థించిన వ్రతాన్నమునకుందగిన బాలుఁ డెందు న్నాడో దెల్పిన నాకు వాఁడు సాధ్యుఁడైన మీకుఁ దెచ్చియి చ్చెదను. మీ రానతిండు.

యతి——ఏమీ సాధ్యుఁడైన?

సిరి——లే దెట్లులైన.

యతి——యోజించుకొనుము.

సిరి——నా కెందును దోఁచ లేదు.

యతి——ఆబాలుం డొక్కచో నున్నాఁడు. వాఁడు మీకు సాధ్యుఁడే. వానిఁ జంప నిచ్చగింతువా?

సిరి——మీకోరిక్కై యగ్నినైన నరికెదను. ఎక్కడ?

యతి——బుద్ధిమతీ! చెప్పవలయునా?

బుద్ధి——ఆజ్ఞ.

యతి——వలదు. ఏమి ప్రయోజనము? మీ రసత్యమాడిన నే నేమి సేయుదు?

సిరి——మునీంద్రా! మామాటయం దంత విశ్వాసము లేదా?

యతి——ఈనక్కవినయముల కేమిగాని ప్రమాణ మాచరింపుము.

సిరి——(స్వగతము) దేవీ! ఇ దెక్కడి ప్రమాణము! (ప్రకాశముగా) మీయిష్టానుసారము గా నిండు.

యతి——అట్లులయిన నేఁ జెప్పిన ట్లనుము.

సిరి——సిద్ధముగా నున్నాను.

యతి——మీరుచెప్పిన బాలుఁ డెవండైనను నెట్టిప్రేమాస్పదుం డైనను శంకింపక వధించి తదామిషంబు మీ కాహారంబుగ నిచ్చెదను. ఇందులకుఁ దప్పిన గురుద్రోహంబునకును, గన్యావిక్రయపాత కంబునకుఁను బాత్రుఁడ నగుదు. సాక్షులు సూర్యచంద్రులే! (అని రాజు చేతఁ జెప్పించుచున్నాఁడు)ఇఁక నేఁ జెప్పవలయునా!

సిరి——ఇం కేమి యనుమానము?

యతి——అటు గాదు. నీ వొక్కరుఁడవు బాస చేసిన నా కేమి నమ్మకము? కనిపెంచుదానవు గాన బుద్ధిమతీ! యోజించుకొనుము. నీవుగని

ప్రమాణ మంతగా లెక్కగొనఁదగినది కాదు. ఏల యన—

మ. నవమాసంబులు మోసి మోసి కని నానాభంగులం గష్టసౌ
ఖ్యవిధానంబుల కోర్చి, వేలుఁబవలుం గాపాడుటందల్లి కు
న్నవిధంబుండదు తండ్రి కాత్మజులపైనన్ ప్రేమ యోజింపు మో
యువతీ!యూరకయుందురమ్మ 'మగవాఁడో'వాఁడో' యున్ సామెతన్.

బుద్ధి—(స్వగతము) ఈమాటివాక్యము లత్యంతనగర్భితములుగా నున్న
వి. ఈతఁడేమి చేయుచున్నాఁడో! ఏమైనగాని (ప్రకాశముగా)
దేవా! సత్యనుసరణముకదా కులసతికి ముఖ్యధర్మము?

యతి—అట్లైన నీవును ప్రమాణము నుంచరి పుము.
(వెనుకటిరీతిఁ బ్రమాణము చేయించును)

సిరి—దేవా! ఇంక సెలవీయఁగును. ఆబాలు డెక్కడున్నాఁడు?

యతి—ఎక్కడనో యేల? మీయింట నే.

బుద్ధి—(స్వగతము)అక్కటా! మా మతిమంతుఁడు కాఁడుకదా!

సిరి—అయ్యా! మాయింట నెవఁడు?

యతి—ఎవఁడా? నీకుమా...

సిరి—బుద్ధి—హా! పరమేశ్వరా! (మూర్ఛిల్లుచున్నారు.)

బుద్ధి—అక్కటా! దైవమా! తుదకు మమ్మింతదుర్గతికిఁ దెచ్చితివి?

సిరి—హా దేవీ!

మ. కలయా? నిక్కమా? భ్రమించితినొ? యజ్ఞానాబ్ధిలో నుంటినా?
యలివేణీమణి! నే సజీవుఁడనొ? నిద్రావస్థ నున్నానొ? యా
కులపాటొందితినా? భయంపడితి నొక్కొ- నాకు నాకర్ణముల్
గలవా? నేఁ జెవులార వింటిన మునిక్రూరోగ్రభాషావళిన్?

యతి—రాజా! నీ కేమి చెవుడా యేమి? అట్లయిన మరియొకసారి
వినుము. నీకుమారుని మతిమంతునిఁ జంపి నాకు మాంసాహార
మిమ్ము. ఇప్పుడైనను నీకు వినంబడినదా?

బుద్ధి—హా! మతిమంతా! నీ కింతటి కష్టకాలము సంభవించెనోయీ!
తండ్రీ! నీవునాకడుపున నేల పుట్టితివి? నీ వెక్కడనైనజన్మించి
యుండిన నీ కీయస్వాభావికమరణము సంభవించదుగదా. ఇఁక

దుఃఖించిన నేమి ప్రయోజనము? ఈమహారాజునకు ధైర్య మేరీతి గలుగు? నాథా! ప్రాకృతు లట్లు మీ రిప్పుడు శోకంబున మునుంగ రాదు.

సిరి—సతీమణీ! వంశపవిత్రుం డైన కొడుకు పాలిటి నిర్ఘాతపాతసదృశ మైనయీమానివచనంబు విని నేనెట్లు ధైర్యము వహింపఁగలను? అకటకటా! యీమునికి నింత ఘోరవాంఛ యేల జనియించె? కరుణారహితులగు కిరాతులకు గలుగవలసిన నీచబుద్ధి యిమ్మహాత్మున కేల కలుగవలయును? అయ్యో! యీయతీశ్వరు దూషించిన ఫల మేమి గలదు? ముందు వెనుక లరయక కోరినరీతి నాహార మిచ్చెద నని వాగ్దానము చేసిన నన్నే నేనే దూషించుకొనవలయును. ఛీ! సిరియళా! పుత్రఘాతుకా! బలవంతముగ ప్రుతుని చంపివేయ జన్మించిన నిన్ను నీవే నిందించుకొనక పుణ్యమూర్తియగు నీ మానియందు నేర మారోపింపఁ జూచుచున్నావు. ఇప్పటికైన నీహృదయమును బదిల పరచుకొమ్ము.

గీ. మానసము! నీవు మామకీనుంతుమీఁది
మోహమున మాని దూషింప సాహసింతె
ఘోరము ర్వారి నారకకూపమందు
బడఁ దలంపకె మాఱుమీ వెసగుబుద్ధి!
ఛీ! నాయదృష్టము.

మ. ఘనుఁడై సప్తసముద్రముద్రితసమగ్రక్ష్మాతలం బంతయున్
దనబాహాయుగళంబుపైఁ నిలిపి వేఁ దప్పించు నాభారమం
చను నాయాసలకెల్ల మూలమెవఁశో యా నాకులోద్ధారకున్
దనయున్ భూరినయున్ వధించికొనఁ ధాతా! యింతగా వ్రాసితే.

యతి—ఏమి రాజా! గౌరవపూర్వకముగా మావంటి యతిథుల కాహార మీఁడగఁ గాక! ఈరీతిఁ దిట్టుచు సణుఁగార్చిన నేమి ప్రయోజనము? నీకు నిశ్చయముగా నాకు భిక్ష గావింపవలయు ననుదృఢభక్తి యేయున్నచోఁ బుత్రుఁ డైన నేమి మఱి యెవ్వరైన నేమి కంటఁ దడిపెట్టకుండ వధించి నా యభీష్టము నెరవేర్పుము. లేదా పోవుచున్నాము.

ఓరి! మూఢుఁడా!

గీ. ఆదరాయత్తచిత్తుఁడై యతిథి కిచ్చు
మంచినీరైనఁ జాలును మానసమున
"నేలవచ్చెను మనయింటి కిట్టి మొండి"
యనుకొనుచుఁ బెట్టు పాయసంబైన విషమె.

కావున సంతోషపూర్వకముగాఁ బుత్త్రిని వధించి తదవయవంబుల నారితేరిన వంటలవారిచే జక్కఁగాఁ బచింపించి నాకుం గడుపార నోగిర మిమ్ము. నావాక్యపద్ధతి నీ కిష్టమైనచో నీకుమారుని బిలిపింపుము. లేదా పొంకుము. నేఁ బోయెదను.

సిరి—దేవా! నే నన్నిఁటికి సిద్ధుఁడనై యున్నాను. ఏలయన-

గీ. కొడుకులశిరంబు చేసేతఁ గోయు మనుచు
నా నొసట స్పష్టముగ వ్రాసి నలినభవుఁడు
భూమిపై నన్నుఁ బుట్టించె మునివరేణ్య!
పాతకుఁడు వీఁడు నిజపుత్త్రఘాతుకుండు.

మీరు స్నాన మాచరించి (అని సందేహించి) దేవా! కొంచె ముండుఁడు (బుద్ధిమతిం జూచి) దేవీ! వింటివికదా భగవానుఁడగు నీయతీశ్వరునియభీష్టము. ఇంతకుముం దాతఁ డానతిచ్చినట్లే తండ్రికన్నఁ గన్నతల్లికే కుమారులపైఁ బ్రేమయెక్కుడుకదా. మనసత్యవ్రతరక్షణార్థమై మనకుమారు మతిమంతుని నేఁడు వధించి యీ యతికి భిక్ష గావింప నిశ్చయించితి. నీ వాబిడ్డకు తల్లివిగాన నీయనుజ్ఞకై మరల నిన్నడుగవలసివచ్చె. చెప్పు మీ యతీశు స్నాన మాచరించి రమ్మనవచ్చునా?

బుద్ధి—నాథా! మనహృదయంబు లేనాఁడైన భిన్నాభిప్రాయములఁ బూనియుండెనా? మనసత్యవ్రతంబునకై మనమతిమంతు నొక్కని నే కాదు; నీచతరంబైన నాదేహమునుగూడ సంతోష పూర్వకంబుగ నీయతి కిచ్చెదను. అమలంబగు సత్యంబునకై దేహంబులఁ దృణప్రాయములుగా నెంచి మానికి స్వశరీర మాంసం బిచ్చి తను కీర్తి ప్రపంచంబున నిల్చినం జాలదే.

సిరి—బాగు. బుద్ధిమతీ! నీ విం కొకజన్మమునసైనఁ బుత్రవియోగ దుఃఖం బనుభవింపకుందువుగాక!

యతి—(స్వ) బుద్ధిమతీ! నీవ యుల్లాండ్రలోఁ కెల్ల ధన్యతమురాలవు. (ప్రకాశముగా) ఆలాగైన రాజా సర్వము సిద్ధముచేయుము. నే మజ్జనక్రియలఁ దీర్చివచ్చెదను. (పోవుచు) ఆహా! బుద్ధిమతిం బోలిన సాధ్వీమణు లింకెవ రుందురు? యీపుణ్యదంపతులహృదయంబు లింకఁ జలింపవు. పాఠశాలనుండి యింటికి వచ్చుమతిమంతునికి దుర్బోధ లొనరింప మాభృంగిరిటునిఁ బంపిచూచెదను. పిమ్మటికార్య మెట్లగునోచూచెద. (నిష్క్రమించును.)

సిరి—దేవీ! నీవును బాకశాలకుం బోయి సన్నాహము సేయింపుము.

బుద్ధి—పోవుచున్నాను. కాని మన మతిమంతుని శీఘ్రంబుగ బిలిపింపుఁడు. కాలహరణమైన ముని యూరకుండఁడు.

సిరి—దేవీ! ఆలాగున నే (బుద్ధిమతి నిష్క్రమించును) ఓరీ! యెవఁడురా అక్కడ.

భద్రు—దేవా! ఆజ్ఞాపింపుఁడు.

సిరి—భద్రా! నేఁటివృత్తాంతమంతయు నీవును విని యే యుందువుగాన

సీ. ఏవానిరుచిరముఖేందుబింబమునుఁ సూడ
నిరతంబు నవ్వువెన్నెలలఁ గాయు
నేవానికమనీయమృదుభాషణంబులఁ
జిప్పిలు నమృతంపుశీకరంబు
లేవానిమహనీయహృదయాబ్జమున జారు
జ్ఞానంపుఁ బేరిఁటి కమ్మ తేనె
యేవానినిశ్చలదృఢభక్తి మెప్పించి
లాలించు నీశుఁ గైలాసవాసు

గీ. అట్టి చిన్నారిపొన్నారి యనుఁగుఁపట్టి
చదువుచున్నట్టి యాపాఠశాల కేఁగి
చేతులారంగ నీతండ్రి చెలఁగి పిమ్మఁ
జంపఁ దోడ్కొని రమ్మని పంపె ననుమి.

భద్రు—హా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము! మహారాజుగారి కీనాఁడెంత దుఃఖము సంభవించినది! పుత్రునివధించి యాతఁ డెట్లు ప్రాణంబుల భరింపఁగలఁడు! హా! దైవమా! మమ్ము రక్షించువా రెవ్వరు? నేఁటికి వీరివంశమున నింత నంకురమైన లేక నశింప నయ్యెఁగదా. అయ్యో! మాభాగ్యము లీపాటివయ్యెనా! (నిష్క్రమించును)

సిరి—అక్కటా! నాకు సర్వాశాపరిపూర్తి యయ్యెఁగదా!

గీ. పుత్రుముందఱ నేఁబోవు పున్నెమెల్లఁ
గడిచి విపరీతముగ నాదుకనులయెదుటఁ
జేతులారఁగ నేఁ గోలుపోతి సుతుని
దరలెఁ దనయు ఋణానుబంధంబు నాకు.

ఇఁక నాహృదయమందు దుఃఖమునకెడమీరాదు. పాకశాలకు యతీశుం డేతెంచినాఁడేమో పోయి చూచెద.

(నిష్క్రమించును) చతుర్థాంకము.

సుప్రసిద్ధ నాటకములు

గంగావతరణము	సో॥ రా॥	రు 1-0-0
భీష్మబ్రహ్మచారి	డిటో	1-0-0
భోజకాళిదాసు	డిటో	1-4-0
రసపుత్రవిజయం	ఇ॥ య॥	1-0-0
రాణాప్రతాప్‌సింగ్	డిటో	1-0-0
రాధాకృష్ణ	పా॥ ల॥	0-12-0
పాదుకాపట్టాభిషేకం	డిటో	1-4-0
రాధాకృష్ణసాంగ్సు	చం॥ కే॥	0-12-0
తులాభారంసాంగ్సు	డిటో	0-12-0
బొబ్బిలియుద్ధము	శ్రీ॥ కృ॥	1-0-0

దొరకువారు :—

సరస్వతీ బుక్కుడిపో, బెజవాడ.

శ్రీరస్తు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

పంచమాంకము

రంగము: రాజమార్గము.

(పాఠశాలనుండి మతిమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

ఏమిచెప్పుదునా మధ్యాహ్నము మీరినను తండ్రిగారు నన్ను భోజనార్థమై పిలిపించినారు కారు. నేఁడును నతిథులెవరును జిక్కరు కాఁబోలు. అక్కటా! వ్రతభంగము సంభవించు కష్టకాలము ప్రాప్తించెనే దైవమా!

చ. అలరులకంటెఁ గోమలములౌ తలిదండ్రులదేహముల్ క్షుధా
కలనఁ గృశింపఁజేసితివిగా నియమంబునకంతరాయమై
నిలిచి యజస్రభోజనమణీకనకాంబరదానతోషితా
ఖిలధరణీసురుం డెవఁడొ గీడ్వఁడె నాతఁడె నేఁడు పోట్లకై.

(పిమ్మట భృంగిరిటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సిరియాళకుమారుఁడీమార్గముననే వచ్చుచున్నాఁడు. వానికడకేగి మాస్వామి యగు పరమేశ్వరుఁడాజ్ఞయిచ్చిన విధంబున వర్తించెదను. (మతిమంతు సమీపించి) అబ్బాయీ! నీ వెవఁడవు?

మతి—నేను రాకుమారుఁడను.

భృంగి—పేరు?

మతి—మతిమంతుం డందురు.

భృం—నీతండ్రి యెవరు?

భద్రి—హా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము! మహారాజుగారి కీనాఁడెంత దుఃఖము సంభవించినది! పుత్రునివధించి యాతఁ డెట్లు ప్రాణంబుల భరింపఁగలఁడు! హా! దైవమా! మమ్ము రక్షించువా రెవ్వరు? నేఁటికి వీరివంశమున నింత నంకురమైన లేక నశింప నయ్యెఁగదా. అయ్యో! మాభాగ్యము లీపాటివయ్యెనా!

(నిష్క్రమించును)

సిరి—అక్కటా! నాకు సర్వాశాపరిపూర్తి యయ్యెఁగదా!

సీ. పుత్రుముండఅ నేఁబోవుపున్నెమెల్లఁ
గడిచి విపరీతముగ నాదుకనులయెదుటఁ
జేతులారఁగ నేఁ గోలుపోతి సుతుని
దరలెఁ దనయు బుణానుబంధంబు నాకు.

ఇఁక నాహృదయమందు దుఃఖమున కెడమీరాదు. పాకశాలకు యతీశుం డేతెంచినాఁడేమో పోయి చూచెద.

(నిష్క్రమించును)

చతుర్థాంకము.

సుప్రసిద్ధ నాటకములు

గంగావతరణము	సో॥ రా॥	రు 1- 0-0
భీష్మబ్రహ్మచారి	డిటో	1- 0-0
భోజకాళిదాసు	డిటో	1- 4-0
రసపుత్రవిజయం	ఇ॥ య॥	1- 0-0
రాణాప్రతాప్‌సింగ్	డిటో	1- 0-0
రాధాకృష్ణ	పా॥ ల॥	0-12-0
పాదుకాపట్టాభిషేకం	డిటో	1- 4-0
రాధాకృష్ణసాంగ్సు	చం॥ కే॥	0-12-0
తులాభారంసాంగ్సు	డిటో	0-12-0
బొబ్బిలియుద్ధము	శ్రీ॥ కృ॥	1- 0-0

వలయువారు :—

సరస్వతీ బుక్కుడిపో, బెజవాడ.

శ్రీరస్తు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

పంచమాంకము

రంగము: రాజమార్గము.

(పాఠశాలనుండి మతిమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

ఏమి చెప్పుదూ మధ్యాహ్నము మీాటినను తండ్రిగారు నన్ను భోజనార్థమై పిలిపించినారు కారు. నేఁడును నతిథులేరును జిక్కరుకాఁబోలు. అక్కటా! వ్రతభంగము సంభవించు నుపాయములు ప్రాప్తించెనే దైవమా!

చ. అలుగులకంటెఁ గోమలములౌ తలిదండ్రులదేహముల్ క్షుధా
కలనఁ గృశింపఁజేసితివిగా నియమంబున కంతరాయమై
నిలిచి యజస్రభోజనమణీకనకాంబరదానతోషితా
ఖలధరణీసురుం డెవఁడొ గీడ్వడ నాతఁడె నేఁడు పోట్టకై.

(పిమ్మట భృంగిరిటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సిరియాళకుమారుఁడీమార్గముననే వచ్చుచున్నాఁడు. వాని కడకేగి మాస్వామి యగు పరమేశ్వరుఁడాజ్ఞయిచ్చిన విధంబున వర్తించెదను. (మతిమంతు సమీాపించి) అబ్బాయీ! నీ వెవఁడవు?

మతి—నేను రాకుమారుఁడను.

భృంగి—పేరు?

మతి—మతిమంతుం డందురు.

భృం—నీతండ్రి యెవరు?

మతి—దిగంతవిశ్రాంతయశోవిశాలుండగు సిరియాళ నృపాలుండు నాతండ్రిగారు.

భృంగి—(మతిమంతుని గౌగిలించికొని దుఃఖము నభినయింపుచు) నాయనా! నీవేనా సిరియాళుని కుమారుండవు?

శా. అహా! యెంతటి ఘోరదుర్గతికిఁ బాల్పైనాఁడవో రాకుమా
రా! హా! మారశరీర! పాతకవిదూరా! నిర్మలాచార! యే
ద్రోహంబెన్నఁ డెఱుంగనట్టి సుకుమారున్ నిన్నుఁ బాధింపఁగా
నూహించెంగద దైవ మెంత కఠినంబో? ఘోరమో? దారకా!

మతి—అయ్యా! నీ వెవ్వఁడవు? నా కేవిపత్తు సంభవించినది? ఒక వేళసంభవించెనే చూడుము! దానికై నీ వింత తల్లడిల్ల నేటికి?

గీ. పూర్వభవజాత కార్మిక ఫలమువలన
బ్రాణికింగల్గు సుఖదుఃఖఫలము లిలను
నెల్లకాలంబు సుఖమునే యెవఁడు గాంచు
నెప్పు డెయ్యది యో యది తప్పదుగద!

భృంగి—(స్వగతము) అహా! వీనిమనోధైర్య మెంతనవచ్చును? (ప్రకాశము) అబ్బాయీ! నీవు కుఱ్ఱవాఁడవుగాన నీకుఁ గష్టసౌఖ్యములజాడ దెలియకున్నది. అన్నియుం దెలిసిన నే నెట్లు నీకిప్పుడు సంభవించిన యాకీడుఁజూచి చింతిల్లకుందును? రాకుమారా! నిన్నుం జూచిన నాకు దుఃఖ ముప్పొంగుచున్నది.

మతి—అయ్యా! నీదుఃఖమున కేమి కారణము? ఓకరుణామయా!

సీ. మా రాష్ట్రజనుల కేమారాటములు సంభ
వింపకుండెనుగదా విప్రవర్య
ధర్మంబు విడిచి మాతండ్రి యాశ్రితకోటి
కేదేని నపకార మెంచఁడుగద
వ్రతములనకయి యుపవాసంబులను సల్పు
తల్లిదండ్రులకు భద్రంబె కాదె
ప్రబలశాత్రవుల నెవ్వరిచేత నేగాని
విపరీతవిధి సంభవింపదుగద

గీ. వసుమతీసుర! నీదీనభావము గని
నేను తమిచేత నడిగితిగాని రావు
కష్టములు ధర్మమార్గానుగాములకును
ధర్మమే జయ మనుట వ్యర్థంపుఁబలుకె?

భృంగి—అయ్యో! నీ వింకను దల్లిదండ్రు లనుచున్నా వేమి? ఎక్కడి తల్లిదండ్రులు?

మతి—హా! ఏమీ! తల్లిదండ్రులే లేరా?

భృంగి—అట్టివారు లేనట్టులే!

మతి—హా! తల్లీ! హా! తండ్రీ! (మూర్ఛిల్లును)

భృంగి—కుమారా! లెమ్ము. నే నంతయుం జెప్పెదను.

మతి—అయ్యో! అటుపైని వినుట యెట్టుకు?

గీ. అయ్యయో దిక్కుమాలి యల్లాడు మనుచుఁ
బోయితివె మమ్ముఁగా నిస్వర్గమునకుఁ దల్లి!
చిన్నవాడను న న్నేమి చేసినావు?
తండ్రి! నీకైన దయ గల్గదా! లనంబు?

భృంగి—రాకుమారా! దుఃఖింపకుము. నీతల్లిదండ్రులు—

మతి—(ఆతురతతో) అయ్యో! తల్లిదండ్రు లేమైరి?

భృంగి—(విసుకుతో) ఏమైరా? చచ్చిరి.

మతి—అక్కటా! జననీ! జనకా! నన్ను వదలిపోయితిరా? అయ్యో! బ్రాహ్మణోత్తమా! ఇఁక నన్ను వదలివేయుఁడు.

గీ. తల్లిదండ్రులు తమకన్నతనయు వదలి
నరగఁ గైలాసమునకు నేఁ డరిగిరి గన
నచటనైనను వారల నాదరింపఁ
బయనమై వారిఁ గలయుట పాడి నాకు.

భృంగి—కుమారా! వారు కైలాసమునకుఁ బోఁదగినవారు కారు.

మతి—మరి యింకెక్కడికి?

భృంగి—నరకలోకమునకు.

మతి—ఇప్పుడు వారు నరకమునకే పోయిరా?

భృంగి—ఇంకను బోలేదు.

మతి—మరి యిప్పు డెక్కడ నున్నారు?

భృంగి—మీయింటనే.

మతి—ప్రాణములతో నున్నారా?

భృంగి—ఆహా! నీప్రాణములకొఱకై వారు సజీవులై యున్నారు.

మతి—నిజమేనా?

భృంగి—సూర్యుఁ డుదయగిరి నుదయించుట బద్ధమా?

మతి—అయ్యా! నాకుఁ బ్రియ మొనరించితిరి.

గీ. తల్లిదండ్రులమరణవార్తలకుఁ బెల్లు
తల్లడంపడునాదుచిత్తమున కిట్లొ
మరల నెమ్మనిఁ గూర్చితి మండుచున్న
కొంపపైఁ గుంభవర్షంబు గురిసినట్లు.

కాని అయ్యా! పుణ్యపురుషులైన నాతల్లిదండ్రులు నరక మున కేల పోవలయు?

భృంగి—పుత్రఘాతుకులకు నరకద్వారములుగాక స్వర్గద్వారములు తెఱవఁబడునా!

మతి—పుత్రుఁ డెవఁడు?

భృంగి—నీవు కావు?

మతి—న న్నేమి ఘాతచేసిరి?

భృంగి—ఇఁకను జేయలేదు. చేయ నున్నారు. చేసెదరు.

మతి—ఎప్పుడు?

భృంగి—ఇప్పుడు.

మతి—ఎందులకు?

భృంగి—ఎందులకా? నాయనా! నీ కీ ఘోరవార్త యెట్లు వినిపింతునోయీ?

ఉ. హాలహలప్రమత్తుఁడు, దిగంబరుఁడు, దుగ్రగణుండు, పాపి, దయ్యాలకు తేఁడొకండు నిలయంబునకుం జనుదేర, నేఁడు శ్రీయాళుడు, పాపకర్ముఁడు సుతాంతకుఁ డక్కట! నిన్నుఁ జంపి యాకూళకుమాంసభోజనము గూర్పఁదలంచె నిదెట్టిధర్మమో?

UNIVERSITY LIBRARY ...BAD

గీ. అయ్యయో! వాఁడు నీపాలి యముఁడుగాని
తండ్రిగాఁడుర నీకు నోతనయవర్య!
కన్నబిడ్డలఁ జేసేతఁ గంఠములను
నరకువాఁ డెట్టితండ్రియో యరయు మయ్య!

కుమారా! నీమేలుగోరి నీ కిప్పుడు హిత ముపదేశింపవచ్చి తి. కావున కాయనా! "జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి" యనువాక్య ము ననుసరించి యెక్కడికైనను పలాయితుఁడవై ప్రాణములఁ దక్కించుకొమ్ము. నీవా ముక్కుపచ్చలారని కుఱ్ఱవాఁడవు. ఒంటరిగాఁ బోవ నీకు భయమైన నావెంట రమ్ము. మాయిం టికిం గొనిపోయి నిన్నుఁ జక్కఁగాఁ బోషించుకొందును. నా కును బుత్రసంతానము లేదు గాన నొరుల కై యి ట్లాసపడు చుంటిని.

మతి—ఇదియా నాకు సంభవించిన దుఃఖము? భీరువైన యోవృక బ్రాహ్మణుఁడా! మీకుఁ బ్రాణములపై నెంతటియాస? ఇంత దనుక ధర్మాత్ముఁడయిన నాతండ్రిగారిని నిందించుచున్నను జరాభారంబున మతిపోయిన నీమాటల నే నంతగాఁ బాటిం పనుగాని యేశివభక్తుఁడో నాశరీర మపేక్షించెనఁట, నా తండ్రి యిచ్చుటకు సమ్మతించెనఁట, నే నిందులకు నన్యథా తలంతునా? సిరిరా మోకాలడ్డు మూర్ఖుఁ డెవ్వఁడయినఁ గలఁడా?

గీ. అన్యులకునై తనూధనవ్యయము సేయ
వంత యేటికి జననైకఫల మదియెగ
ధర 'పరోపకారార్థ మిదం శరీర?
మనెడి బెద్దలనీతివాక్యములు వినవె?

భృంగి—ఓరి వెఱ్ఱి కుఱ్ఱా! హితంబుఁ దెల్పినను దెలిసికో లేకున్నాఁ డవు. నీ కిది యేమి మూర్ఖత్వము? కుమారా! నిష్కారణముగా మృత్యుముఖగుహాంతరమునఁ బ్రవేశింపఁ బోవుచున్నావే! నాయనా! నామాట వినుము. నీవు బ్రతికెదవు.

మతి—అయ్యా! మీ రిఁక నీపాటికి నూరకుండుఁడు. మీరు మాత్ర ము శాశ్వతముగా జీవించియుందురుగాని నాకు సెలవిండు.

రాగము: బేహాగ్ - తాళము: రూపకము.

భృంగి—వలదు నీ కీ తులువతనము వచ్చిరాని-చదువు లేల॥ వలదు॥
మతి—నాకు లేని యిట్టిచింత నీకు నేల విగతశాంత॥ నాకు॥
భృంగి—కూర్మితోడ కూకలిడిన దుర్మతీ! యాలింపవేరా?॥ వలదు॥
మతి—ధర్మమార్గము తప్పి పాపపుకర్మబోధ సేయఁ బాడిదె॥ నాకు॥
భృంగి—బాగుపడెదు మాట వినరా పద్దు లేరా॥
మతి—బాగవి యేదో యెంచవయ్యా బ్రాహ్మణోత్తమా!
భృంగి—బ్రతికియుండి సుఖము లందఁ బాడిర నీకు
మతి—వెతల కునికియైన పాడుబ్రతుకు రిత్తగా॥
భృంగి—ఏ-రా-రా రమ్మా॥
మతి—నే-రా-నూ-పొమ్మా॥
భృంగి—ఘోరమురా॥
మతి—సారమయా॥ నాకు॥ (నిష్క్రమించును.)

భృంగి—ఆహా! మాదుర్బోధనలు వీనికడకుఁ బనికివచ్చునా? భళీ! ధీరోదాత్తుం డన నిట్లుండవలదా? వీనిమానస మెవ్వరు చలింపఁజేయుదురు? ఇంక నాప్రయత్నము వ్యర్థమేకదా! వ్యర్థముకా కేమున్నది?

శా. క్రూరాగ్రేసరు లల్పవర్తను లధర్ముల్ గుంపుగాఁ జేరి స
ద్ధీరోదాత్తుల మోసగింపఁగఁ గువృత్తిం బన్ను పన్నాగముల్
తీరు న్వారలముందు నిష్ఫలములై దీపంబులన్ బ్రింగఁగాఁ
జేరం బారెడు దోమ లెన్నిగతులన్ జీవంబులం బాయవో.

ఈవృత్తాంత మాపరమేశ్వరుని కెఱింగింతు. పిమ్మట నాతం డెట్లు కార్యము సాధించునో చూచెద. (నిష్క్రమించును.)

ఇది పంచమాంకము.

శ్రీరస్తు.

బుద్ధిమతీవిలాసము.

— షష్ఠాంకము —

(సిరియాళుండును, బుద్ధిమతియు, యతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

యతి—ఏమి రాజా! నీకుమారుఁ డింకను రాఁడుగా? ఇఁక మేము కాలాతిక్రమణమున కోర్వము.

సిరి—దేవా! ఇం కేమియు నాలస్యము లేదు.

గీ. ముద్దుగారెడు నాపుత్త్రమోముఁ జూచు
పున్నె మీనాఁటితో సరిపోవునయ్య
తేపు నీపాటి కమరపురీవిహార
లోలుఁడై యుండఁడే సిరియాళుకొడుకు?

యతి—మా కిప్పటికే భోజనకాల మతిక్రమించినది.

బుద్ధి—దేవా! శాంతింపుఁడు.

భద్రు—(ప్రవేశించి) దేవా! యువరాజుగారు వచ్చుచున్నారు.

సిరి—హా! నా దౌర్భాగ్యము.

గీ. పాపకర్మంపుమృత్యువుబారిఁ బడఁగ
వచ్చుచున్నాఁడు నావంశవర్ధనుండు
భయదశాత్రవవాహినీభరితయుద్ధ
భూమి కేతెంచువీరుని పోలుపుతోడ.

అక్కటా! పాపంబునకు వెఱచి నే నెంతదుఃఖ మాపుకొన్నను నింక నిప్పు డెట్లు ధైర్యము చిక్కఁబట్టఁగలను?

(మతిమంతుఁడు ప్రవేశింపుచుండఁ దలిదండ్రు లెదురుగా జని కౌఁగిలించికొని)

సిరి—హా! కుమారా!
బుద్ధి—హా తండ్రీ } (మూర్ఛిల్లుదురు.)

మతి—అక్కటా! మీరు నన్నుఁ జూచి పెద్దపెట్టున నేడ్చుచున్నారు. మార్గమధ్యంబున బ్రాహ్మణుఁడు నాకుఁ దెల్పిన యుదంతంబు నిక్కువమై యుండనోపు. ఇం దెవ్వఁడో యొక మహాముని గాన్పించుచున్నాఁడు. ఈతఁడే కాఁబోలు నాశరీరమాంస మపేక్షింపవచ్చిన యతీశుఁడు. వీరి నడిగి విషయమును దెలిసికొనియెదఁగాక.

గీ. తాపసోత్తమ! నాతల్లిదండ్రు లేల
భూమిపై వ్రాలి రీరీతిఁ బొగులు చిపుడు
కొడుకు నగు నన్నుఁ జూచి వీ రడల నేల
కష్టములు నేఁడు మా కేమి గల్గెనయ్య?

యతి—(దుఃఖ మభినయింపుచు) రాకుమారా! నేఁడు నీకు నిజముగాఁ గష్టకాలమే ప్రాప్తించినది. నాయనా! జరిగినవృత్తాంత మంతయు నెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

మతి— వినుచున్నాను.

యతి—మీపట్టణంబం దున్న యొక దేవాలయంబున జపంబు సల్పుచున్న నన్నుఁ జూచి నీతండ్రి తా నేదియో వ్రత మాచరించుచుండెననియుఁ దద్వ్రతంబునకు భోక్తృరూపముగా రావలసినదనియు నన్ను బలువిధంబులఁ బ్రార్థించె.

మతి—తరువాత.

యతి—అతనిదీనభావముఁ గాంచి నే నందులకు సమ్మతించితిగాని నాకును నొకయపూర్వమైన శైవవ్రతనియతికలిమి దానికై నిన్నుపహారముగా సమర్పింపవలయు నని కోరితి.

మతి—దేవతాహారనిమిత్తమై స్వశరీరమైనఁ గోసి యీవలసినదే. తరువాత.

యతి—ఆహా! వీడు నిర్గుణుం డగు పాతకాత్పరమాత్మను బోలుచున్నాఁడు. (పరిహాసముగా) ఈక్రూరకర్మ లందులకు సమ్మతించిక న్న కుమారుని నీకంఠచ్ఛేదనము గావింప సిద్ధులైయున్నారు.

మతి—మునీంద్రా! అర్థిజనులయభీష్టంబులు నెఱవేర్చుట దాత ధర్మముకదా!

యతి—(దుఃఖముతో) అయ్యో! బాలకా! నీవు వృద్ధిఁ జెంది రాజ్య భోగంబు లనుభవింపవలసినవాఁడవే. అట్టి నిన్నుఁ జంప నెంచిన నీతండ్రి యెంతకఠినకర్ముఁడో యోజింపుము.

వత్సా!

శా. మొక్కన్ బాదున నాటినీరిడుచు తేపున్ మాపుఁబోషించి స
మ్యక్కాలంబునఁబండ్లుపండు చుపయోగార్థంబుగానుండఁగాఁ
జెక్కంజూచునె గండ్రగొడ్డటను నాచెట్టున్ వనాధ్యక్షుఁ డి
ప్డుకీన్ బిడ్డలఁ జంపసిద్ధపడు నిప్పాపాత్ములన్ బోలుచున్.

మతి—దేవా! నిష్కారణముగఁ బుణ్యస్వరూపు లగు తల్లిదండ్రుల నేల దూషించెదరు? వాగ్దానమును వీరు చెల్లింపవలయును గదా! నాతండ్రి సత్యవ్రతమును గాపాడుటకుఁ గొడుకు నగు నేను మరణంబున కొప్పుకొనుచున్నాఁడఁగదా!

యతి—ఓరి వెఱ్ఱికుఱ్ఱా! నీ కిది యేమి పిచ్చి? నీవు లోకవృత్తులను బాగుగా గుర్తెఱుంగకున్నావు. ఓరి మూఘుఁడా!

గీ॥ కఠిను లగు వీరు నిన్ నరుకంగవచ్చు
వ్రతనియతిఁ జేసి కుడువంగవచ్చు మాకు
చంపఁబడువాఁడ వీ వెట్లు సమ్మతింతు
వకట! బలవంతమగు చావునకుఁ గుమార?

మతి—మునీంద్ర! ఇందు ననందర్భవిషయ మే మున్నది? చూడుఁడు.

గీ. అనృతభాషణదురితభయంబువలన
బాలు నన్ జంపి వీ రీయవచ్చు మీకు,
నైహికంబగు నీచసౌఖ్యంబు వదల
సమ్మతింపఁగవచ్చు నీచావు నాకు,

నిందుమహాళికి నుపహార మిచ్చుకొనుటకు
భద్రముగ భుక్తిసేయంగవచ్చు మీకు.

యతి—(స్వగతము) ఈబాలుఁడు తలిదండ్రుల మించినాఁడు. ఇఁక నాయాటలు వీనికడ సాగిరావు.

మతి—(తలిదండ్రుల సమీపించి) అమ్మా! నాయనా! మీకు దుఃఖము శాంతించును. నాపలుకు లాకర్ణింపుఁడు.

బుద్ధి—(కుమారుఁ గౌఁగిలించుకొని)

సీ. హా! రాజవంశపయోరాశి హిమధామ!
హా! లోకమోహనాత్యంతరూప!

సిరి—హా! మదాజ్ఞాపాలనాచారసువిలాస!
హా! నిరంకుశమనీషానిధాన!

బుద్ధి—హా! సర్వపారవిద్యామరందమిళింద!
హా! నిరంతరసమారాధితభవ!

సిరి—హా! పరాజితసకలాంతరింద్రియజాల!
హా! వీరశైవవ్రతావనాఢ్య!

బుద్ధి—గీ. హా! వినిశ్చలనిష్కల్మషాత్మశీల
హా! మదవ్యయకల్పవృక్షాలవాల!
హా! సుధీజననుతసద్గుణా! సుపుత్ర!
హా! కుమారక! హా! తనయా! నయాఢ్య!

మతి—అమ్మా! నాయనా! నేఁ డిది యేమి విపరీతము?

బుద్ధి—నాయనా! నేఁడు విపరీతములే సంభవించినవి.

సిరి—(కుమారుఁ గౌఁగిలించుకొని)

శా. అన్నా! నిన్వధియించి యీయతికి మాంసాహార మీనెంచి నే
నున్నా నిందులకీ వాడంబడెదొ లేదో సందియం బందెదన్
నిన్నుం గన్న స్వతంత్రబుద్ధిఁ దనయా! నీయొప్పికో ల్లేక యీ
సన్నాహం బొనరించు వీని నిపు డేచందాన శిక్షించెదో?

మతి—తండ్రీ! మీ కిది యేమి వెఱ్ఱి? కడుపారఁ గని నా కిసుమంతకష్టము నేఁ బ్రాప్తమయిన దుఃఖించుచు సౌఖ్యం బొందవిన సంతసిం

చుచు గంటవ త్తిడికొని నన్నింతదనుకఁ బెంచి పెద్దఁజేసిన తల్లి దండ్రులు మీరు నన్నేమిజేసినఁజేయరాదు? అయ్యో! జనకా! జగదాధారుం డగు పరమేశ్వరున కాహారముగా వినియోగింపక యీతుచ్ఛశరీరము నిల్పుకొందునా? పాపభూయిష్టం బగు నాదేహం బిట్లుపవిత్రముగాఁ బరమశివున కుపహారముగా సమకూర్పునంతటి మహాభాగ్యము నాకు లభించుట నాపూర్వభవసంచితసుకృతఫలంబునఁగాక మఱియొందువలన నగునా? నే నిం దులకు సమ్మతింతునో లేదో యని మీరు సంశయించుట నన్ను మీ రంత దూషించినట్లు.

మఱియు——

శా. గాలిం బెట్టిన దీపసంస్థితిగతిన్ గాదంబిసీనిర్గతిన్
నేలన్ రా ల్వడగండ్లరూపము క్రియన్, నిర్వారికాసార మీ
నాళిప్రాణములట్లు, క్రొమ్మెఱుఁగునన్ వ్యాలోలలీలాకృతిన్
రాలుం దేహము లెప్పుడో, నిలుకడ ల్ప్రాపించు నే ప్రాణికిన్?
ఇట్టి శరీరంబులపై నిం కేటి యాస?

బుద్ధి——హా! తనయా! నీ కీవైరాగ్య మెప్పుడు కుదిరెనోయీ? తండ్రీ! నీయట్టి కలానిధినిఁ గోలుపోయినవెనుక నీదార్భాగ్యురాలికిఁక జీవనము గాఢాంధకారమువంటిదేకదా. నాయనా! దైవ మెంత శీఘ్రముగా మాకు నీఋణానుబంధము తీర్చెనోయీ! అక్కటా! ఆసలన్ని నీపయి నెలకొల్పి కడుగారాబమునఁ బెంచినందులకుఁ దల్లిదండ్రుల మగు మే మిన్ని నీళ్ళుచుక్కలకు నోచుకొనకపోయినను నిన్నుఁ జేతులార ఘాతసేయవలసి వచ్చెనే యని దుఃఖించెదఁగాని తనయా! యతి కాహార మీయవలసివచ్చెనే యని కాదు. కటకటా! మే మెట్టి పుత్రఘాతకుల మైతిమోయీ?

మతి——అమ్మా! జ్ఞానహీనుల మగు నావంటివారికిఁ బదిమందికి బుద్ధిసెప్పఁదగిన నీవే యిట్లు దుఃఖించుచున్నా వేమి? తల్లీ!

చ. మచమునఁ దాల్మిఁ బోవిడిచి మాటికి నశ్రుజలంపుఁ గాలువ
ల్గురుగవనుండి జారఁ గొడుకా! యని యేడ్చెదవేల తల్లిరో!

తనువులె శాశ్వతంబులె? ముదంబులు నిల్చునె యెల్లకాల మో
జనని! తిరంబులే భువిని సంపదలుల్ గొలఁగాని బంధముల్?

సిరి—మతిమంతా! నీ వెంతదెల్పినను నాకు దుఃఖ మాఁగదుగదా! చూడుము.

గీ. కులము రక్షించు సుతుని నిట్ గోలుపోయి
పాతకుఁడ నేను భూమిపై బ్రతుకఁగలనె?
కటకటా! సుతునిపాలిటి కాలమృత్యు
వైన వీనికి మృత్యు వేదైనఁ గలదె?

యతి—రాజా! నీ వేల దుఃఖించెదవు గాని నే బోయెదను లే. ఇంత దుఃఖకరమైన కార్యము నీవు మాత్రి మెట్లు చేయఁగలవు?

మతి—దేవా! నేను సిద్ధముగానే యున్నానుగదా! మీరు భోజనము చేసియే పోవచ్చును.

యతి—మతిమంతా! నీ వింక నెన్ని చెప్పినను నేను వినను. "వీఁ డేల వచ్చెరా" యని పైకి వినఁబడున ట్లనకపోయినను మనసున నూరక నన్ను దూషించుచు నీమీఁది మోహము బాయఁజాలక యేడ్చుచున్న యిప్పాత్ములయింట భోజనముచేయ నాకర్మ మేమి కాలినది? సంతోషముతో నా కాహార మెవ్వరు సమ కూర్తురో వారియింటికే పోయెదఁగాక.

మతి—అయ్యా! మీరు తీవరపడవలదు. కరుణామతిచేఁ గొంచె మాలోచింపుఁడు.

గీ. ఆయువులు లేక చచ్చెడి ప్రాణితతికె
ల్లను దుఃఖింతు రిలఁ బ్రేమపీడ లేక
కొమరుకుత్తుకఁ జేసేతఁ గోయువారి
గర్భశోక మెన్నాళ్ళకుఁ గడచునయ్య?

యతి—అట్లయిన నే నిక్కడఁ గూరుచుండెద. ఇంక నొక్క యఁరగడియ లో నీతండ్రి నీకంఠము ఛేదింపవలయును. లేకున్న నేనోర్వను.

మతి—తండ్రి! మీ రిట్లు చింతిల్లుచుండిన నిమ్మహాత్ముఁ డూరకుం డఁడు. సకలధర్మవేత్తలగు మీకు నే నేమి విన్నవింపఁగలను? చూడుఁడు.

సీ. జన్మజరామృత్యుశార్దూలభయదంబు
దారాదిసుతధనక్రూరసర్ప
మతులసంతాపసంగతతమోభరితంబు
కఫవాతరోగదుష్కంటకంబు
కామాదివిషయవృక్షవ్రాతబహుళంబు
ఘనదురాశావిహంగమయుతంబు
ఘోరపాపక్రూరచోరసంతానంబు
బహువిపత్కర్కశోపలపరీత
గీ. యట్టిసంసారకాంతారమందు జనులు
దారిఁగానక సత్కర్మదూరులగుచు
మరలఁ బుట్టుచుఁ బెరుగుచు మ్రగ్గుచుందు
రకట! యీసుఖమొః సుఖం బగునె తండ్రి!

జనకా! అట్టి సారహీనసంసారదుఃఖంబు నాకు సంభవింపక మును పే పావనతమంబై, శాశ్వతసౌఖ్యాలవాలమై, నిత్యమంగళప్రదంబై, యేమహనీయునిధానముగలదో యట్టి పరమపదంబును నేఁ జేరఁబోవుచున్నాను. మీ రిందులకు సంతసించుటకు మారుగా దుఃఖించుచున్నా రేమి? నీచమగు నైహికసౌఖ్యమే నిత్యం బని నమ్మి యెల్లకాలము మీకుమారుండు బ్రతుకు నని పేరాసచే నున్నారా యేమి? జననీ! జనకా! అట్టియాసల వదలివేయుఁడు.

సారంగరాగము - ఏకతాళము.

మతి—— ఊఱకుమా యిఁకనైన అమ్మా ॥ఊఱ॥
దైవికములకుఁ జేయునదేమొ తలఁపఁగదే మదిని అమ్మా॥త॥
నావిధియీగతి వ్రాసినచో నీవలనను నేమగునులమ్మా నీవల॥ఊ॥
బుద్ధి——ఏవిధి నేఁబ్రతుకుదురా తండ్రీ! ఏవిధి॥
వేవిధముల నీవే జగ మని నే భావించితిగదరా అయ్యో ॥భా॥
ఈవిపరీతపుఁజావు నీకే మని యీవిధి వ్రాసెనురా తండ్రీ!
॥యీవి॥ ఏవిధి॥

సిరి—మతిమంతా గుణవంతా॥హా॥మతి॥
క్షితితలమున నెచ్చోట లేని యీచేటునిరనీకు ఈ॥చేటు॥
కుతుకమునంతయుఁ గూలద్రోసెనే కొడుకాయీమానీ॥హా॥నా॥
కొడు॥ మతి॥

మతి—మానిని నేమనకయ్యా ॥అయ్యా॥ మా॥
పూనికమనలనుపుణ్యులఁజేయఁగఁబూనినవాఁడితఁడు॥అయ్యా॥
॥పూని॥ మానితుఁడీయనఘునిచే నేఁడు మన నియమముగడ
తేఱు॥ అయ్యా॥ మనమాని॥

యతి—ఔరా యీపసికూన ఔ॥ రారా॥
ధీరశాంతుఁ డీ ధీనిధిపలుకుల సూరుసుధారసము ॥ఆహా॥ ఊరు॥
ఘోరముజేయఁగ బాలుపడితినే కుటిలుఁడ నిర్దయుఁడ॥ నే॥
॥కుటి॥ ఔరా॥

సిరి—దిక్కెవరు నా కిఁకను॥ కొడుకా॥ దిక్కె॥
మక్కువసుతు నీ మరణమునకు నామానసమెట్లోర్చు హా నా
॥మాన॥
చెక్కునసీ మెడఁబట్టుగఁగ నా చే యెట్లాడునురా కొడుకా॥ చే॥ది॥

మతి—జాగొనరింపకుమయ్యా॥ అయ్యా॥
శ్రీగళు హరుని చిన్మయమూర్తిని చిత్తంబున నిలిపి॥అయ్యా॥
॥ చిత్త॥
రాగబంధముగోసి ఘోరాసిని రాలపువూ నామెడను॥అయ్యా॥
రాలు॥ జాగు॥

యతి—ఓరీపాపిష్టా! నీవు నీసుతుని జంపివేయుసంతలో నే నాఁకటిబా
ధచేఁ జచ్చులాగునసున్నదే? నీ వందుల కే జాగుచేయుచున్నావు.
దగ్గర నున్నారు గనుక నీకుమారునికై మీ రూరక నేడ్చెదరు
గాని నీయింట దిక్కుమాలినపక్షినై యున్న నన్నుఁజూచి యెవ్వ
రేడ్చెదరు? మతిమంతా! నాకు నీతల్లిదండ్రులదుఃఖముతోఁ
బనిలేదు. నా కేదియో చెప్పి నన్ను బంపివేయరాదా? నీవు
కూడ నీచావునకు సందేహముగానొప్పికొనుచున్నట్లున్నాఁడవు.

మతి—దేవా! నా కిం కెక్కడ సందేహము?

గీ. పాపసంసారదుఃఖంబు బాపునట్టి
స్వచ్ఛమరణంబునకును సంశయము లేల?
పాలుపైత్యంబ బటంచు నాభీలకాల
కూటమును ద్రావ నెవ్వాఁడు గోరునయ్య?
ఇదిగో నాతల్లిదండ్రులఁ ద్వరపెట్టి మీకు నాశరీరమాంస మిప్పించెదను.

యతి—అది నీచేతగాదు.

మతి—అది యేమి?

యతి—నీతల్లిదండ్రులు నిన్నుఁ జేతులార వధింప లేకపోవుటవలన.

బుద్ధి—ఆర్యా! మే మందుల కిష్టులమైయున్నారము. (పతితో) నాథా! మతిమంతునికై మన మింక జింతింపఁదగదు. మన మిఁకఁ బుత్ర మోహము దీసివేసికొనవలయును.

సిరి—దేవీ! నీ వాక్యములు యథార్థములే కాని చేతులార నిట్టి సుకుమారు నెట్లుఘాతసేయుదు? (కుమారుఁ గౌఁగిలించుకొని హా! కుమారా! హా! వీరశైవ! హా! లోకమోహనసౌందర్య! హా! సుగుణరాశీ! హా! మదన్వయకల్పవృక్షాంకురా! నీ కెంతటి విపత్తు సంభవించెనురా?

మతి—అయ్యో! తండ్రీ! మీ కింకను ధైర్యము గలుగదే.

సీ. మితిమీఱి నాకయి వెతలొందనేల మీ
రించుకేనియు గణియింపవలదె?
పాపకూపంబునఁ బడఁద్రోయు నీమోహ
పాశంబులను గట్టువడుట మేలె?
ఇలజన్మమొందిన నేప్రాణియైనను
జిరకాల మిలనుండఁ జెల్లునయ్య?
ఎచట జన్మించిన దచట కేగుట దేహ
ధారికి నైజవర్తనము గాదె?

గీ. తేపుగాకున్న మరి మాపో మృత్యు వెట్లొ
సంభవించుట ప్రాణికి సహజముగద

స్థిరత లేనట్టి యీనీచజీవి కిట్లు
తగునె దుఃఖింప నాతల్లి దండు?లార?

సిరి—నాయనా! నేను దుఃఖమును విడిచిపెట్టినాఁడను గాని నీయట్టి పరమభాగవతోత్తముని నిరపరాధిని వంశైకవిస్తారుని గుమారుని వధించిన యీదురాత్మునికి జన్మజన్మంబులకు ఘోరనారకగతిగాక సద్గతి యెట్లు గలుగునోయీ? తండ్రీ!

మతి—తండ్రీ! మీరు కడు దప్పుఁదలంచుచున్నారు. చంపునదెవ్వఁడు? నీవుకావు. నీ వీకార్యమునకుఁ బరమేశ్వరునిచే నిమిత్తమాత్రముగా నియోగింపఁబడితివిగాని, తండ్రీ! సృష్టిస్థితిలయహేతుభూతుండైన యాపరమపురుషునియాజ్ఞ లేని దెక్కడ నెట్టికార్యమును జరుగనేరదని నీ వెఱుంగవే. జనకా! అదియుంగాక నన్నుఁ జంపుటవలనిపాప మెవ్వరికిఁ జుట్టుకొనవలయు? సర్వప్రాణు లొక్కరూప మనియు జంతుసంతానంబుల హృదయాంతరంబున వెలుఁగొందు నాత్మయొక్కటియే యనియుఁ దలఁపక భూతదయాళుత్వము విసర్జించి, నీవు నేనని యెడి భేద మెవ్వాఁడు పాటించెనో యట్టి యీ యతీశ్వరునకు శిశుహత్యాపాతక మబ్బుఁగాక. నిరంతరధర్మాచారప్రవర్తనపరాయణులకు మీ కెట్లు లీపాపము చుట్టుకొనఁగలదు? నియమితశైవవ్రతంబు గాపాడికొనుచు సత్యవాక్యపరిపాలనశీలురై ప్రసిద్ధినొందుటచేత మీకును, గరుణాసముద్రుఁడగు రుద్రునకుపహారముగా శరీరమును గోసియిచ్చినందులకు నాకును నిష్కంటకంబై, నిష్కల్మషమై, నిరామయమై, నిర్వ్యాజమై, నిర్బాధకమై, సజ్జనసంతానభరితంబై, యొప్పు నా కైలాసవాససౌఖ్యమే నిశ్చయము. ఇట్టిహింసకుఁ గారణభూతుండైన యీయతీశ్వరున కిఁక నడుగవలసిన దేమున్నది? గానిఅపారతపోధనప్రభావుండగు నిమ్మహానుభావుఁడు కరుణారహితుఁడై నాచావుకోరుట కేదియో యొకమహాకారణ ముండకపోదు. ఈ తాపసోత్తముఁడు మనము ధర్మాచారహితులమై ప్రవర్తింపుచుంటిమో లేదో కనుఁగొన నేతెంచిన పరశివావతారుం

ట్టైనఁ గావలయు; లేదా మాంసాహారప్రియత్వమున నేతెంచిన కుమారాకిరాతుఁడైనఁగావలయు. ఈతఁ డెవ్వండైన నేమి? మాటయిచ్చినభంగి నాశరీరమాంస మీయుతికి నాహారముగా నియ్యవలసినదే కావున మీమానసమున సంశయంబంతయు విసర్జింపుడు.

సిరి—మతిమంతా! నా కేసందియము లేదు.

మతి—అమ్మా! నీకును సంశయనివృత్తియైనదా?

బుద్ధి—నాయనా! నాకు లేదు సందేహము (యతింజూచి) మునీంద్రా! వీనివధించుటయందు జరుగదగిన విధు లెట్లో సెలవిండు.

యతి—(స్వగతము) ఆహా! వీరిసాహసము కడుపార గన్నకుమారుని జేతులార జంపసాహసించుచున్నారే! వీరివిశ్వాసభక్తి యెంత శ్లాఘనీయము? ఇంకముందు వీ రెట్లు మెలంగెదరో చూచెద (ప్రకాశముగా) బుద్ధిమతీ! నీ విపుడు నీకుమారుని

సీ. మలినంబుమాసిపో జలకంబులాడించి
తనువున మంచిగందం బలంది
వలిపెప్రోంబట్టు మేల్వలువలు గట్టించి
లలితభూషల మే నలంకరించి
వడుగు గావించి నీకొడుకున కింపుగా
గడుపార నన్నంబు గుడువఁబెట్టి
చిత్తంబు కల్మషాయత్తంబు గాకుండ
యుతనికి ధర్మపద్ధతులఁ గఱపి
గీ. వేగఁ గొనిరమ్ము వాని సంప్రీతితోడ
నాకనులముందు కంఠంబు నరుకవలయు
కలికి! నీకొడు కిఁకఁ జావఁగలఁడుగాన
నిప్పుడే చెప్పుకొను మేమి చెప్పికొనెదో.

సిరి—హా! ఇ దెక్కడ ఘోరము! ఏమైనఁగాని హృదయమా! నీవు దుఃఖమును వదలివేయుము.

బుద్ధి—మతిమంతా! రమ్ము. నీకు స్వర్గప్రయాణసన్నాహము లొనరించి పంపెదను. నాయనా! నీ విట్టి మహాపదవి ననుభవింపఁబోవు తఱి నీకుఁ జక్కఁగా నభ్యంగన మాడించునంతటి యువ

కాశము నాకుఁగల్గినందులకు నే సంతసమునే జెందుచున్నాను.
కుమారా! మతిమంతా!

సీ. ఇదియెకా తుదిసారి కుదురైన నీతల
  కేను మేల్పాగఁ జుట్టనీయంటు
టిదియకా తుదిసారి మృదువులౌ నీకురుల్
  తిన్నఁగాఁ గొనగోటఁ జిక్కుదీయు
టిదియెకా తుదిసారి మదనాభసుశరీర!
  చెలువంపు నీమేన నలుగు వెట్టు
టిదియెకా తుదిసారి సదమల హృదయాబ్జ!
  నీకాయ నీకురుల్ జిడ్డువిడువ
గీ. తేటమీఱెడు నీదు లలాటమందు
  బొల్పుగా మంచికస్తురి బొట్టువెట్టి
  స్వర్గమున ముక్తికన్య వివాహమాడ
  పెండ్లికొడుకును జేసి పంపెదను పుత్రి!

సిరి—హా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము?

బుద్ధి—తనయా! పోదమురమ్మ! (నిష్క్రమింతురు)

యతి—ఓనిర్భాగ్యపురాజా! నీవును నీభార్య వెనువెంటబోయి యీకొలఁది కాలమైన నీపుత్రునిఁ గన్నారఁజూచుకొనుము. పాపము నీదుర్గతికి నాకునుదుఃఖము గలుగుచున్నది. అక్కటా! జేపు నీ కీకుమారుఁ డుండఁడుగదా! పుత్రవియోగదుఃఖము దుర్భరముగదా. నే నేమిసేయుదు! నావ్రతమునకై నే నిట్లుచే యవలసివచ్చె. నాయది వట్టిజాలిగుండె కాబట్టి నీయీదుఃఖము జూచి సహింపఁజాలక పరలోకంబున కేగుచున్న నీకొడుకును నేఁడైనఁ జూచికొమ్మని చెప్పుచుంటిని. తెలిసినదా?

సిరి—మునీంద్రా! యింకెక్కడి పుత్రుఁడు? కన్నప్రాణంబులు గానఁ దల్లిదండ్రుల మగు మా కిరువురకు దుఃఖంబు విడువకున్నది గాని యెట్లయినను నే నన్నమాట చెల్లింపక పోను. కాని,

గీ. తనయుకుత్తుకగోసిన తక్షణంబె
  యతికులోత్తమ! మము తెగటార్పుమయ్య

అవని యీపుత్రశోకదావానలమునఁ
బడి భరింపుచు నిఁక మేము బ్రతుకలేము.

యతి—ఏమిరా! యిదియొక హత్యయా? చాలుచాలు. నీ వధికప్రసం
గము సేయురా దూరకుండుము. చూడుము. నీభార్య వచ్చు
చున్నదా? కాని సిరియాళా! నీ వెంత బుద్ధిహీనుండవు? నిష్కా
రణముగాఁ గన్నకుమారుఁ జంపుకొనుచున్నావు. పాపము!
నీవు నిక్కముగా నమాయికుఁడవు. వెఱ్ఱివాఁడా! నీకుమారుఁ
జంపకుము. ఈవ్రతముల కేమిలే. నే నిప్పటికైనఁ బోయెదను.
నే బిలువ లేదనుము.

సిరి—దేవా! ఇంతకువచ్చినమీఁద నాకిం కేటికి దుఃఖము?

గీ॥. బాసజేసినవిధమున బాలుఁ జంపి
యిపుడె మీ కిష్టమగు భుక్తి నీయఁదలఁచి
యుంటి నిఁకభక్తకోడ నుక్కంటి కెట్లొ
చేయిసూపించి మీరు భక్షింపవచ్చు.

(ప్రవేశము-భద్రుఁడు)

"అయ్యా! కుఱ్ఱవాని యుపనయనవిధులయందు జనకుఁడు
నిర్వర్తింపవలసినవి కలిచియున్నవి కాన "నీవుసత్వరముపోయి
మహారాజుగారిం బిలిచికొనిరమ్ము" అని పురోహితు లాజ్ఞాపిం
చుచున్నారు.

సిరి—శాస్త్రవిధు లనతిక్రమణీయములుకదా. దేవా! నే నేగి కుఱ్ఱవా
ని దోడ్కొనివత్తును.

యతి—పొమ్ము. శీఘ్రింబుగ రమ్ము.

సిరి—(నిష్క్రమించును)

యతి— ఈతని బొంకింప నాకుఁ గాదు, త్రిమూర్తులు త్రిలోకము
లేకమైవచ్చి ప్రయత్నించినను సాధ్యముకాదు.

(కుమారు నెత్తికొని సిరియాలుఁడు బుద్ధిమతితోఁ ప్రవేశించును)

సిరి—హా! తనయా! మతిమంతా!

చ. లలితమణీవిభూషల నలంకరణంబిటు నీవివాహమం
చలరుచుఁ జేయనైతిఁ దనయా! గళదశ్రులతోడ నేఁడు నీ

విలయమహోత్సవంబున నవీనముగాఁ గయిసేసినాఁడ ని
ష్కలుషపుస్వర్గయాత్రకు సుఖంబునఁబంపుటకా? కుమారకా!

బుద్ధి—సీ. దయ నోటియార పుత్రా! యంచుఁ బిలిచెడి
తుదిపిల్పు నీనాఁటితోడ సరియె?

సిరి—కొడుక! నీముద్దుపల్కుల విని యలరారు
భాగ్యంబు నేటితోఁ బాసిపోనె?

బుద్ధి—కన్నార నీరూపు గాంచుభాగ్యము నాకు
నేఁటితో దీరిపోనే కుమార!

సిరి—కడుప్రేముడిని నిన్ను గౌఁగిలించెడుభాగ్య
మీనాఁటితో సరిపోనె తనయ!

బుద్ధి—గీ. అయ్యయో! నాసుగతికి నేమందునయ్య
సిరి— భవమహాపాపకలిత మీభువిఁ ద్యజింపఁ
దండ్రికిఁ ద్వదీయజీవము ధారవోసి
నాఁడు మన్నిడ! పోవుచున్నావె దివికి?

మతి—జనకా! మీరిఁక దుఃఖమును విడిచిపెట్టవలయును. ఇంక నీశోక
ముతో నేమి ప్రయోజనము?

బుద్ధి—నాథా! ఇఁక జరుగఁదగిన విధియెయ్యదియో యీ మహాత్ము
నడిగి తెలిసికొనుట మేలుగదా.

సిరి—నిజము. (యతిని సమీపించి) దేవా! మీవ్రతపశువును నలంక
రించికొని వచ్చితిని. నవీనముగా బ్రహ్మత్వమును జెందిన యీ
మతిమంతునకు మీశుభాశీర్వచన మవశ్యము కావలసినదే
కదా. అయినను వీనికిం కేమిశుభము?

ఆ. క్రొత్తవడుగు పెండ్లికొడుకైన యీరాచ
చిరుత కింకఁ బెండ్లికొలఁత దీర
దివి సుశీలయైన తెరగంటికన్నియ
వలచి మెడను వేయు వకుళమాల.

యతి—తథాస్తు.

బుద్ధి—మే మింతకంటె వీనికై యుపేక్షింపవలసిన దేదియు లేదు. కాన మహాత్మా!

ఉ. చిన్నెలతో నిటుల్ వటుగు సేసిన చేతడి యారకుండ సం
పన్నతనిర్జరుల్ కుసుమవర్షములన్ గురిపింపఁ బెంపునై
కిన్నరకామినుల్ రుచిరగీతలతోడ సివాళులీయ నీ
వన్నెలకాని కిప్పుడు వివాహము సేయుము ముక్తికన్యతోన్.

యతి—రాజా! నీకుమారు నెట్లు చంపవలయునో తెలిసితివా?

ఉ. బాలునిఁ జిన్నవాఁడు చనుబాలిడునట్టుల నంకపాళి నీ
యాలు ధరింప శంకర! శివా! పరమేశ! దయానిధీ! మహా
కాల! యటంచుఁ గ్రొత్త చురకత్తిఁ గుమారుని గొంతు గోసి భూ
పాల! తదీయమాంసమును బక్వమొనర్చి పయోఘృతంబులన్.

భక్తితో నాహార మిందు. ఇట్లు సేయుట కిష్టముండినఁ దత్కార్య మారంభింపుము; లేదా పొమ్మచుము. నీ వింక గంట దడి పెట్టిన సే నోర్వను.

మతి—తండ్రీ! మునీంద్రునాజ్ఞ యెట్లో యట్లే జరుపుఁడు. మీరు నా మీఁది ప్రేమానుబంధంబు గోసివేసికొని కరవాలంబు ధరించి నాకంఠము ఛేదింప సిద్ధముగ నుండుఁడు. మీకు దుఃఖమున కెందును నవకాశము కాన్పింపదు.

సిరి—నాయనా! నా కింకేటి దుఃఖము? ఎక్కడి ప్రేమానుబంధము?

చ. కలుషతరోగ్రమానసుఁడగాఁ దనయా! వినయాభిరామసూ
క్తుం నను గారవించు ననుగుంగొడుకున్ నిను జంపఁ గన్నప్రే
ముడి యవులన్ గటా! తుదకు భోరున నేడ్చుటకైన నోచ ని
ట్టుల యతికిన్ భయంపడి గుటుక్కన మ్రింగితి నాదుదుఃఖమున్.

హా! నేక్రూరకర్ముఁ డగదా తనయా! కఠినహృదయుఁడ గదా తండ్రీ! నిన్నుఁ జేతులార ఘాతసేయుటకు ముందు నవ మన్మథ మన్మథుఁడవైన నీరుచిరాకార మొక్కమాఱు కన్నారఁ గాంచుటకునైన నవకాశ మిమ్ము. హా! మతిమంతా!

మ. ఇది సంపూర్ణకళావిలాసయుతమై యింపొందునీమోము!

బుద్ధి— ...యి

య్యదికారుణ్యసుధారసోదిత సిరిఁజూ కల్పద్రు శ్శాఖియా !

సిరి—ఇదిమదాశ్రిజ్యకిరీటధారణమహోత్కృష్టోత్తమాంగంబ

బుద్ధి— ...హా !

మదనాకార! కుమార! నీ కిటుల సంప్రాప్తించెనే దుర్వ్యథల్.

మతి—తండ్రీ! మీరు నామాట వినరుగా?

సిరి—విన్నాఁడను నాయనా!

మ. సుతమోహప్రవిభిన్నమానసుఁడనై శోకించెదఁ గాక, యం
చితధర్మాకృతి వీవు దక్కుదువె మళ్ళీయుండనా నాకు ? నో
ప్రతిభాత్మా ! సమవేతసాగరమణీప్రాలంబశుంభద్విభా
న్వితభూరాజ్యపురంధ్రి చేరఁ జనునే నిర్భాగ్యదామోదరుఁ.

మతి—అయ్యో! తల్లిదండ్రులారా! నావలనఁగదా మీ కిట్టి పుత్త్రవియోగదుఃఖ మొదవినది? నేను మీకు జన్మింపకుండిన బాగుండునే. అక్కటా! అట్లనరాదు. నేను మీపుత్త్రుఁడనౌటవలనంగదా పరమేశ్వరున కాహారముగ నాశరీరమిచ్చునంతటి మహాపదవి నాకు లభించినది. కాని అమ్మా! మీకుమాత్రము నే మహోపకార మొనర్చినవాఁడనే. నేను పూర్ణాయుష్మంతుఁడనై మీరాజ్యభారమువహించి మిమ్ము సుఖింపఁజేసెదనని నువ్విళులూరుచున్న మీకు నేను నిజముగా నాశాభంగము గావించినాఁడఁగదా! తల్లీ నీఋణం బె నెన్నిజన్మంబులకుఁ దీర్పఁ గోఁగలను?

సీ. పాపాత్ముఁడఁ నన్నుఁ బడయుట కీ వెన్ని
యుపవాసములబాధ లొందితమ్మ
జడుఁడ నీకడుపునఁ బడినప్పు డమ్మరో
యమితమోదమున మిన్నందితమ్మ
పఱచ నే భూమిపైఁ బడినదాదగ నెంతో
ప్రేమచే నన్నిపు పెంచితమ్మ

ఇటు సూదిమోపినంతటి బాధగలుగఁబ్రి
పంచమే యున్నిన క్లేశవైన్న
గీ. కడకు మీ కన్నీళ్ళుచుక్కలను విడిచి
కులము రక్షింపఁగల నంచు కూర్మితోడ
నన్ను రక్షించితివి వేయిగన్ను లుంచి
అమ్మ! నీయాశ నేఁడు నిరాశయయ్యె.
తల్లీ! యిట్లేగదా లోకములోని మాతాపితలు తమసుతుల
వలన సౌఖ్యములు గాంచుట.

మ. తమపుత్రుల్ చిరకాలముల్ బ్రతికి విద్యాసంపదావాప్తిచేఁ
దమ కేమో తలకెత్తిపోతు రని యాత్యంతంబు లోలోన గొంతె
మకోర్కుల్ ప్రచరించుకొంచు నసూరక్క్ బూనుచేరా, కడమో
తమరో పుత్రులోనుండటంచుఁ దలపోతల్ సేయరింతేఁ యుక్.
కావున నింక మీయాస లేమి ప్రయోజనము?

సీ. తనయుండు గల్గలేదనుకొని వెసమాని
తల్లికో! నీపూరకడిల్లవమ్మ
చిరకాలమయ్యె నేఁ జెల్లియంచుఁ దలంచి
తండ్రి! నిశ్చింతతో నుండుమయ్య
కొడుకు గాఁ డాకశత్రుకులజుఁ డం చని యెంచి
చురకత్తి నామెడ నరుకుమయ్య
నీవు తండ్రి వటంచు నేను పుత్రుఁడ నంచుఁ
బ్రేమానుబంధంబు వీడుమయ్య
గీ. నేఁడు మనసత్యనియతి కాపాడుమయ్య
ఈయతీశు నభీష్ట మీడేర్పుమయ్య
లేఁడు మతిమంతు డిఁక లేఁడు లేఁ డటంచు
హృగ్నిరూఢిని నాచింత నీగుమయ్య.

సిరి—హా! దుర్భరము! దుర్భరము!

యతి—రాజా! ఏమిది నీపూరక కాలయాపనము చేయుచున్నావు?
(మతిమంతువైపునకుఁ దిరిగి) కుఱ్ఱా! నీకు మాట లెక్కువ

యాఁచున్నవి. నీవు చావసిద్ధముగా నున్నావా లేవా? ఏమి కదలవు! (అని లాగుచున్నాఁడు)

బుద్ధి—అక్కటా! మునీంద్రా! పసివాని నట్లు పడలాగవలదు. వాఁడు సిద్ధముగానే యున్నాఁడు.

యతి—అట్లయిన తల్లిదండ్రులగు మీరిరువురే కాఁబోలు సందేహించుచున్నారు. మీ కేదు కీదుఃఖము? నన్నుఁ బొమ్మనరాదే?

బుద్ధి—దేవా! అంత యేఁటికి? నేను కుమారుని దగ్గరకుఁ దీసికొనుచున్నాను. (గుణవంతునిఁ బట్టుకొని) నాయనా! రమ్ము. నాతొడలపై నుండుకొనుము (అంకపాళిఁ గుమారుఁ జేర్చుకొని) తండ్రీ! నిన్ను చిన్ననాటనుండియుఁ గనుగారాబముగాఁ బెంచుచున్న నానాయాసములు నేఁడు నీమరణవిధికి సరికంబములయ్యెఁ గదా! కుమారా! యెంతటి హత్యకుఁ బాల్పడుచుంటిని! అమూల్యమాణిక్యతారహారాలంకారరుచిరంబగు నీకంఠము నేఁడు నిశితకరవాలంబున కెరఁజేయుచుంటిమిగదోయీ! అయ్యో! నా కీదుఃఖ మాఁగకుండదం!

యతి—రాజా! ఇప్పుడన్నియు సిద్ధములైనవి. మీయుభయమనంబుల నేదైనఁ గళంక ముండిన నిప్పుడే చెప్పివేయుఁడు. తరువాత నావ్రతము భంగమగును. నీభార్యాపుత్త్రులవిషయ మటుండనీ. ముందు నీమానసము పుత్త్రమోహాక్రాంతము గాకుండ నిశ్చలత్వంబుఁ బూనియుండెనా? చెప్పుము. పై కొకతీరు లో నొకతీరు నాకుఁ బనికిరాదు.

సిరి—మునీంద్రా! మీ రిన్ని తెఱఁగుల నన్నడుగవలెనా! నా కట్టి శంకయు లేదు. నామానసము కళంకరహితమై పుత్త్రమోహవిదూరమై ఘోరశిశుహింసాకరణసంరూఢమై కరుణావిహీనమై కిరాతునిమానసము ననుకరించుచు నల్లరాతికంటె కాఠిన్యమును బూనియున్నది. ఇంక నాకు దుఃఖముతో నేమిప్రయోజనము? పుత్త్రమరణానంతరమునఁ బ్రాణత్యాగమహోత్సవ మాచరించుకొని శివార్పితముగా నాదేహమును సమర్పించుటయే నా కవశిష్టకార్యము. నా కింత కంటె నిం కేమిగలదు?

యోచింపుఁడు. వయసా తీరె. సౌఖ్యమా కడముట్టె. ఆశలా సమాప్తములయ్యె. కన్నకుమారుఁడా గతించె. ఇఁకను నాకేటిప్రపంచ మెక్కడి సందేహము?

యతి—అట్లయిన నీకుమారున కేదైన శంక లుండెనేమో యడిగిచూడుము. అన్నిఁటికిం దెగించి కాటికి కాళ్ళుచాచుకొని యున్న నీ కిం కేటి సౌఖ్యము? చిన్నవాఁడును వృద్ధిపొంది నీరాజ్యభారంబు వహించి యైహికసౌఖ్యము లెన్నియో యనుభవింపవలసిన నీకుమారుఁ డెట్లు తనచావునకు శంకింపకుండును? మాటాడించి చూడుము.

సిరి—అవశ్యము. (కుమారుని సమీపించి) నాయనా! నేఁటితో నీమీఁది ప్రేమానుబంధమును విడిచిపెట్టినాను. ముని ప్రతిహితార్థముగ నిప్పుడిచ్చట నిశితకరవాలంబున నిన్ను ఛేదింపనున్నాఁడను కుమారా! (అని శంకించి) అయ్యో! ఇఁకను మోహాతిశయమునఁ "కుమారా!" యని పిల్చుచున్నాఁడను. బాలకా! ఇప్పుడు నిన్ను నేను కొన్ని ప్రశ్నలడుగనున్నాఁడను, ప్రత్యుత్తర మిచ్చెదవా?

మతి—తండ్రీ! సిద్ధముగా నున్నాఁడ.

సిరి—బాలకా! తండ్రీయని నన్నుఁ బిలువవలదు. నేను నీతండ్రినిగాను.

యతి—పాప మీబాలుండింకెంతసేపు నిన్ను తండ్రీ! యని పిలుచును? వాని కాయుష్కాలము తీరుచున్నదిగదా. ప్రాణముండిన నీక్షణకాలమైన తండ్రీ! యని పిల్చుచునోభీష్టము నీకుమారునకును "కొడుకా" యని నోటియారఁ బిలుచుభాగ్యము నీకును గలుగుగాక.

సిరి—అబ్బాయీ! చెప్పుము.

సీ. లేదుగా మదిలోన లేశమునఁ గుమార!
యిహలోక నీచసౌఖ్యేచ్ఛ నీకు?

మతి—లేదు నామదిలోన లే దెట్టిదుర్వాంఛ
పరలోకగమనసుస్థిరతదక్క

బుద్ధి—తనయ! నీ వ్వనట్టి జనయిత్రిపైఁ బ్రేమ
దొలఁగి చిత్తంబు నిశ్చలతఁ గనెనె!
మతి—అమ్మరో! శివునిపాదాంబుజార్చనదక్క
పరచింతలన్నింటిఁ బాపినాఁడ
సిరి—కోరికేదైన నీ కున్నఁ గోరుమయ్య
కొడుక! నే దాని నిప్పుడే కూర్తునయ్య!
మతి—తల్లి! కలుషంబు లేదు నాయుల్లమందు
లేవు కోరికలొక్క నాథాపుదక్క.
యతి—(స్వ) ఆహా! యీ బాలకుని మనోధైర్యము!
సిరి—మునీంద్రా! విన్నారుగదా యీ శిశువుని కెట్టి శంకలు లేవఁట.
ఇప్పుడు మీకు సందేహనివృత్తియైనదా?
యతి—రాజా! ఇఁక నీ కార్యము పక్రమింపవచ్చును. (స్వ) ఎంతఘాతుక
కర్మం బనుష్ఠింపుచుంటిని?
సిరి—(కరవాలంబుధరించి) హాదైవమా! నాదుష్ప్రీతికి నే నెంతని
విలపింతును! కన్నకొడుకుపై మోహంబు దీసివైతుగాక! కట
కటా! అజాతశత్రుండై సాధుజీవనుండై మనోవాక్కాయ
కర్మంబులయందును గలుషమెట్టిదో యెఱుంగని యీప్రాణిని
హింసించుసంతటి ఘోరకిల్బిషంబునకు నే నెట్లు వెఱువకుందును?
అక్కటా! ఈనాఁటికి నే నెంతఘోరకిరాతుఁడనైతి! అయ్యో!
యిత్తాపసి తనవ్రతమునకై తానే వీనివధింపరాదా? కుమారుఁ
డని యించుకయైన సందేహింపక తన్మరణంబునకు సమ్మతించు
చునే. ఈఘోరమైన శిశుహత్యాపాతకము నాకంఠమునకే
చుట్టుకొనుచున్నది. శివశివా! ఈపాపకర్మముచే జన్మజన్మం
బులకు భవదురితంబులఁ గుడుచుచుఁ దుద కసహ్యతరమగు
నీచనారకకూపంబునఁ బడుమని విధి నానొసట లిఖించెఁగాఁ
బోలు. దైవమా! నా కీపాప మెట్లు తప్పిపోవు? కటకటా!
యీపాపిని రక్షించు కరుణాళు లెవ్వరు లేరా?

సీ. అతిశాంతదాంతు నీ మతిమంతుఁ బ్రోవవే
కైలాసవాస! రంగద్విలాస!

అకలుషాచారు నీ సుకుమారుఁ గావరే
　　　　　　పావనాకార దిక్పాలురార!
అసమసుజ్ఞాని నిప్పసివాని నోమరే
　　　　　　సన్మార్గచర సూర్యచంద్రులార!
గీ. ఘను సద్గుణాఢ్యు నీ యనఘు రక్షింపరే
　　మహనీయసన్నవగ్రహములార!
　　ధన్యులార! సుపర్వమూర్ధన్యులార!
　　సిద్ధులార! మహామతిప్రసిద్ధులార!
　　మౌనులార! యనూనసుజ్ఞానులార!
　　చేరి యీపసివాని రక్షింపరారె.

లోకపాలనరక్షకులై ప్రకాశించు నోలోకపాలురారా లోకోపకారపరాయణులగు సూర్యచంద్రులారా! భూమ్యాకాశములార! ఈ మానివ్రతహితార్థమును నాసత్యవ్రతరక్షణార్థమును చంద్రశేఖరదేవపరితృప్తికిని నే నీప్రాణిని హింసింపఁబోవుచున్నాఁడను. ఇందు నా తప్పేమియు లేదు. ఏతత్ప్రాణిహింసోద్యోగజనితఘోరపాతకమునకుఁ బాత్రుఁడఁ గాకుండ నన్ను రక్షింపుఁడు. మీరందఱు ఇందులకు సాక్షీభూతులరై యుండుదురుగాక! (మతిమంతుని వైపు తిరిగి) మతిమంతా! నీ వికఁ జంపఁబడుచున్నాఁడవు. ఓప్రాణీ! నాలుకతుదిపై పావనతరంబై మోక్షఫలదాయకంబై పాపాంధకారప్రభాకరమై ప్రకాశించు పంచాక్షరీమంత్రం బొక్కమారు జపము జేసికొమ్ము. ఓబాలకా! నీ కదియె ముక్తిమార్గము. (బుద్ధిమతివైపుకుఁ దిరిగి) బుద్ధిమతీ! నీ కుమారుం జంపుచుంటి నని నాపైఁ గనలకుసుమీ. ఓపతివ్రతాశిరోమణీ! విధి బలవత్తరమైనందున నీ కిట్టి పుత్రశోకంబు ప్రాప్తించినది. దీనికి నీ వికఁ దుఃఖింపకుందువుగాక!

బుద్ధి—నాథా! నేనిది కుమారుని మరణవిధి యని తలంపను. తద్వివాహ మట్టులే సంతసించుచున్నాను. మీ రికఁ శీఘ్రముమునివరు నభీష్టం బొనఁగూర్పుఁడు.

సిరి—(ఖడ్గమునుజూచి) ఖడ్గమా! ఇకనీ పరియత్నమున నీ వుండుము. హృదయమా! దుఃఖమును వదలివేయుము. ఆహా! ఎంత తాళుకొనుచున్నను మనంబునకు ధైర్యము గూడకున్నది గదా! అక్కటా! ఇ దెట్టి గ్రీళయుకాలము. దక్షిణహస్తమా! నీ వెంతటి దుష్కార్యమునకుఁ బాలుపడుచుంటివి.

ఉ. దానములందు, సత్కృతివిధానములందు, నగణ్యపుణ్యసం
ధానములందుఁ బూజ్యమవు దక్షిణహస్తమ! నెన్నఁడిట్టి సమా
ధానమె నీకు సజ్జనవితానసుతప్రతిభావిలాసు నా
సూను ననుప్రజం బడఁ బుత్రుద్రపుదుష్కృతముం గనింపఁగన్.

అయ్యో ఖడ్గమా! భయంకరమృత్యుస్వరూపిణివై నాకు మారుపాలిటికి నీ వెక్కడ దాపురించితివి? స్నేహావశంబుననీవును దక్షిణహస్తమునకు సహాయపడుచుంటివా! ఛీ! నీకు విశ్వాస మింతయైన లేదుగదా!

ఉ. సంగరరంగనిర్దళితశాత్రవరాజులనెత్తుటేర్లన
భ్యంగనకేళి సల్పితివిగా యది చాలక ఖడ్గమా! దురా
శం గడునీచవృత్తి నతిశాంతుని మామతిమంతురత్న మా
నంగఁదలంచి తిట్లు తగునా యగునా యజమాను జంపఁగన్.

నిష్కారణముగ జడస్వరూపమగు నీ ఖడ్గంబును దూషించిన నేమిప్రయోజనము? నాపురాకృతఫలం బనుభవింపక తీరదుగదా. బాలకా! నీ వింకకంతము జూపియుండుము (కత్తి నెత్తి శంకించి) హా! నే ఘోరపాపుఁడఁగదా. కన్నకొడుకు కుత్తుక నరకసాహసించితి. ఇంత ఘోరహత్య యెందైనఁ గలదా? ఏమి నాబుద్ధిహీనత! మఱల నజ్ఞానంబునమునుంగుచున్నాఁడను. సత్యనియతిని వీడి యనిత్యంబులగు సౌఖ్యములయం దాసచే మతిభ్రమత చెందుచున్నాఁడను. ఛీ! వీఁడు పుత్రుఁడైన నేమి? మఱి యెవ్వఁడైన నేమి? ఈసమయంబునఁ గరుణార్హుఁడే? (కత్తి నెత్తి మరలనాపి) హా! మతిమంతా! ఏపాపము నెఱుంగని నిన్ను నే నిట్లు నిష్కారణముగఁ జంపవలసివచ్చెనే! చిరునవ్వు మొలకలచే నలరారు నీముగ్ధమోముఁ గాంచిన నెట్టిఘోర

కిరాతునకునైన నినుఁ జంపమనసుపుట్టునా? తండ్రీ! అయ్యో! నేఁ డిట్టిఘోర మేల ప్రాప్తించె? దైవమా! మఱల నాకీదుఃఖ మేల మనంబునకుఁ దెచ్చితివి? ఎంత మనసునిల్పుకొన్నను యీపుత్రశోకవారిధి కదలి పొంగి యుబికి వేల నతిక్రమించు చున్నది. నే నేమిసేయుదు? ఛీ! ఇఁక నీయంతరింద్రియములకుఁ దగినబుద్ధి చెప్పెదగాక.

సీ. హృదయమా! నీవు నెమ్మదిఁ బూనియుండుమా
  మానిసుం డితఁ డింక నా సుతుఁడు గాఁడు
మోహమా! నాకు సమ్మోహం కల్పింపకు
  పాపమ్ము బిస్తలఁగన్న పుణ్యాలకడ
దుఃఖమా! ననుఁ బోసి దూరంబునకు బొమ్ము
  కఠినాత్ముఁడను నన్ను గలఁప లేవు
ఖడ్గమా! యింతటికి కఱకు చాలినయానా?
  కొడుకునైనను బట్టి కోయఁగలవె?

గీ. కొడుక! నీమీఁది యాసల విడచినాఁడ
 లేదు మోహంబు, దయ లేదు, లేదు జాలి
 కన్ను లింక మూయుమా ననుఁగన్న తండ్రి!
 కత్తివ్రేటున కిఁక నీదుకంఠ మిమ్ము.

(అని కత్తి నెత్తగా)

యతి——అఁ! అఁ! రాజా నిలునిలుము. ఓయీ! నీ వెంతటి క్రూరకర్ముఁడ వోయీ. ఎంతటిదారుణకృత్యంబు సలుపుచుంటివోయీ? అక్కటా! వీనిముద్దుమోముఁ గాంచినఁ జేర నేతెంచు మృత్యుదేవతకుసహితము మిగులకరుణ జనింపఁగలదే. కన్నతండ్రివైన నీ కించుకయైన వీనిపై జాలిగలుగదా? అయ్యో! కిరాతుఁడా! ఇట్టిసుకుమారునిఁ జంప నీచేతులాడునోయీ? ఛీ! వీనికి నీ వెక్కడతండ్రివి? ఘోరమృత్యుదేవతవుగాని. మూఢుఁడా! నీకుఁ జెప్పువారు లేరా? నీయాకులశేఖరుండగు కుమారుఁడు పోయినవెనుక నీయాసత్యవ్రతమును నేసును మరల వానిఁ బ్రతికింపఁగలమా? చెక్కిటిన బొల్లారు చక్కనికొడుకును

మెడఁగోయ నేతెంచితివిగదరా! ఔరా నీసాహసము! నీ వెక్కడనో కటికవానికి జన్మింపఁదగినవాఁడవుగాని రాజవగుటకుఁ దగుదువా? నీ కావంతయైన బుద్ధిలేనట్లున్నదే? ఇప్పుడు నాకై కదా నీకుమారుని వధించుట, నేనే చెప్పుచున్నాఁడఁ గనుక నీ విఁక నూరకుండుము. నాకు భోజనమునకేమి? నే నిఁకఁ బోయెదను. నామాటలు విని నీ విఁక కుమారుని రక్షించుకొమ్ము. బుద్ధిహీనుఁడా! ఎందఱైనను నీకుమారునకు సాటి రాగలరా? నన్నుఁ బొమ్మనుము. అందువలన నీకీ శిశుహత్యాపాతక మంత దురితములేదు. చెప్పుము. పొమ్మంటివా?

సిరి—మునీంద్రా! మీ రిఁక నాకడ్డము రావలదు. నామాటకు మఱియొకభంగి యెప్పటికైన జరుగునా? వీఁడు కుమారుఁడైన నేమి? మరి యెవ్వఁడైన నేమి? నాసత్యవ్రతముకన్న నెక్కుఁడా! పుత్రమోహమునకుఁ బాత్రుండనై విమలంబగు సత్యవ్రతదీక్ష వదలు కొందునా? దేవా! మీరు నా కిఁక వేఱుమాట చెప్ప వలదు. మీరు చక్కఁగా నాకుమారునిశరీర మారగించి చనుఁడు. ఇఁక నిచ్చటినుండి తొలఁగుఁడు.

యతి—(స్వ) ఆహా! ఇతఁడు పట్టినపట్టు విడుచువాఁడు కాఁడు. కాని ఇట్లనెద గాక! (ప్రకాశముగా) ఓయీ! అట్లైన నీలాటి ఘోర కర్మములు మేము కన్నారఁ గాంచలేము. కాన పాకశాల కేగి యుం దీకార్యము జరిపి నాకు భిక్షనీయ నిక్కడికి రమ్ము.

సిరి—చిత్తము. (బుద్ధిమతితో) దేవీ! పాకశాల కేగుదము రమ్ము. (బుద్ధిమతియు సిరియాళుఁడును మతిమంతుఁడును నట్లు చేయుదురు.)

యతి—ఆహా! ఎంతఘాతుకకార్య మాచరించితి? వీరి నెన్నికడగండ్ల ముంచినను నాకు లోఁబడుట కల్లయాయెఁగదా! నేను నిజముగా నాలోచనహీనుండనై యిట్టియనుచితకార్యం బనుష్ఠించినాఁడను. ఇదియంతయు నారదునిమూలమునఁగదా. అతని ననవలసిన దేమి? నేను విషయములను జక్కఁగాఁ జర్చింపవలదా? (దిక్కులఁ జూచి) ఇదిగో బుద్ధిమతి నిజపతిపుర

స్కృతమై పక్వముచేయఁబడిన కుమారుని శరీరామిషంబులోఁ బ్రవేశించుచున్నది. ఇప్పుడు నా కేమి చేయుటకుఁ దోఁచకున్నది. ఇంకను నాకీవృథాయాస మేల? అటుగాదు. నే నిప్పుడధైర్యము వహింపరాదు. ప్రయత్న మాచరించుట సత్పురుష ధర్మము గదా.

మ. అథముం డేపని నైన విఘ్న మగునం చారంభమున్ జేయఁ డీ
పృథివిన్! మధ్యముఁ డాదిఁ బూనినడుమన్ విఘ్నంబుగా మాను; న
త్యధికోత్సాహితుఁ గార్యమెల్ల సఫలంబౌదాక విఘ్నంబు లె
వ్విధి బాధించిన మానఁ డుత్తముఁడె యుర్విన్ గార్యనిర్వాహియై.

కావున నిట్లాచరించెదఁగాక!

(ప్రవేశము- సిరియాళుండును, బుద్ధిమతియును)

సిరి—మునీంద్రా! మాభిక్ష మీ రిఁక నంగీకరింపుఁడు. ఇదిగో మీ గర్హించినవ్రతాన్నము.

యతి—బాగు, సిరియాళా! బాగు.

బుద్ధి—దేవా! నేఁడు మేము నిజముగా ధన్యులమయితిమి. మీవంటి యుత్తమతపోధనులు మావ్రతభోక్తగా లభించుట మాపూర్వభవసంచితపుణ్యవిశేషంబునఁ గదా! మునీంద్రా! నాకుమారుని మారణవిధికిఁ దాము కారణులైతి రని నా కావంతైన మీపై నసూయ లేదు. మీరు తృప్తి చెందిన మాకదియే మోక్షాధారము. భోజనకాల మతిక్రమింపఁ జేసినందులకు నన్ను క్షమింతురుగాక.

యతి—సాధ్వీ! నీవు నన్ను గడుభక్తిఁ గారవించితివి. నావ్రతము నేఁటికి సఫలంబైనది గాని.

గీ. పరులు భుజియింపకుండ నొక్కరుఁడె కుడువ
రాదుగద యాత్మకుక్షింభరత్వమునకుఁ
జూచుకొన కన్యులను ప్రేమఁ జూచు నేను
పుత్త్ర కెవరైన లేక సాపడుట మేలె.

(రాజువంకఁ దిరిగి) ఓరాజా! నీవును వినుము. స్వోదరపోషణకుఁ జూచుకొను నప్పాపాత్ముని జన్మము కాల్పనా? ఒకరినిఁ

దృష్టి జేసి తాను భుజించుట సత్పురుషధర్మము. అట్టిచో నియమితవ్రతహితులరై నాలుగువాసరములనుండియు ఘోరోపవాసముల సల్పుచుఁ దన్మూలమునఁ గడు డస్సియున్న మిమ్ము వదలివేసి నేనొక్కరుండ నీపాడుపొట్ట నింపుకొనఁ జూతునా? పాపము మీరును నాఁకటిబాధచేఁ గడుఁ గృశించితిరి. నీభార్య మనయుభయులభోజనమైన వెనుక భుజించినను నీవైన నాపఙ్క్తికి రమ్ము. నేఁడు క్రొవ్వుచే నలరారుచున్న నీకుమారుని మాంసాహార మారగించుసంతటిమహాసౌఖ్య మనుభవించెదముగాక.

సిరి—మునీంద్రా! ముందు మీ రారగింపుఁడు. మీ కిప్పటికే చాల ప్రొద్దుపోయినది.

యతి—అటుగాదు. నాపఙ్క్తికి నీవుండకున్న నే నెట్లు నీ భిక్ష నంగీకరింపుదును ?

సిరి—అయ్యో! మేము నరమాంసభోజనము సలుపఁదగిన వారముకాము. మమ్మిందులకై వదలివేయుఁడు.

యతి—అది యెట్లు సరియగు? చూచిచూచి నానియమము నేనే చెడగొట్టుకొందునా? నీకు నాతోడ భుజింప నిష్టము లేకుండినఁ బోనిమ్ము. నే నేగెదను.

సిరి—అయ్యో! ఇంతజరిగిన వెనుక మీ రిటు లభ్యంతరము చెప్పుట సరియా! యోజింపుఁడు. నరపలలము నే నెట్లు భుజింపఁ గలను? అందునఁ గడుపారఁ గన్నకొడుకు మాంసమే! ఓ దయామయా! మీకు నాపై నేల కరుణ కల్గదు?

యతి—మూఢుఁడా! ఇందుకు సమ్మతింపనివాఁడవు నిష్కారణముగా ముద్దుగారు నీకుమారు నేల చంపుకొంటివి? వ్రతసుఖములలో నొకట్టియైనఁ జెందకుండ రెంటికిం జెడిన రేవడవైతివే? ఏదియైనను నీవు నాపఙ్క్తి కుండకున్న నే నీభిక్ష నంగీకరింపను.

బుద్ధి—నాథా! వ్రతభంగముగాకుండ యోజింపుఁడు. కార్యము మించివచ్చినది. మన మిప్పటిన మునియాజ్ఞ మీఱరాదు.

సిరి—మునీంద్రా! మీచిత్తవృత్తి ననుష్ఠించెదను. మీరు కోపింప వలదు. నాయట్టిపాపాత్ముఁ డేకార్య మాచరింపఁడు?

గీ. కన్నకొడుకును జంపిన కఠినుఁ డిలను
గ్రవ్యభోజనమును లెక్కగాఁ దలఁచునె
ఇల్లు మ్రింగెడువానికి నింటితలుపు
లప్పడంబులుగావె? న్యాయమివ రేణ్య!

యతి—ఇప్పుడు నాకు బరమానందముగాని యీమాట మొదటనే చెప్పిన నెంతబాగుండును. దీనికై యనవసరమైన యింతివాద ప్రతివాదములతోఁ గాల మెంత నడిపితివి? బుద్ధిహీనుఁడా! కాని యిఁకనైనఁ దొందరపడుము. ముందు నాచేత నాపోశన మిచ్చి నీ విట్లు కూర్చుండుము.

సిరి—(అట్లు చేయుచున్నాఁడు)

యతి—(మాంసమును బరికించి చూచి సక్రోధుఁడై) ఓరీ! దురాచారా! కపటహృదయా! నన్నింత పరిభవించితివిరా? నీ వింత దనుక నక్కటకుల నభినయించి తుదకు నీ వాచరించు గృత్యమ మిదియా? నిజపుత్రమోహపాశబద్ధుఁడవై నావ్రతము నేఁడు భంగము గావించితిరా? ఇట్టిదుర్మాంసము నా వ్రతమునకును నాకును ననుపయోగమే. ఇట్టి యువాచ్యపుభిక్ష గావింప నున్న నీపుట్టుమి మాసింగినది? "నా కిది యసాధ్యముగాన పొమ్ము" అని నాకుఁ దొల్తనే చెప్పిన సంతోషముగ మఱియొకచోటికి కేగుదునే! ఛీ! రాజాధమా! నీకుఁ బాపపుణ్యావివక్షత బొత్తుగా లేనట్టున్నదే.

సిరి—దేవా! మరల నేమి కొనగినది.

యతి—ఓరీ! పాపిష్టా! లోకపావనుం డగు పరమేశ్వరున కుపహారమిచ్చుటకు "సర్వేంద్రియాణాం శిరః ప్రధానం" అను నార్యోక్తిచే నుత్తమాంగం బుండ దాని వదలివేసి నీచతరంబగు నధమాంగమా నైవేద్యంబుఁగావింపవలసినది? దుర్మార్గా! నీ వాశిరం బెచ్చట దాఁచితివి? చెప్పుము. ఓరీ కన్నులకు గంతకట్టి

నన్ను మోసగించెదవా? చచ్చిపోయినకొడుకు ముఖం బెప్పు డయినను గన్నులారఁ జూచుకొనవచ్చు నని దాచితివా యేమి?

బుద్ధి—దేవా! తీవరపడవలదు. ఉత్తమాంగమాంసమును వేఱుగాఁ బక్వము గావించినాను.. పోయి దానిం గొనివచ్చెద.

యతి—పొమ్ము.

బుద్ధి—(పోయి మరల పక్వముగావింపఁబడిన మాంసాహారముతోఁ బ్రవేశించి) దేవా! దీనిఁ జిత్తగింపుఁడు.

యతి—(చూచి) బళే బుద్ధిమతి! బాగు రాజా! మన మిఁక భుక్తిఁగొందమా? (ఆలోచన మభినయించి) రాజా! నిలువుము నిలువుము మఱచితి.

సిరి—మరల నేమి?

యతి—గీ. తోడు భుజియింపఁగాఁ గుఱ్ఱవాఁడు లేక
నాకుఁ జేయాడునే భోజనంబుసేయఁ
బ్రేమపీడంగ లేనైతి బిడ్డలఁ బయిఁ
బిలువఁబంపుము బళ్ళికిఁ బిల్లవానిఁ.

సిరి—హా! హాతవిధీ! నే నింకేమి సేయుదు. అయ్యో? నాదుఃఖమున కేనాటికి నంతములేకపోయెగదా! (యతివంకకుం దిరిగి.) దేవా! నే నిప్పు డెక్కడనుండిబాలునిఁ దోడ్కొనిరాఁగలను?

శా. ఏదిక్కుల్ బరికింతు బాలునకు నే నీయర్ధరాత్రింబునం
దే దోతెంచెడువేళ కోగిరము లిట్లే చల్లనైపోవె? ది
క్కేదీ బిడ్డలులేనివాఁడగద నే నేబాలు రమ్మందు న
య్యోదార్భాగ్యుఁడ నాకుగల్గునె సుతప్రోద్భూతసౌఖ్యోన్నతుల్.

యతి—ఛీ! అట్లైన సుతవిహీనులగు మీచేతియన్నంబు నేభుజియింపను. ఓరీమూర్ఖా! నీ వింతదనుక నావిషయ మేల చెప్ప కుంటివి? అక్కటా! నా కెంత యాశాభంగముగావించితివిరా? చాలు చాలు! న న్నింతటితో వదలివేయుము.

బుద్ధి—దేవ! సర్వసిద్ధమైన వ్రతాన్నము నేల విసర్జించెదరు; నామ నవి కొంచె మాలింపుఁడు.

మ. యతిచూడామణీ! నాకుఁ బుత్రుఁడొకఁడే యారొయొక్కనింగూడఁజం
పితి మింకొక్కఁడు నాకు లేఁడుగద, పిల్పింపన్ సుతుం డాటకున్
జతకాండ్రన్ గుమికూడినాఁడొ చనువంగా నయ్యవారింటి కు
న్నతిఁ దా నేగెనొ యెట్లువచ్చు? మునిచంద్రా! స్వస్థుఁడైయుండఁగన్.

యతి — రాకున్న నే విందారగింపను. సుతసంతానహీనంబైన గృహంబు పాడుపడినసూతిభంగి నిష్ప్రయోజనముగదా! అయినను తల్లిదండ్రులగు మీరిరువురును నెలుంగెత్తి వానిం బిలువుఁడు. ఎట్లు రాకుండునో చూతము. వచ్చిన యనంతరమే మనము భోజనము సేయుదము.

సిరి — మునీంద్రా! ఇది యెంతైన సరిక్రైన విషయమా! చచ్చిపోయిన కొడుకు కెట్లు మరల బ్రతికి రాఁగలఁడు?

యతి — మీ రిరువురు పిలువుఁడు. వచ్చునేమో చూతము.

సిరి — మీ మహిమవలన వాఁడేమైన బ్రతికి వచ్చునేమో?

యతి — ఏమీ! ఇంకను నీయాస. కాని పాపము. నీ యభీష్టమే నెఱవేఱునేమో పిలువుము.

బుద్ధి — నాథా! వారియాజ్ఞ చొప్పున నాచరింపుఁడు.

సిరి — సతీ! ఏల యీయడియాసలు. అయినను పెద్దలవచనం బనతిక్రమణీయము గదా.

బుద్ధి — సీ. ఎందు బోయితివిరా సౌందర్యవిజిత
రమాకుమారక! రార మాకుమార!

సిరి — మునిహితార్థము ప్రాణములఁ బాసితివి గాన
మునిహితార్థమె జీవముల ధరింపు

బుద్ధి — నీరూపుఁ గన్నార నేఁ జూడ కెటుబాయుఁ
గడలేని గర్భశోకంబు నాకు

సిరి — కైలాసవాససౌఖ్యముల కానందించి
మఱిమంతె! మఱచిపోయితివె నన్ను?

బుద్ధి—గీ. రార సుకుమార మన్మథాకార! శూర!
సిరి— రార బుధనుతసద్గుణస్ఫార! ధీర!
బుద్ధి— రార సురుచిరకీర్తివిస్తార! రార
సిరి— రార మతిమంత! గుణవంత! రార శాంత!

యతి—(మాయారూపమును వదలి గౌరీసహితుఁడై మతిమంతు నెత్తుకొని) జయతు జయతు సిరియాళమహీపాల!

పార్వ—శుభప్రాప్తి రస్తు బుద్ధిమతీ సతీమణీ!

రాగము:వసంత — తాళము:రూపకము.

సిరియాళ భూమిపాల నీసుతు జేకొనుము సుశీల॥
నరలోకదుర్లభప్రభావు పరమభావుని॥ సిరి॥
ననుబోలినట్టి ధీరుఁడు దుర్ణయవిదూరుఁడు!
యనఘహృదయసారుఁడు యవికారుఁడు కుమారుఁడు॥ సిరి॥

ఉ. మేరుసమానధీర! కొనుమీ భవదీయకుమారు, సద్గుణ
స్ఫారు, నిరంతరాగమవిచారు, బరోపకృతిప్రధానదా
చారు, సురూపసర్జిత వసంతజయంతకుమారమారు, సం
సారవిచారదూరు, విలసన్మతిమంతు, సమగ్రశాంతునిన్.

సిరి-బుద్ధి—ఆహా! ఏమి మాభాగ్యము! దేవా! దేవీ! నమస్కరించుచున్నాము.

హర-పార్వ—అభీష్టసిద్ధి రస్తు.

(ప్రవేశము-నారదుఁడు)

మాలినీ వృత్తము.

నిరుపమగుణసంగా! నిర్జరారాతిభంగా!
గరుడవరతురంగా! కాలధారాధరాంగా!
ఉరుపదభవగంగా! యోగిహృత్కంజభృంగా!
సురుచిజితపతంగా! సుందరా! వెన్నదొంగా!